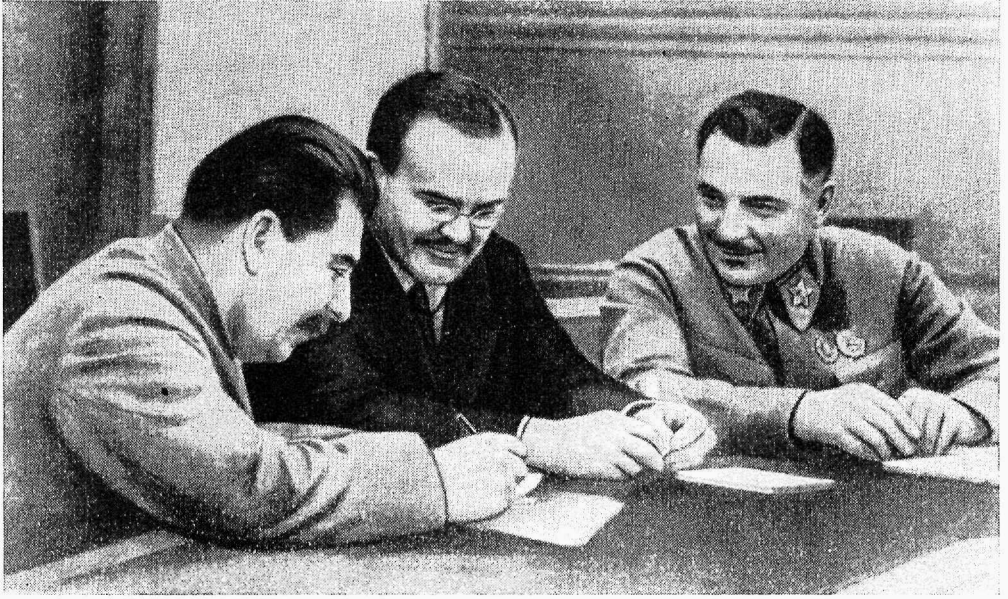

NÕUKOGUDE KULTUUR

JUUNI 1941

Sms Stalin Ülemnõukogu VII istungjärgul. Keskel sms Molotov, paremal sms Vorošilov

Nõukogude Liidu vahekordade küsimus Baltimaadega kerkis viimasel ajal esile uuel kujul, kuivõrd Leedu, Läti ja Eestiga sõlmitud vastastikuse abistamise paktid ei andnud vajalikke tulemusi. Nende paktide sõlmimine ei viinud, nagu võis oodata, Leedu, Läti ja Eesti lähemisele Nõukogude Liidule, sest et sellele panid vastu nende maade valitsevad kodanlikud grupid. Need valitsevad grupid mitte ainult ei läinud Nõukogude Liidule lähenemise teed, mida nagu oleks võinud oodata pärast vastastikuse abistamise paktide sõlmimist, vaid läksid mööda teed, mis viis Nõukogude Liidule vaenulise tegevuse tugevnemisele, mis sündis salaja ja Nõukogude Liidu selja taga. Selleks kasutati ära nõndanimetatud Balti Liitu, milles varemalt Nõukogude Liidu vastu sihitud sõjalise liiduga olid seotud ainult Läti ja Eesti, kuid läinud aasta lõpus see muutus sõjaliseks liiduks, kuhu peale Läti ja Eesti kuulus ka Leedu.

Eestis, Lätis ja Leedus loodud Nõukogude Liidule sõbralike valitsuste tähtsaimaks sammuks oli vabade parlamendivalimiste läbiviimine. Juulikuus teostati Leedu ja Läti Seimide ja Eesti Riigivolikogu demokraatlikud valimised. Valimised näitasid, et Leedu, Läti ja Eesti valitsevad kodanlikud klikid ei väljendanud oma rahvaste tahet, et nad olid ainult kitsa ekspluataatorite rühma esindajad.

Sms Molotovi kõnest 1. aug. 1940 NSVL Ülemnõukogus.

Nõukogude Kultuur

HARIDUSE RAHVAKOMISSARIAADI JA AMETIÜHINGUTE KESKNÕUKOGU KULTUURI JA POLIITIKALISE AJAKIRI

1941 II AASTAKÄIK Nr. 6

22.VI

"Eesti Vabariigi kodanikud! Eile kujundati uus Eesti Vabariigi Valitsus. See astus rahvavaenulise Valitsuse asemale, kes ei suutnud ega tahtnud kindlustada õiget sise- ja välispoliitikat, millest vajaa eesti rahvas. Endise valitsuse poliitika oli vastuolus eesti rahva põhihuvidega.

Eesti Vabariigi uue Valitsuse kavas on ülimal määral teenida rahvast, tema huvide ja lootusi."

Vabariigi Valitsuse deklaratsioonid

22.VII

"Valjendades Eesti tõstava rahva vaba ja üksmeelseid taht- Riigivolikogu kuulutab välja Nõukogude Võitva võitvaks koostööks Eesti maaalal.

Eesti kuulutatatakse Nõukogude Sotsialistlikuks Vabariigiks.

Siitpeale kõik völa Eesti Nõukogude Sotsialistlikus Vabariigis kuulub nii liuna kui ka maa tõttavale eal- vale tõstava rahva saadikute nõukogude mõel."

Eesti Riigivolikogu deklaratsioonid

6.VIII

"Ära kuulamad Eesti Riigivolikogu Täisvolilise komisjoni avalduse, Nõukogude Sotsialistlike Vabariikide Liidu Ülemnõukogu otsustab:

Rahuldada Eesti Riigivolikogu palve ja võtta Eesti Nõukogude Sotsialistlik Vabariik Nõukogude Sotsialistlike Vabariikide Liitu võrdõigusliku Nõukogude Sotsialistliku Liiduvabariigina"

NSVL Ülemnõukogu VII Istungiäärne otsus.

21. JUUNI 1940

Töölise meeleavaldus-rongkäik Kadrioru lossi ees

„Uut laulu laulame nüüd kooris
kõik rahvad — liitund üheks pereks,
me tunneme, kuid igas pooris
rõõm paisub mürisevaks „tereks“.
Me laulame, et maailm kuuleks,
kuid vabadusest rind on rõkkel.
Laul ikka olnud selleks tuuleks,
mis mässu meeli hoidnud lõkkel.“

Luuletusest „Uus laul“.

JOHANNES BARBARUS

AASTA TÖÖRAHVA VÕIMU EESTIS

21 juunil pühitseb kogu Eesti töötav rahvas tähtsat aastapäeva. Sel päeval aasta tagasi õnnestus eesti rahval Nõukogude Liidu kaasabil kukutada kodanlik kord Eestis ja astuda sotsialismi teele.

Selle aastapäeva puhul teeb Eesti töötav rahvas kokkuvõtteid ja tagasivaateid saavutuste kohta sel murrangulisel aastal ning seab üles tähiseid tulevikuks.

Lühikeseks tagasivaateks esimese sotsialismiaasta kohta Eestis on mõeldud ka käesolev kirjutis.

Eesti rahva ajalugu on tihedalt seotud Nõukogude Liidu teiste rahvaste ajalooga. Kuuludes enam kui 200 aasta kestel Vene tsaaririiki, on eesti rahvas koos teiste endise Vene tsaaririigi rahvastega elanud üle ühiseid muresid, ühiselt võidelnud, ühiselt maitsnud võiduvilja ja ühiselt kannatanud kaotuste tagajärgi.

Eesti rahva kultuuriline areng, omades tugevalt rahvusliku omapära värvingut, on tihedalt seoses teiste Nõukogude Liidu rahvaste kultuurilise arenguga, eriti vene rahva kultuuriga. Veel tugevamalt on Eesti oma geograafilise asendi ja looduslike tingimuste tõttu olnud seotud Nõukogude Liidu rahvastega majanduslikult, kuuludes nendega ühtsesse Ida-Euroopa majandusruumi.

Eesti rahvale on ainuõigeks arenguteeks sammuda koos Nõukogude Liidu rahvastega ning igasugused kunstlikud katsed eraldada eesti rahvast Nõukogude Liidu rahvaist on ajaloolise paratamatusega määratud hävimisele ja kokkuvarisemisele. Eesti rahvas on sellest olnud alati sügavalt teadlik. See teadvus on eesti rahva hulgas seda suurem praegu, kus on võimalik teha tagasivaateid 22 aasta pikkusele ajastule, mil eesti rahvas oma kodanluse ja Lääne-Euroopa imperialistlike riikide armust oli pidanud elama eraldatuna Nõukogude Liidust.

Kui teised endised Vene tsaaririigi rahvad 1917. aastal astusid surmavaakult kapitalistlikult süsteemilt kõrgemale ajaloolise arengu astmele, sotsialismile, sunniti eesti rahvas ajaloo edasiarenevas käigus endisele kohale seisma jääma.

Nominaalselt küll iseseisva riigina sattus Eesti ikka rohkem ja rohkem sõltuvusse Lääne-Euroopa kapitalistlikest maist. Teise Euroopa sõja algamisega ähvardas Eestit hädaoht sattuda sõjatallemaaks, mis oleks tähendanud meie rahva lõplikku hävingut.

Üldine majanduslik laostumine, kohutav tööpuudus, töötava rahva elujärke järjekindel halvenemine, üha suurenev hädaoht sattuda sõjakeerisesse, see oli eesti rahva senine saatus. Eesti kodanlik valitsus, täiesti olenedes Lääne-Euroopa ja oma kodustest kapitalistidest, ei tahtnud ega olnud võimeline midagi ette võtma Eesti majanduse elustamiseks ja töötava rahva olukorra parandamiseks ning Eesti päästmiseks sõjakeerisest.

Eesti rahva teadvuses süvenes enam ja enam äratundmine, et ummikust pääsemine võib leida aset ainult revolutsiooni teel. Selleks oli Eestimaa Kommunistlik Partei, kuigi surutuna põranda alla, suutnud aastate kestel ära teha nii linnas kui maal suure selgitustöö. Teiselt poolt imbusid kodanluse poolt ehitatud hiinamüürist, mis eraldas Eestit Nõukogude Liidust, ometi läbi teated Nõukogude Liidu saavutustest ja Nõukogude rahvaste õnnelikust elust. Elu sotsialismimaal oli muutunud meie töötava rahva unistuseks. Pind sotsiaalseks revolutsiooniks Eestis oli küps.

Ülestõusuga 21. juunil pühitati endine rahva poolt vihatud kapitalistlik klikk võimu juurest ning kutsuti ametisse uus rahvalitsus. Uue valitsuse esimeseks mureks oli läbi viia uued tõelised vabad Riigivolikogu valimised. Need valimised andsid üllatavaid tulemusi: ühel häälel viidi läbi kõik Tööraha Liidu poolt ülesseatud kandidaadid.

Uuesti valitud Riigivolikogul ei tulnud eesti rahva edaspidise saatuse määramisel kaua kahelda. 21. juuni ülestõus ning sellele järgnenud üksmeelsed valimised olid eesti rahva arengu tee kätte näidanud. Jäi ainult selle seadusandlik fikseerimine.

Oma ajaloolisel koosolekul 21. juulil 1940, täpselt kuu aega pärast töörahva revolutsioonilist ülestõusu, otsustas Riigivolikogu kuulutada Eestis välja nõukogude korra ja paluda Nõukogude Liidu Ülemnõukogu võtta Eesti Nõukogude Sotsialistlik Vabariik vastu Nõukogude Sotsialistlike Vabariikide Liitu üheõigusliku liiduvabariigina. See Riigivolikogu otsus, ühtlasi samal istungjärgul tehtud otsused pankade, suurtööstuse ja maa natsionaliseerimise kohta, võeti kogu rahva poolt vastu suurte rõõmuhõisetega. Eesti rahva üksmeelne palve rahuldati Nõukogude Liidu Ülemnõukogu poolt 6. augustil 1940. 25. augustil 1940 võttis Riigivolikogu vastu Stalinliku Konstitutsiooni põhimõtteil Eesti Nõukogude Sotsialistliku Vabariigi Konstitutsiooni (Põhiseaduse), kuulutas end esimeseks Eesti NSV Ülemnõukoguks ning moodustas kõrgemad riigiorganid.

Eesti oli lõplikult asunud uuele teele — sotsialismi teele.

Nõukogude võimu esimene aasta Eestis on arenenud kapitalistlikust korrast ülemineku tähe all sotsialistlikule süsteemile, riigi struktuuri ja majanduse ning kultuurielu ümberkorraldamise ning ümberhindamise tähe all. See on ülemineku-aasta, uuele korrale kohanemise aasta, millepärast on arusaadavad mitmed eksimused, mitmed puudused, mis ülemineku-ajastul paratamatud. Sellepärast on ka arusaadav, et meie arengu tempo ei ole veel saanud olla niivõrd kiire, kui me seda sooviksime.

Kui aga võrrelda möödunud aastat kapitalismi ajastu tardunud aastatega, siis võime märkida suuri edusamme nii poliitilistel, majanduslikel kui ka sotsiaalkultuurilistel aladel. See aasta on kujukaks näidiseks, kuivõrd suur on ühe rahva, ka väikese rahva, sisemine elujõud, kui ta saab areneda vabalt ja takistamatult, rahva enda juhituna, juhituna ilma ekspluataatoriteta ja kapitalistideta.

Oma järjekordsel istungjärgul aprillikuus võttis ENSV Ülemnõukogu vastu riigieelarve ja majandusplaani 1941. aastaks. Need põhimise tähtsusega aktid määravad dokumentaalselt Eesti majandusliku ja sotsiaalkultuurilise arengu käesoleval aastal, olles ühtlasi esimesteks plaanikindla rahvamajanduse ja kultuurielu arenemise määrajaiks Eesti maa-alal.

21. JUUNI 1940

Rahvas vabastab poliitilised vangid

Esimestel kuudel pärast 21. juuni pööret jätkus majandusliku elu areng veel endistel alustel. Alles juuli lõpul ja augustis asuti järk-järgult sotsialistlikule majandussüsteemile ja aasta viimase kvartaali kohta suudeti koostada juba üldine majandusplaan.

Riigivolikogu 23. juuli deklaratsiooni kohaselt natsionaliseeriti 1940. aasta jooksul 906 tööstusettevõtet, 468 suuremat hulgi- ja jaemüügi kaubandusettevõtet, 356 laeva-, 1038 transpordi-ettevõtet ja 9187 suuremat maja.

Tööstuse alal juhiti kõik pingutused laokile jäetud tööstuse uuesti ülesehitamisele, tööstustoodangu maksimaalsele suurenemisele ja olevate tööstuslike seadiste paremale ärakasutamisele. Suudeti suur osa tööstuslike ettevõteteid rakendada tööle 2—3 vahetusega. Võrreldes 1940. aasta kapitalistliku majandamise aegse I poolaastaga tõusis tööliste arv vabariikliku alluvusega tööstusettevõtetes 63 protsendi võrra ning toodang võrreldes 1939. a. viimase kvartaali toodanguga näitas 45-protsendilist juurdekasvu.

1941. aastal peab ENSV tööstusplaaniga kohaselt andma tööstustooteid 1926./27. aasta hindades 397 miljoni rubla ulatuses, s. o. 30 protsenti rohkem kui eelmisel aastal.

Organiseerimise järgus on NSVL RKN ja UK(b)P KK 9. jaanuari 1941. a. määruse „Abinõude kohta laialt tarvitatavate ja toitluskaupade tootmise suurendamiseks kohalikust toorainest“ elluviimine, milleks maakonna ja linna

täitevkomiteed on tegemas eeltöid kohaliku tööstuse ja käsitööstusliku tegevuse arendamiseks. On organiseeritud üle 500 artelli 7250-liikmelise perega. Organiseerimata on üle 10000 käsitöölise, kelle koopereerimine on käimas.

Nõukogude rahvaste traditsiooni kohaselt — minna revolutsioonilistele pidupäevadele vastu sotsialistliku võistlusega — on see üritus leidnud meil head vastukõla. Korraldatakse võistlusi üksikute käitiste vahel kui ka üksikute osakondade ja töötajate vahel käitistes. Võistlustele on kutsutud käitisi ka teistest vabariikidest.

Sotsialistlike võistlustega minnakse vastu ka töörahva võimu aastapäevale — 21. juunile, milleks kõik suuremad kui ka väiksemad käitised on avaldanud üks-teisele üleskutseid. Eesrinnas sammuvad siin Riiklik Kreenholmi Manufaktuur, Kalinini-nimelised raudteetehased, „Punane Krull“ ja teised. Meil on juba esile kerkinud rida eesrindlike inimesi tööstustes, kes sotsialistliku suhtumisega töösse on eeskujuks teistele ja kes päevast päeva ületavad seniseid töö- ja toodangunorme.

Saada stahhanovlasteks ja lööktöolisteks, see on meie tööliste unistus.

Koos üldise tööstuse ja tootlikkuse tõusuga tõuseb järjekindlalt ka töötajate keskmine töötasu, olles märtsikuus tõusnud 345 rublani. Võrreldes keskmise töötasuga kodanlikus Eestis näitab see tööliste majandusliku seisundi hüppelist paranemist.

Riigivolikogu deklaratsiooniga tunnustati kogu maa rahva omandiks ja anti Stalinliku Konstitutsiooni kohaselt talurahvale põliseks kasutamiseks.

Kapitalismiajastul oli kaugelt suurem osa põllumajanduslikku pinda üksikute kulakute omandiks, kuna külaelanike enamik omas kas vähe maad või oli hoopis ilma maata ja pidi ülalpidamist teenima sulastena kulakute juures. Et parandada seesugust lausa ülekohtust olukorda, viidi 1940. a. sügisel läbi maareform, mille tulemusena loodi 26,5 tuhat uut majapidamist kogusummas 294 tuhande hektaari maaga, kuna umbes samasugune arv väiketalundeid sai juurdeldi 261 tuhande ha ulatuses.

Meie põllumajandus oli üle koormatud võlgadega. Nõukogude võim kustutas maaostu võlad ja võlaprotsendid 50 miljoni rubla ulatuses. Samuti kustutati muud põllumajanduslikud võlad või kergendati nende tasumist, mis annab töötavale talurahvale uuesti ligi 60 miljoni rublalise summa. Uhes maa-andmisega kehvikutele anti uutele maasaajatele 9 miljonit rubla toetuslaenu. Kuni 1. märtsini anti talurahvale üle 200 tuhande tihumeetri metsamaterjali soodsatel tingimustel. Põllumajanduse tehniliseks abistamiseks ja varustamiseks on kulutatud 66 miljonit rubla. Kõike kokku võttes on töötav talurahvas uute soodsate laenude, vanade laenude kustutamise ja toetuste näol saanud Nõukogude võimult ligi 230 miljonit rubla. Siia juurde tuleb arvata veel odavahinnalist jõusööta ja kunstväetist, mida suuremal arvul kui kunagi varem on Nõukogude võimu poolt talurahva jaoks muretsetud. 1941. aasta plaani kohaselt on ette nähtud suured riiklikud maaparandustööd jõgede reguleerimisel ja magistraalkanalite korraldamisel, mis võimaldab muuta 20000 ha soostunud maad kõlblikuks maaks.

Kehvik-keskmike majapidamiste abistamiseks organiseeritakse 25 masinatraktori jaama ja 250 hobu-masinriistade laenutuspunkti. Kava kohaselt töötavad aasta lõpul masinatraktori jaamades 331 traktorit üldvõimsusega 10590

hobusejõudu ja 5000 hobust vajalike masinriistadega ja remontbaasi organisatsiooniga.

Ebasoodsate kliimaatiliste olude tõttu kahel viimasel aastal ähvardas meil aset leida kariloomade arvu vähenemine. Kuid tänu Liidu valitsuse abile veeti Eesti NSV-sse sisse üle 50 tuhande tonni jõusööta, mis aitas vältida kariloomade arvu edaspidist langust ning meil seisab ees karjatoodangu igakülgne tõstmine. Kehvikutele ja uutele maasaajatele antakse 4,5 miljonit rubla laenu kariloomade muretsemiseks.

Partei ja Nõukogude Valitsuse hoolitsus on kindlustanud talurahva töövaeva ning talurahvas läheb lootusrikkalt vastu tulevasele põllumajanduse aastale.

Olgu märgitud, et kollektiivse põllumajanduse paremused üha rohkem selgeks saavad meie talurahvale ning juba on asutatud mitmed kolhoosid. Esialgu on aga põllumajanduses suures enamikus üksiktalupidamise süsteem.

Erilist tähelepanu on osutatud sotsiaalkultuurilistele üritustele — rahvaharidusele, tervishoiule, sotsiaalkindlustusele, kehakultuurile, milliseks otstarbeks ettenähtud summad moodustavad 50,4 protsenti 1941. aasta eelarvest ehk

21. JUUNI 1940

Rahva Omakaitse liikmed Toompea lossi aiast

270273000 rubla, ületades mitmekordselt kodanliku režiimi aegses eelarves selleks otstarbeks määratud summad.

Rahvaharidus, mis oli seni jõukate eesõiguseks, on tehtud kättesaadavaks kõigile. Töötava rahva lastele on kindlustatud tasuta õppimine alg- ja keskkoolis ning suures osas ka kõrgemates õppeasutustes. Peale tasuta õppimise on määratud suured summad andekamaile õpilastele stipendiumideks, eriti kõrgemates õppeasutustes.

Selle tulemuseks on õpilaste arvu suur kasvamine. Kui kodanliku võimu viimasel aastal oli kõigis koolides üle riigi 3712 klassi, siis oli neid käesoleval õppeaastal 3921 ja see arv tõuseb tulevasel õppeaastal 5026-ni. On asutatud tööstuskoolid, mis võtavad vastu 11 000 õpilast. Õpilaste arv mittetäielikes keskkoolides ja keskkoolides kasvab 137,4 tuhandele. Ülikoolidesse võetakse 1941./42. aastal 1770 inimest, erialalistesse keskkoolidesse 7 500 inimest. Peale selle korraldatakse õhtune ja päevane õpetus väljaspool kooli kesk- ja kõrgema hariduse saamiseks, mis hõlmab 3 000 inimest, seal hulgas kõrgema hariduse alal 500 inimest.

Kui lasteaedade võrgust kodanliku korra ajal tõsiselt kõnelda ei saanud — olid üksikud nn. eralasteaiad rikaste jaoks —, siis oli meil möödunud aasta lõpuks 90 lasteaeda töötava rahva lastele ja nende arv tõuseb käesoleva aasta lõpuks 187-le.

Rahvaraamatukogude peale kulutati kodanluse ajal 125 000 rubla aastas, nüüd on selleks otstarbeks riigi eelarvega määratud 5913 000 rubla.

Raamat on eesti rahva seas leidnud alati sooja vastuvõttu. Meie kodanluse aegne raamatu tiraaž ei olnud rahvaarvuga võrreldes väiksem kui teistes kodanlikes maades, pigemini oli ta suurem. Kuid nüüd oleme näinud, et sel ajal kui tavaline ilukirjanduslik teos ilmus kodanluse ajal 1000 eksemplaris, ilmub ta nüüd 4000 eksemplaris. See on tingitud sellest, et raamat oli kodanluse ajal äritsemisobjektiks ja tema hind selle tõttu kõrge. Nüüd kirjastab raamatuid Riiklik Kirjastus, raamat on hinna tõttu saanud töötavale rahvale kättesaadavamaks ja ka ta sisu ütleb töötajale nüüd enam kui kodanluse ajal.

Erilist tähelepanu on pööratud kunstide arendamisele. Käesoleva aasta eelarves on selleks määratud 8 093 000 rubla 520 000 rubla vastu kodanluse ajal. Praegu on meie kunstitegelased peaaegu kõigilt aladelt tegevuses ettevalmistustöödega esinemiseks Eesti kunsti dekaadil Moskvast — kirjanikele on tehtud ülesandeks kirjutada näidendeid ja ooperi- ning balletilibretosid, heliloojatele luua oopereid ja sümfoonilist muusikat, draama- ja ooperiansamblid valmistavad ette draamasid ja oopereid, rida maalikunstnikke ja skulptoreid on saanud tellimusi omal alal. Kuid mitte ainult ettevalmistus dekaadile ei anna kunstitegelastele praegu suuri ülesandeid, vaid kunstiline elu üldse on saanud sootuks kiireiseloomalisema arengu. Kunstnikud loovad vaimustusega teoseid — sisult sotsialistlikke, vormilt rahvuslikke.

Samuti on saanud hoopis hoogsama arengu, kui seda kodanluse ajal ette kujutada võidi, areng teaduse ja teaduslike uurimuste alal.

Kunsti ja teaduse tegelased, kes varemalt võõrlastena pidid virelema majanduslikes raskustes, on nüüd majanduslikult kindlustatud. Looming, mis oli varem pidurdatud ja võis areneda ainult kodanliku kildkonna poolt ettemääratud kitsastes raames, võib nüüd areneda piiramatult ja takistamatult. Sest 21. juuni 1940. a. pööre polnud ainult poliitiliseks murranguks, vaid ka vaimule uuenda-

Suur valimiseelne miting Uuel Turul 9. juulil 1940

jaks ja ümberloojaks. Olles vabanenud ühes füüsilise klikiorjusega ka psüühilis-vaimsest vangistusest, on meie kunsti ja teaduse alal töötajatel nüüd vaja kaotada endine mõtlemisviis ja iganenud maailmavaade, kohaneda uue ideoloogiaga ning viia meie kunstiline ja teaduslik looming vastu seninägemata õit-sengule.

Kõige väärtuslikumaks kapitaliks Nõukogude riigis on inimene. Sellepärast on arusaadav suur tähelepanu, mis pööratud Nõukogude maal hoolitsusele töötava rahva tervise eest ja võitlusele haigustega.

Kapitalistliku korra tulemustena seisis eesti rahvas surevuse poolest esimestel kohtadel maailmas, eriti suur oli laste surevus, sündivus aga väike. Levinud olid laastavad epideemiad — tuberkuloos ja suguhaigused.

Nõukogude võim on määranud tohutuid summasid rahva tervishoiule. Nii kulutati rahva tervishoiule 1940. a. viimases kvartalis 11 100 000 rubla, s. o. 3 korda rohkem kui kodanliku valitsuse tervishoiu terve aasta eelarve. 1941. a. riigieelarves on tervishoiule ette nähtud 70 741 241 rubla, see on 10 korda rohkem, kui kulutati tervishoiule kodanlikus Eestis.

1940. aasta 24. novembri otsusega viidi ellu tasuta arstiabi kõigele ENSV töötavale rahvale. Arstiabi rahvale kättesaadavaks tegemiseks on avatud 6 uut polikliinikut ja 21 ambulatooriumi, tuberkuloosinõuandla, naha- ja suguhai-
guste nõuandla, 3 hambaarsti-ambulatooriumi, 8 hambaarstipunkti. Voodite arv
haiglates on tõusnud 4662-lt voodilt 5389-le ja tõuseb käesoleva aasta plaani
kohaselt linnades 5411-le, maal 150 võrra.

Et kodanliku korra ajal oli ainult üks 20-voodiline lastehaigla, avati 1940. a.
IV kvartaalis üks lastehaigla Tallinnas, imikute ja väikelaste tuberkuloosi-
haigla Nõmmel, Tallinna lastepolikliinik, Tartu lastepolikliinik, 2 sünnitushai-
glat, 6 laste ja emade nõuandlat, 13 sotsiaalõiguslikku keskbürood, 47 sotsiaal-
õiguslikku bürood laste ja emade nõuandlate ja laste polikliinikute juures.
Lastesõimede võrk, mis kodanliku korra ajal peaaegu täiesti puudus, kasvab
käesoleva aasta jooksul 1500-ni.

Ümber korraldatud on töö võitlemisel nakkushaiguste vastu ja asutatud nak-
kushaiguste vastu võitlemisega tegelev riiklik keskasutus. On asutatud 8 sani-
taar-epidemioloogilist jaama ja 1941. aasta lõpuks suurendatakse nende arvu
kolmeteistkümmeni.

T.-T. Punaarmee ja Mere-Sõjalaevastiku esindus Eesti Riigivolikogu koosolekul 22. VII 1940, pärast Eesti kuulutamist Nõukogude Sotsialistlikuks Vabariigiks

Käesoleval aastal ehitatakse üks polikliinik Tallinnas, haiglad Tallinnas, Kuressaares ja Kohtla-Järvel, sanatooriumihoone Taageperas ja desinfektsioonipunkt Tallinnas.

Sotsiaalkindlustus kodanlikus Eestis hõlmas ainult riigi- ja omavalitsuse-teenijaid, nüüd aga kõiki töötajaid. Kui kodanliku Eesti viimases eelarves oli sotsiaalkindlustuseks ette nähtud 7 640 000 rubla, siis on esimeses nõukogude eelarves selleks ette nähtud 30 266 000 rubla. Lasterikaste perekondade eest hoolitsemist ei tundnud kodanlik Eesti, kuigi tehti suuri sõnu rahvaarvu tõusu eest hoolitsemisest. Nüüd antakse lasterikastele perekondadele tuhandetesse rubladesse ulatuvaid toetussummasid. Samuti saab toetusi suur hulk vanu töölisi, kes enne olid täiesti ilma igasugusest toetusest. Suuri toetusi määratakse vanadele kultuuritegelastele ja revolutsioonilistele võitlejatele.

Erilist rõhku pannakse puhkekodude ja sanatooriumide ning pioneeride laagrite organiseerimisele, milleks on võetud töötava rahva käsutusse endised rikaste suvituskohad ja hooned.

Sotsiaalkindlustuse tegelik läbiviimine on pandud ametiühingutele, mis on suur ja tähtis saavutus meie töötavale rahvale.

Lõpuks veel mõni sõna 1941. aasta esimesest Nõukogude Eesti eelarvest ja rahvamajanduse plaanist.

Eelarve kulude osa on määratud 535 792 000 rubla, mis on enam kui 4 korda suurem kodanliku Eesti viimasest eelarvest. Sellest summast on määratud rahvamajanduse arendamiseks 200 854 000 rubla ehk 37,5 protsenti, sotsiaalkultuurilisteks üritusteks 270 273 000 rubla ehk 50,4 protsenti, valitsemise ja kohtuasutuste ülalpidamiseks ja muudeks kuludeks 64 005 000 rubla ehk 12,1 protsenti. Võrreldes kodanliku Eesti eelarvega on sotsialistlik eelarve sellest põhjalikult erinev. Nii läks kodanliku Eesti eelarve järgi riigiaparaadi ülalpidamiseks 59,6 protsenti kogu eelarvest, sealjuures sotsiaalkultuurilisteks üritusteks ainult 21,8 protsenti, rahvamajanduse arendamiseks ainult 0,9 protsenti kogu eelarvest.

Samuti põhjalikult kui kulude osa on muutunud eelarve tulude osa. Kodanliku Eesti eelarve kulud kaeti 56,4 protsendi ulatuses töötavalt rahvalt võetavate otseste ja kaudsete maksudega, Nõukogude Eesti eelarve tulude osa koosneb aga 72,4 protsendi ulatuses tuludest sotsialistlikust majandusest, kuna maksud elanikkonnalt moodustavad ainult 14,2 protsenti kõigist eelarve tuludest.

NSV Liidu Valitsuse ja UK(b)P KK määrusega 28. jaanuarist 1941 on Eesti NSV vabariiklikule majandusele 1941. aastal määratud 173,75 miljonit rubla, peale selle on määratud 10,44 milj. rubla kapitaalehituste kallinemise peale, kuna väljaspool kapitaalehituste plaani finantseeritakse 20 maakoolimaja ehitust ja autotranspordi soetamist.

Määratud 173,75 miljonist rublast juhitakse tööstusele 78 miljonit rubla, millega lastakse käiku uusi vabrikuid ja tehaseid ning laiendatakse seniseid ja täiendatakse nende sisseseadeid. Põllumajandusele määratakse 24,8 milj. rubla masina-traktorijaamade sisseseadmiseks, sovhooside korrastamiseks ja maaparandustöödeks. Ule 40 miljoni rubla on määratud linnaelanike heakorra parandamiseks. Koolimajade ehitamiseks linnades, ülikooli hoone ja kultuurimajade ehitamiseks Tallinnas ja teistes linnades on määratud 12,1 milj. rubla.

Eesti NSU delegatsioon saabub Moskvasse NSOL Ülemnõukogu istungile 1. VIII 1940

Haiglate, ambulatooriumide ja lastesõimede ehitamiseks on määratud 29,4 miljonit rubla.

Eeltoodu sisaldab kokkuvõtlikke andmeid Eesti Nõukogude Sotsialistliku Vabariigi arengust tema esimese aasta jooksul.

Nagu näitavad andmed, on need tulemused suured ja viivad eesti rahva vastu õnnelikule tulevikule.

Tol ajal, kui kogu maailmas möllab laastav sõda, võime meie võimsa Nõukogude Liidu täisõigusliku liikmena maitsta rahu ning teha ülesehitavat tööd nii majanduse alal kui ka kultuurielu viljelemisel, teades, et meid igasuguste ootamatuste vastu kaitseb võimas Punaarmee ja Mere-Sõjalaevastik.

Kuid ühes kogu Nõukogude Liidu rahvastega on eesti rahvas alati kaitsevalmis Nõukogude Liidu piiride kaitsmisel, ükskõik kust poolt tuleks väline hädaoht.

Samuti on eesti rahvas kaitsevalmis sisemise vaenlase — kapitalismi jää-
nete vastu, kelle selgroog küll murtud, kuid kes veel pole lõplikult hävitatud.

Meil seisab ees suur töö, et jõuda järele teistele nõukogude rahvastele, kuid
meil on kindel lootus teiste nõukogude rahvaste kaasabil jõuda juba varsti
eesrindlike nõukogude vabariikide hulka.

Eesti rahvas on üksmeelselt otsustanud sammuda koos Nõukogude Liidu
rahvastega, seda teed tahab ta lõpuni käia üle kõigi üles kerkida võivate ras-
kuste, teades, et see on ainuke tee, mis viib eesti rahva vastu õitsvale tule-
vikule.

Elagu Eesti Nõukogude Sotsialistlik Vabariik!

Elagu Nõukogude Sotsialistikkude Vabariikide Liit!

Elagu Nõukogude rahvaste juht ja õpetaja Suur Stalin!

JOHANNES VARES

JUUNIPÄEV

Punased lipud
 Ihivad katustel,
sinise taeva all punased lipud!
 Kas pole üllas
uhkusetundes nüüd
astuda, sammuda,
 kuuendik maailmast on meile lahti!

Vaevalt varem meil,
vaevalt enne sest julgeti mõelda.
VABADUS kuldse teona nüüd hiilgab.
 Kuidas küll suudame
 n ü ü d alles õieti
tajuda seda eneste maal,
 s i i n,
 kus ei kurnata inimest — töolist, —
t ö ö
 määrab võimete järele palga.

Juunipööre,
see püsib meil meeles:
Punalippu
 tõmbas siis uut
 vardasse tööline
Pikal Hermanil
 tunnuseks kõigile:
Vaba see rahvas,
 kes õigluse nimel
töötab
 ja võitleb
 ja väärtusi loob!

RALF PARVE

21. juuni ja ENSV dekaadi ettevalmistused

Juunirevolutsiooni aastapäeva tähistamiseks toimuvad üle kogu maa suurejoonelised pidustused 21. ja 22. juunil. Uhtlasi toimub neil pidustustel valdade (ringkondade) ja linnade parimate kunstilise isetegevuse kollektiivide väljavalik 26. ja 27. juulil toimuvaile maakondlikele pidustustele.

Nendeks pidustusteks käib praegu kõikjal kunstilise isetegevuse kollektiivides: laulukoorides, orkestrites, rahvatantsurühmades, näitetruppides, kõnekoorides jne. ning üksikesinejate: vokaal- ja instrumentaalsolistide, deklamaatorite, rahvapillimeeste ja -laulikute hulgas kibe ettevalmistustöö. Nagu näitasid kunstilise isetegevuse kollektiivide ja solistide esinemised 1. mai pidustustel, on paljudki neist jõudnud üsna märkimisväärsete kunstiliste saavutusteni. Ja meil ei ole mingit kahtlust, et 21. ja 22. juunil toimuvaiks pidustusteks see tase veelgi märgatavalt tõuseb ning ettekanded veelgi kunstiliselt küpsemad saavad.

Rahva kunstilise isetegevuse poolt Nõukogude võimu tervitamiseks esinevad Tallinna ühendatud laulukoorid ja orkestrid. Tallinna parimad kunstilise isetegevuse kollektiivid, solistid, deklamaatorid, rahvapillimehed jt. esinevad ka üksikult.

Kunstilise isetegevuse pidustus Lauluväljakul algab kell 18.00 ning kujuneb juunirevolutsiooni esimese aastapäeva peapidustuseks Tallinnas. Kava koosneb miitingust ja kontsertosast. Peo algust tähistatakse rakettide ja fanfaaridega.

22. juuniks on juba välja selgitatud paremad kunstilise isetegevuse kollektiivid ja solistid vastavatel eelvõistlustel. Parimad kunstilise isetegevuse kollektiivid ja solistid, kes võtavad osa üleriigilisest kunstiolümpiaadist, selgitatakse lõplikult aga käesoleval pidustusel.

Pidustus Lauluväljakul lõpevad suure tulevõrgi ja ilutulestikuga.

15.—25. juunini on avatud rahvakunsti- ja käsitöönäitus Kunstihoones.

Nõmme osas korraldatakse eraldi lastepidu ja 21. juuni päeval suurem kontsertmiiting.

Maal toimuvad 21. juuni õhtul kõigis rahvamajades pidulikud rahvakoosolekud ja kontsertmiitingud, millede kavas on samuti kõned, kontsertosa ja lõbustused. Neil pidustustel rahva kunstilise isetegevuse kollektiivid ja solistid pakuvad oma parima. Neil pidustustel püütakse panna erilist rõhku esitatava kava mitmekesisusele, tuues senisest arvukamalt välja deklamaatoreid, kõnekoore, soliste nii vokaal- kui ka instrumentaalalal ja rahvapillimehi ning rahvalaulikuid, kus viimased on kättesaadavad.

22. juunil korraldatakse ülevallalised (ringkondade) pidustused, millede kava koosneb samuti kõnedest, kontsertosast ja rahvalõbustustest.

Kontsertosas esinevad valla (ringkonna) ühendatud koorid, orkestrid, rahvatantsurühmad, samuti solistid, deklamaatorid, rahvapillimehed, rahvalaulikud jne. Valla (ringkonna) paremad kunstilise isetegevuse kollektiivid ja üksikesinejad esinevad ka üksikult ning nende hulgas selgitatakse välja parimad, kes saadetakse maakondlikele kunstilise isetegevuse pidustustele 26. ja 27. juulil.

22. juuni õhtuseks kavaks, mida täidetakse rahvamaja saalis, jääb valla parima näitetrupi saavutuste demonstreerimine.

Samal ajal pidustustega korraldatakse ülevallaline (rajooniline) rahvakunsti- ja käsitöönäitus, millest paremik saadetakse juulikuus korraldatavale maakondlikule näitusele.

Pidustuste läbiviimisel nihästi linnas kui maal tuleb rõhku panna piduplatside ja -ruumide dekoratiivsele kaunistamisele, kasutades selleks partei- ja valitsusjuhtide portreid, loosungeid, lippe, väljavõtteid kõnedest ja muud sobivat.

Pidustusi ettevalmistavad ja läbiviivad komisjonid peaksid arvestama igaks juhuks seda, et pidupäevaks juhtub tulema ehk vihmane ilm. Seks puhuks tuleb koostada erikava, nii et pidustused võiksid siiski toimuda kinnistes ruumides.

Hea korralduse juures ei ole kahtlust, et 21. ja 22. juuni pidustused kujunevad sisukaiks, osavõtjaille meeldejäävaks ning kauniks elamuseks.

Rahvamajade ja klubide juhatajad ning vastavate kunstilise isetegevuse kollek-

KÕIGI MAADE PROLETAARLASED, ÜHINEGE!

Tartu Töölismuusika Klubi orkester igapäevasel harjutusel. Keskel juhataja J u h a n S i i m

tiivide juhid, samuti ka pidustusi korraldavate komisjonide liikmed ei tohi silmapilgukski unustada pidustuste üldist ning suurt tähendust ja seda vastutust, mis kõnesolevate pidustuste läbiviimine neile paneb. Kõik tuleb üksikasjadeni läbi mõelda ja ette näha ning ette valmistada, et pidustused tõesti võiksid toimuda hästi ja pakkuda seda, mida rahvas neilt ootab.

Sealjuures ei ole valla- või ringkonna-komiteede ülesandeks mitte ainult hoolitseda ülevallaliste või ringkonna-pidustuse läbiviimise eest 22. juunil ning parimate kollektiivide ja üksikesinejate väljavalimise eest, vaid nad peavad jälgima kogu aja valla või ringkonna rahvamajade, klubide ja punaste nurkade kunstilise isetegevuse kollektiivide ja üksikesinejate ettevalmistumist pidustusteks. Seal, kus tekib raskusi ja kus neist raskusist omal jõul üle ei saada, tuleb valla või ringkonnakomisjonil kiiresti appi tulla kõigi tema käsutuses olevate võimaluste piirides, ootamata selleks erilist appikutset. Valla (ringkonna) pidustusi korraldavad komisjonid ei tohi olla „kõrgeks“ ja kaugeks organiks rahvamajadele ning nende kunstilise isetegevuse kollektiividele, vaid nende vahel peab valitsema kõige tihedam side ning abistamine.

Eripeatüki pidustusi korraldava komitee tegevuses moodustab parimate kunstilise isetegevuse kollektiivide ja üksikesinejate väljavalimine juulis toimuvatele pidustustele maakonnas või kunstiolümpiaadil.

Õiglase hinnangu langetamine siin on sageli raske ja igal juhul vastutav ülesanne. Rahva Kunstilise Isetegevuse Keskмага aitab omalt poolt seda ülesannet kergendada sellega, et ta teeb kättesaadavaks vastavad juhendid ja normid. Komiteedel ja žüriidel peab olema aga kindel veendumus, et hindamisest peab kõrvale jääma igasugune erapoolikus ja oma nurga meeste esiletõstmine. Peab selge olema, et valla (ringkonna) parimaks tunnustatud kollektiivid ja üksikesinejad tõesti ka oleksid valla (ringkonna) parimad. Õige hinnang ning tõesti parima kollektiivi või üksikesineja väljavalimine juulis toimuvatele maakondlikele pidustustele tagab seda, et need ka maakondlikel pidustustel edu saavutavad ning sealt edasi pääsevad kunstiolümpiaadile jne. Nõrgemate esindajate väljasaatmine tähendab paratamatult läbikukkumist maakondlikel pidustustel, rääkimata sellest, et jääb kaasa tegemata ka kunstiolümpiaad Tallinnas.

F. ROOSE

Riiklik Ajaloo ja Revolutsiooni Muuseum

Ürgaeg jääb igal juhul kõigile tulevastele põlvedele huvitavaimaks ajaloojäreks, sest ta moodustab kogu edaspidise kõrgema arengu aluse, sest et ta lähtepunktiks on inimese väljakujunemine loomariigist ja ta sisuks niisuguste raskuste ületamine, millised kunagi ei esine tulevastele assotsieeritud inimestele.¹⁾

Nii hindab Engels inimühiskonna algastet, mida ei tunta ENSV territooriumil, sest viimane oli väga kaua jääga kaetud. Alles pärast jää sulamist ilmuvad siia inimesed, umbes a. 6000 e. m. a. a. (Kunda leid), mil elati matriarhaalsugukondades ning saadi ülalpidamist küttimisest ja kalastusest, milleks kasutati väga primitiivseid tööriistu kivist, luust ja puust. See ühiskonna arenemisaste vastab Engelsi periodiseeringus metsikuse ülemale astmele. Umbes a. 3000 e. m. a. a. valitses siin veel kütt-kalur-korilaskultuur, kuid tööriistad olid siis juba palju paremad. Suureks leiutuseks oli savinõude valmistamine nn. kammornamendiga, mis oli võrdlemisi laialt levinud Euroopa idaosas. Engelsi periodiseeringus see vastab barbaarsuse alamastmele. Aastal 2000 e. m. a. a. kujunes siin patriarhaalne sugukondlik kord, mis kestis esimese aastatuhande lõpuni ja vastab Engelsi periodiseeringus barbaarsuse ülemastmele. Mainitud ajavaheajal on tootmisvahendite arengus saavutatud suuri edusamme. Algul esinevad hästi väljatöötatud kiviesemed, siis on hakatud tööriistu ja esemeid valmistama pronksist ja hiljem rauast. Areneb põllundus ja karjandus, tuues kaasa ulatuslikuma tööjaotuse ja lisaproducti valmistamise. Algas sotsiaalne diferentseerumine, koos sellega tekkisid vastuolud ning sugukondliku korra lagunemine (4.—5. sajandist esimese aastatuhande lõpuni). Kujunes territoriaalne kogukond ja algas üleminekuajastu klassideta ühiskonnast klassilisele. Sel ajastul olid juba olemas külad oma linnuste ja vanematega, maakonnavanemad ning nende malevad jne.

Kogu see ajastu on muuseumis esitatud rohkete esemete ja hiljuti valmistatud skeemide, kaartide, mudelite, maalingute ja fotode abil, pakkudes kujukat pilti meie ajaloo sellest kaugest järgust.

Edasi näeme juba eestlaste võitlust Saksa vallutajatega, kes haarasid XIII sajandil Baltimaad oma kätte. Lääne-Euroopa eeskujul kujunes siin tüübiline feodaalkord selle iseärasusega, et feodaalideks olid sakslased, kurnatavateks aga maa pärisrahvas eestlased. Eestlased ei alistunud võitluseta. Pärast vallutamist keetsid talupoegade ülestõusud pidevalt, nii XIII sajandi lõpul, eriti ulatuslikult aga 1343—1345. Seda ning järgmiste sajandite pärisorjuse iket, linnade tekkimist, käsitööstuse arengut, kaubanduse arengut jne. XIV—XVII sajandini illustreerivad muuseumis mitmekesised materjalid.

XVIII sajand algas Peeter I vallutusega ja Eesti liitmisega suure Vene riigi külge. Rida dokumente näitab, et Peeter I kui mõisnike ja kaupmeeste klassi tsaar andis ka Balti mõisnikele suured privileegid ja õigused talupoegade üle. Talupoegi müüdi ja vahetati, mõisnikud haaravad nende käest maid, suurendavad

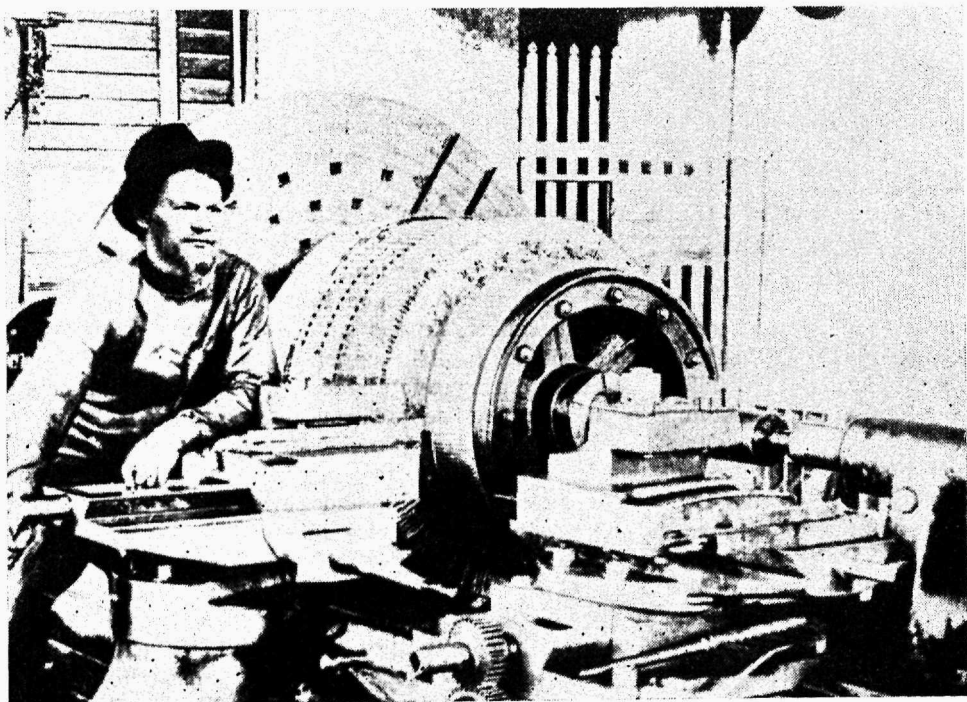
¹⁾ F. Engels „Anti-Dühring“, 1939, lk. 106—107.

nende kohustusi jne. Sellest kõigest ei jätkunud veel mõisnikele, nad otsisid võimalusi oma tulude suurendamiseks, ja seda ikka talupoegade arvel. Eks-tensiivne maaharimine pärisorja tööjõuga ei võimaldanud seda. Sellest oli tingitud pärisorjuse süsteemi kriis, mis hakkas ilmnema juba XVIII sajandi lõpul. Olukorda püüti parandada rea reformidega, mille sihiks oli ummikusse sattunud feodalismi päästa. 1804. a. seadustega legaliseerisid mõisnikud eelmise sajandi kestel sisseseatud abiteo, 1816. ja 1819. a. seadustega anti talupoegadele isiklik vabadus, kuid kogu maa jäi mõisnikule ning talupoeg endiselt selle meelevalla alla.

Kõike seda näitavad muuseumis vastavad dokumendid ja diagrammid.

Edasi esitatakse näiteid mõisnike ja talupoegade elust teoorjuse ajal. Tolle-aege mõisniku lossi ja talutare vastastikku seadmine näitab määratud vahet, mis valitses nende kahe klassi elustandardide vahel. Talupoja tööriistad ja muu inventar olid tol ajal äärmiselt primitiivsed, kuid nendega pidi talupoeg tegema kogu mõisa ja enese töö, sest mõis ei omanud ise kuigi olulisel määral tootmis-vahendeid.

XIX sajandi teisel poolel, mil hakkab üha enam maale tungima kapitalism, pidid mõisnikud loovutama terve rea oma feodaalhärralikke positsioone ja soostuma talude üleminekuga raharendile ning talude päriseksmüümiseks. See

*Sms M. J. Kalinin 1901. a. Tallinna Raudtee peatehases.
Riikliku Ajaloo ja Revolutsiooni Muuseumi väljapanek*

*SMS M. I. KALININI
PORTREE ajast, mil ta Tal-
linnas arendas revolutsiooni-
list tegevust (1901).
Riikliku Ajaloo ja Revolutsiooni
Muuseumi eksponaat*

oligi 40.—60. aastate reformide sisu. Talurahva sotsiaalne kihistus (pärisperemees, pops, sulane ja moonakas) iseloomustab kapitalismi suunas arenevat küla. Ka tol ajal toimunud rahvusliku tunde ja kultuuri tõus on selle arengu peegelduseks.

Mõningaid materjale on tsunftitööstuse kohta. Rida huvitavaid tabeleid ja diagramme näitab suurtööstuse tekkimist ja tööstusproletariaadi formeerumist. On näidatud ka linnade arenemist Eestis, peamiselt küll pildimaterjalide varal.

Revolutsiooni osakond algab Lenini tegevusega Peterburi „Töölisklassi Vabastusvõitluse Liidus“, s.o. näitega sellest, kuidas seltsimees Lenin organiseeris ja juhtis juba XIX sajandi lõpul võimsat töölisliikumist. Järgneb sms Kalinini tegevus Tallinnas ja 1905. a. sündmused ning revolutsioon Eestis. On näidatud, et revolutsiooniline liikumine oli siin tihedasti seotud revolutsiooniliikumisega Venemaal. On pilte sellest, kuidas balti parunid koos tsaarivalitsusega suruvad maha selle revolutsiooni. Karistussalgad teevad oma verist tööd kogu maal. Tuhanded töölised on vanglates, tuhandeid talupoegi karistatakse ühel või teisel viisil, mahalaskmiste, peksu, talude põletamise ja suurte trahvidega. Kuid „ilma 1905. a. peaproovita poleks olnud võimalik 1917. Oktoobrirevolutsiooni võit“, ütleb Lenin. Näemegi, et töötavad hulgad astusid uude revolutsiooni palju suuremate kogemustega, võitsid ning hakkasid ehitama uut ühiskonda. „Eesti proletariaat on Oktoobrirevolutsiooni tules karastatud. Kolm kuud proletariaadidiktatuuri andis talle rikkalikke kogemusi“. ¹⁾ Kuid ainult kolm kuud. Siis Eesti kodanluse kutsel ja Trotski reetliku tegevuse tagajärjel rahu sõlmimises Saksamaaga tulid viimase okupatsiooniväed maale, kus nad oma tege-

¹⁾ V. Kingissepp, Iseseisvuse ikke all, 1920, lk. 3.

vusega meenutasid eesti rahvale möödunud 700-aastast kurnamist ja röövimist. „Saksa okupatsioon pillas Eesti vabrikuproletariaadi laiali ja hävitas kõik suuremad tööliste koondumiskohad. Endise 40 000—50 000 vabrikutöölise asemel oli 1918. a. novembris Tallinnas ja selle piirkonnas vaevalt 4000—5000 töölise tööl.“¹⁾

Sellele okupatsioonile tegi lõpu revolutsioon Saksamaal. Punavägi hakkas kiiresti edasi liikuma ja juba 28. novembril 1918. a. moodustati Eesti Tööraha Kommuun. Siinolevate sakslaste võimule toetudes otsis Eesti kodanlus sakslaste äramineku järel abi esiteks Inglismaalt, Rootsist ja Soomest. Koos mitut liiki interventidega läks Eesti kodanlusel korda asuda pealetungile. Punavägi hakkas Tallinna alt taganema. Vahvalt sõdisid eesti punased sõdurid, kuid Nõukogude riigi ümber oli seks ajaks (1919) koondunud tihe interventide võrk ega jätkunud jõudu kõiki korruga tagasi lüüa. Eesti kodanluse väed jõuavad ühes Jude-nitši vägedega punase Piiteri alla, kust nad seltsimees Stalini juhtimisel tagasi lüüakse Jamburgi (Kingissepa) linna taha.

Nõukogude valitsus teeb Eestiga rahu ja Eesti kodanlus interventide abile toetudes kindlustab end võimule.

Edasi näeme materjale sellest, kuidas Eesti töölised jätkavad võitlust kodanluse vastu EK(b)P juhtimisel, kes pidi nüüd töötama sügaval põranda all.

¹⁾ V. Kingissepp, Iseseisvuse ikke all, 1920, lk. 4—5.

Sõjaväepatrull viib läbi Tallinna tänavate areteeritud revolutsionääre, Tallinna tehaste töölisi aastal 1905. Kõnniteel on näha sandarmeid. Üäljapanek Riikl. Ajaloo ja Revolutsiooni Muuseumist

SELTSIMEES, OLE VALVEL!

Massilaul

Loonud töörahva riigile aluse see,
et siin elu on õnnelik, kindel,
ja me vabade rahvaste võimas armee
valvel õigluse, vendluse rindel.

Lääne heledad veed,
Ida kõrbede teed
riigiks liitnud on tööliste käsi.
Siiski vaenlaste read
ahnelt tõstavad pead —
seltsimees, ära valvamast väsi!

Tõsta pilk üle õitsvate viljade maa,
Vaata! uhkesti kerkivad linnad!
Úusi aardeid me toodame lõpmata
oma mägedest, põldude pinnast.

Lääne heledad veed,
Ida kõrbede teed
riigiks liitnud on tööliste käsi.
Siiski vaenlaste read
ahnelt tõstavad pead —
seltsimees, ära valvamast väsi!

Loonud töörahva riigile aluse see,
et siin elu on õnnelik, kindel,
ja me vabade rahvaste võimas armee
on valvel õigluse, vendluse rindel!

OLEV MIKIVER

KUIDAS SAABUS KEUAD

Ulevall alates: 1. ja 2. Kadrioru puhkepargi avamisel rahvas kuulab avakontserti ... 3. ... ja lebab murul seks lubatud rajoonis. 4. Noored jalgratturid on teinud esimese reitke Piritale, ... 5. ... kuhu mereranda on tulnud palli mängima ka üks Tallinna algkool. 6. Avati Mustamäe kuurort suviseks hooajaks; esiplaanil asutuse juhataja sms *E r n a L a a s i*. 7. Piritajõe supelbasseini leiab juba kasutamist noorte poolt ... 8. ... eriti peale pingulavaid eksameid, 9. ... millest aga noored Rakvere laste-päevakodust veel midagi ei tea, lõbustudes tilledel korjamisest

Kultuuri- ja puhkepargid kogu maal avati

Käesoleva kevade hilinemise tõttu viibis kultuuri- ja puhkeparkide korras-
tamistööde algus. Ettevalmistustööde läbiviimiseks jäänud lühikesest
ajast hoolimata toimus aga tegevushooaja avamine parkides üle maa ette-
nähtud tähtajal — 25. mail. Üksikuis kohtades tuli pidulik avamine mitme-
sugustel põhjustel edasi lükata 1. juunile.

Tallinnas avati kultuuri- ja puhkeparkide tegevushooaeg pühkpilliorkstri
kontserdiga Kadrioru kontsertväljakul. Päevakohaselt kaunistatud kontsert-
väljakule oli kogunenud arvukas kuulajaskond. Kontserdil esines kõnega
Hariduse Rahvakomissar sm. Andresen, kes käsitles oma ettekandes kultuuri-
küsimumste tähtsust Nõukogude ühiskonnas, märkides tervitatavana seda, et
töötava rahva vaba aja veetmist sisustatakse rohkem vaimse tegevuse ja kunstilise
isetegevuse avaldustega.

Koos kontserdiga korraldatakse loenguid 2 korda nädalas. Erikavalistest
õhtutest korraldatakse juunikuus Maksim Gorki ja Lermontovi õhtud.

*Tartu Töölismuusika Klubi rahvatantsurühm. Keskel rühma juht L. Kukk (paremalt viies)
ja klubi juhataja E. Roose (paremalt kuues).*

Tehakse eeltöid vabaõhu lugemislaua ja raamatukogu ehitamiseks.

Teistes kohtades korraldatakse kavakindlalt loenguid ja kontserte veel Nõmmel, Harjumäel ja Pelgurannas. Nõmmel tuleb ehitamisele kõlakoda ja vabaõhu tantsupõrand.

Peale Tallinna toimus pidulik parkide avamine ka teistes linnades.

Narvas korraldati 25. mail rahvakontsert Pimeaias. Kaastegevad olid orkester, solistid, ansambel ja Punaarmee kunstilise isetegevuse jõude.

Pargis avati samal päeval ka vabaõhu lugemislaud, kus pargis viibijaile on kasutamiseks saadaval kõik ajalehed, ajakirjad ja kirjandust. Vabaõhu lugemislauda kasutatakse elavalt.

Kuidas töötav rahvas hindab kultuurse meelelahutuse ja ajaviitevõimaluste kättesaadavaks muutmist, seda näitab kujukalt Narva pargi avamispäev, kus päeva jooksul oli külastajaid 3000—4000 inimest.

Narva Pimeaias pargi juurde jõe äärde on ehitatud ka paadisild ja avatud paatide ja süstade üürimise jaam. Pargis korraldatakse veel mänguplatsid ja tantsupõrand.

Narvas tegutsevad kavakindlalt veel Narva Linamanufaktuuri park, mis teenib kalevi- ja linavabriku tööliskonda, ja Narva-Jõesuus nn. Pimepark. Viimasesse püstitatakse ka kõlakoda, tuues sinna üle rannale väga halvasti ja ebasobivasse kohta ehitatud kõlakoja.

Märkimisväärseid tulemusi parkide korraldamistöös on saavutatud Tartus. Tartus on rahva kultuuri- ja puhkeparkiks Toomemägi. Toomemägi on käesoleval kevadel korrastatud. Sinna ehitati korralik kõlakoda, mis Tartus enne puudus. Kontserdid ja loengud toimuvad süstemaatilisel. Tegevusse on raken-datud ka süsta- ja paadijaamad Emajõel.

Pargi avamispäeval 25. mail viibis Toomemäel kontserdil ümmarguselt 1000 inimest.

Haapsalus avati suvetöö hooaeg rahvakontserdiga orkestrite, laulukoori ja solistide kaastegevusel.

Kuna Haapsalus eriolukorrast tingituna algas mereranna ja parkide korrastamistöö üsna hilja, tuleb seal tõsiseid pingutusi teha, et kõik haljasalad korras oleksid.

Haapsalus korraldatakse rannas ka vabaõhu lugemislaud ja on avatud süsta- ning paadijaamad.

Koos uue kultuurimaja ehitamisega Haapsalusse on rajamisel ka eeskujulik uus kultuuripark, mille projekt on juba välja töötatud.

Rahvarohked pidulikud avakontserdid toimusid 25. mail veel Pärnus, Viljandis ja teistes linnades.

Ka maal on parke korrastatud ja asutud uute parkide rajamisele.

Poliitharidustöö teostamine kultuuriparkides on maal palju raskem, sest pargid on seni olnud korrastamata ja väga paljudel juhtumitel puuduvad nad hoopis.

Nüüd on tähtsaks ja ulatuslikuks ülesandeks asuda nende puuduste kõrvaldamisele ja looma ka maa töötavale rahvale suuremal määral hariva ja kasvatava ajaviite ja tervisliku puhkuse võimalusi.

On loomulik, kui iga rahvamaja piirkonnas on korraldatud kultuuri- ja puhkepark, kus võiks korraldada rahvapidustusi, kontserte, koosolekuid, loenguid, vabaõhuetendusi, mängu, võistlusi, näitusi ja muid üritusi.

Meie rahvas on alati pidanud lugu mitmesuguseist vabaaja veetmise viisidest vabas looduses. Et aga maa oli mõisnike ja rikkaste oma, pidi töörahvas rahulduma ketta- või kurnimänguga külatänaval või kiigeplatsiga kusagil lepikus karjamaa veerel. Nüüd aga, kus kogu maa kuulub rahvale, võib rahvas seda ise oma heaks kasutada, rajades vajaduse kohaselt ka vabaaja kultuurse veetmise võimalusi.

Erilist rõhku tuleb siin panna aga sellele, et tööle ei asuta mitte mõtlema-tult ja huupi, vaid igakülgset läbimõeldud plaanide ja kavade kohaselt. Seejuures tuleb arvestada niihästi ilunõudeid kui ka poliitharidustöö praktilisi vajadusi. On tarvis korraldada park nii, et seal oleks küllaldaselt võimalusi mitmekülgseks arendavaks tegevuseks ja kasulikuks meelelahutuseks, kusjuures üksikud erinevad tegevusavaldused ei tohi üksteist segada.

Senisest rohkem on vaja pühendada tähelepanu suplus- ja ujumispaikade rajamisele, süsta- ja paadijaamade korraldamisele, sest rohkete veekogude tõttu leidub meil selleks küllaldaselt võimalusi.

Vastandina endise korra aegsele puhkuse korraldamisele, kus riigi toetusega ehitati välja ainult nn. esinduskuurordid, mille tegevus piirdus peamiselt härrasrahva elupõletavate lõbustuste kultiveerimise ja kõrtsi- ning kohvikukultuuri arendamisega, rajatakse nüüd üle maa tihedalt kohti, kus töötav rahvas võib kasulikult oma vabu silmapilke veeta ja pärast tööaega puhata.

Tänavune kultuuri- ja puhkeparkide tegevushooaja hoogne algus lubab eeldada, et meie pargid muutuvad kohtadeks, kuhu koondub suurem osa suvisest poliitharidustööst. Kultuuri- ja puhkeparkide sisustamine kavakindlate, mitmekülgsete ja sisukate harrastustega muudab nad töötavale rahvale armastatuks vabaaja veetmise paikadeks, mis võimaldavad kosutavat puhkust ja ühtlasi ka igakülgset vaimset ja kehalist arenemist.

P. KELDER

Vastu võidule ja vabadusele

Tuul puhus läänest, kihutades enda ees väsimatult halle pilvi. Vabriku kohal näisid pilved nii madalalt liikuvat, et jäid peaaegu vabriku kõrge korstna taha kinni.

Korstnast välja tungiv suits ühines tuule hoost haaratuna edasitormavate pilvedega. Sadas vihma lumelörtsiga segamini.

Olev Saarna, noorepoolne laiaõlgne kindla rühiga tööline, väljus parajasti kaitise valukuurist. Just samal hetkel komistas tuuleiil kontori hoonele ja paiskas suure annuse lumelörtsi Olev Saarnale vastu nägu.

Mees seisatas hetkeks, et äiata käega üle näo. Sulanud lund nõrgus kraevahele. Saarna surus nokaga mütsi kindlamalt pähe ja astus julge sammuga üle lumelobjakuga hoovi vabriku kontori suunas.

Tallas oli arvatavasti auk, sest muidu poleks niiskust kingasse imunud ja ebamugavust sünnitanud.

Kingad olid vanad. Juba ammu kavatses Saarna uusi osta, kuid töötasu oli väike — üür ja elu nii kallid, et kuidagi ei jätkunud raha uute kingade ostmiseks. See sünnitas hinges tuska ja kibestumist. Kusagil südames peitus küll lootus, kuid see oli alles pisike ja sünnivaludes vaevlev. Kapitalistid istusid veel kindlalt oma kohtadel ja ahnitsesid kõik endale.

Vabriku omanik oli kontoripoisiga käitisse sõna saatnud: Olev Saarna tulgu kontorisse, temaga tahetavat rääkida.

„Milleks küll,“ arutas Saarna endamisi, suutmata ühelegi selgemale otsusele jõuda. Korra kargas esile isegi kartus: viimati antakse talle lõpparve. Selle mõtte surus ta otsekohe jõuliselt maha, kuid kiusajana kerkis see taas esile.

„Ah,“ pomises ta endamisi ja avas rāpakalt eesruumi ukse, olles jalgelt lumelobjaku jõuliselt maha trampinud. Lābinud eesruumi, astus uksele koputamata kontorisse.

Omanik, lūhikasvuline, palja pealaega mees, istus lohakalt toolil kirjutuslaua taga ja nāis sissetulnult juba ootavat.

„Istuge, olge head,“ ütles ta tehtud libedusega.

Saarna jāi kōheldes seisma, sest selline asi oli siin kontoris vōōrastav. Tavaliselt kārksis omanik Endel Viislepp tōolistega ja iga vāiksemagi talle ebameeldiva asja puhul kihutas jalamaid inimesi kaitise vārava taha.

Peale omaniku istus kontoris veel kōhn tumedate juustega noormees. Ta nāis silmaga uustulnukat mōōtvat ja hindavat.

„Istuge,“ kordas omanik mesimagusasti.

Vastikus puges Saarnale sūdamesse, tārkas soov āra minna, kuid ta ei alistunud sellele. Mōttesse laskunult vajus ta raskelt toolile.

„Teie lasksite mind kutsuda,“ ütles ta aeglaselt. „Mis asja pārast, kui tohin kūsida?“ lisas sama aeglaselt, kuid kindlalt.

Vabriku omanik heitis korra pilgu nagu julgustust otsides vōi mārku anda tahtes oma kaaslasele, et kōnelgu tema, siis aga pōōrdus otsustavalt Olev Saarna poole:

„Te teate, et varsti tulevad meil kaitisnōukogu valimised?“

„Tean,“ vastas Saarna kuivalt seljaga toolile toetudes ja aknast õue vaadates, kus endisest veelgi tihedamini sadas lumelōrtsi.

„Meil on teile üks ettepanek,“ ütles omanik, muutes oma hāāle veelgi libedamaks ja magusamaks.

Saarna muutus hoobilt erksaks. Uudishimulikult vaatas ta rāākija suunas ja kūsīs siis pisut kurjalt ja isegi jāršult:

„Mis ettepanek?“

Omanik viiivitas end istmel nihutades, āigas siis kāega üle lāikiva pealae, nagu oleks see higistanud, kōhatas mitu korda ja siis alles alustas:

„Vaadake, aeg on praegu niisugune. Need Nōukogude sōjavāebaasid on pannud mehed kāārima. Mōni on lāinud isegi nii ninakaks, et āra rāāgi kohe. Üle pea tahavad sul vāgise kasvada. Kui laseks, ei tea mis veel teeksid. Aga õnneks on meil kōva kāega valitsus, küll see hoiab need mōned üksikud vaos.“

„Aga millega on see ettepanekuga seotud?“ segas Saarna omaniku kōnelust, sirutades sealjuures jalgu, sest see kōnelus hāāris teda.

„Aga vāga lihtsalt. Me peame ūhisel jōul need mōned kommunistid oma kaitises paljastama ja halastamatult vālja rookima.“

„Rookige, kui saate,“ vastas Saarna kuivalt ja salapārane tuluke vālgas ta silmis, otsegu oleks teda lābinud ākiline vihasōōst.

„Selleks vajame meie teie abi. Ārge kartke, meie maksame hāsti.“

Oma sōnadele kaalu anda tahtes vōitis omanik taskust paki siniseid kōmnakrooni-seid paberrahasid ja lōi sellega kōpsudes vastu lauda.

„Te peate laskma end kaitise nōukogusse valida, küll me raha anname, millega kihutustōōd teha ja meestele viina osta. Muidugi peate koos minema nende kōige kārēdamatega. Vōitma nende usalduse, et nad pūhendaksid teid kōigesse. Te muidugi rāāgite hiljem kōik meile ja nii saame sellest rāmpsusst lahti, kes tahab meie kallist kodumaad hukatusse saata. Sāhke, siin on teile esialgselt kakssada krooni.“

Ta pakkus Saarnale rahapakki. Tekkis piinlik paus. Omanik vaatas imestunult tōolist, kes ei vōtnud raha vastu, ja tōoline altkulmu peremeest. Oli ilmselt nāha, et midagi kāāris Saarna hinges vāljapāāsu otsides. Ta ei kartnud seda vāljendada — otsis ainult sobivat vormi selle mōjukamaks avaldamiseks.

„Miks te ei vōta? Ega see veel kōik ole. Kui hāsti teete, maksame juurde. Siin on tegu isamaa pāāstmisega — ja siin ei tāhenda raha midagi.“

„Meie maksame hāsti,“ sōnas nūūd julgustavalt ka teine toasolija, keda Saarna ei tundnud, „meil on andmeid, et just siin vabrikus on ūks suurem kommunistide keskus. Tahame seda hāvitada.“

Siis pääses Saarnas sisemine pingutus äkilise naeruorkaanina valla. Saarna naeris kogu kehast vappudes, nii et teised toasolijad lausa kokkusid.

„Mis te naerate, olete hulluks läinud!“ hüüdis omanik ehmunult.

„Mitte mina, vaid teie,“ ütles Saarna naeru vihagrammassiks muutes.

„Kuidas te julgete!“ protesteeris omanik.

„Aga mis õigusega julgete teie mulle raha pakkuda? Arvate, et ma müüdav rämps olen, mis!“

Samal hetkel kargas Saarna püsti. Vabriku omanik tegi vihast lõkendades sama, sooned ta otsaesisel olid lõhkemiseni verd täis, silmad peast välja tungimas. Pea-aegu kriiskavalt karjus ta:

„Ah teie olete siis ka kommunist, tahate isamaad ära müüa?“

„Mitte sugugi — ainult päästa töölisi söödikute käest.“

„Välja, niisugune, välja värava taha!“ karjus omanik endisest metsikumalt. „Saate lõpuarve.“

„Lähem,“ ütles Saarna rahunenult, või vähemalt end selleks sundides, „aga kes naerab lõpuks, naerab paremini. Aeg, kus teid ennast värava taha aetakse, ei ole enam kaugel.“

„Ah, te ähvardate mind! Lasen teid veel täna areteerida!“

„Laske,“ ütles Saarna üleolevalt ja väljus, ust enda järel jõuliselt sulgedes.

Väljas lobjakuga kaetud kõnniteele astunudes, tungis vesi taas tallaaugust sisse, sünnitades ebamugavust. Samas sõitis direktori uhke auto tehase õuele. Saarnast möödumisel sattus autoratas suuremasse loiku ja lõrts paiskus Saarna riieteale. Ta pidi korra ähvardamiseks rusikat tõstma, kuid loobus — veel ei olnud aeg küps.

Tööruumi viival uksele seisatas Saarna. Kostis haamrilööke, treipinkide urinat ja ninasõõrmeisse tungis tuttavat nõelõhna — praegu, kus teda oli vabrikust välja kihutatud, tundus see eriti magusana. Oli koguni kahju sellest lahkuda.

Samaaegselt kees viha ta rinnus. Seepärast et ta alatult ei reetnud tööliste eest võitlejaid, kihutati teda vabrikust välja — võeti õigus tööle. Kätemaksuiga kasvas. Praegu oli ta rohkem kui kunagi varem veendunud selles, et nii ei võinud see enam kesta. Kapitalistid tulid minema kihutada. Ta mõistis, et eesti töölised üksi ei jõudnud seda — kuid seda suurem lootus toetus Punaarmeele. Kui see aitaks, siis oleks võit kindel. Ja südames oli ta veendunud, et kui tund tuleb, siis Punaarmee ei keela oma abi.

Äkilisest teotsemissoostust vallutatuna tõmbas ta energiliselt tööruumi ukse lahti ja astus julgelt, pea püsti, sisse.

Andres Bringfeld, vana töökaaslane, katkestas töö ja tuli Saarna juurde. Näoilme pisut murelik, kuid silmade vaade julge ja mehine. Igast tema liigutusest peegeldus teovõimsust ja kartmatust.

„Mis sulle kontoris öeldi,“ küsis ta oma karmi, kuid ometi sõbraliku häälega Saarnalt, puudutades tööst krobelseks muutunud käega teise kätt.

„Kihutati värava taha, milleks muuks meil siis kontori kutsutakse.“

„Kas öeldi sulle ka põhjus?“

„Muidugi. Tahtsid, üks nuhk oli ka kontoris, et ma peaksin raha eest neile maha müüma tööliste juhid. Narrid!“

„Sa ei nõustunud?“

„Muidugi mitte.“

„Ja lasksid end vabriku värava taha kihutada?“

„Aga kuidas me siis saame tööliste eest võidelda, kui laseme end igast närust ära osta. Mina töölisi ei müü.“

„Õige, seltsimees!“

„Sa ei lähe siit kuhugi,“ ütles Bringfeld pärast lühikest vaikust.

„Mind kihutati värava taha, kuidas ma siia saan jääda?“

„Me korraldame proteststreigi. Kõik töölised toetavad sind.“

„Pole mõtet, see ei aitaks palju.“

„Aga mida sa tegema hakkad?“

„Lähem Paldiski baasi tööle. See aeg, kus kapitalistide võim purustatakse, ei või enam kaugel olla.“

„Seda arvan ka mina,“ lisandas Bringfeld mõtlikuks muutudes. Siis ta nagu ärkas: „Ega sa siis meid ei unusta?“

„Ei iialgi,“ vastas Saarna kindlalt. „Need aastad, mis me koos töötasime, seovad meid. Kord kui oleme võitjad, oleme seda kõik üheskoos.“

Käepigistusega lahkusid mõlemad töökaaslased. See käepigistus ütles aga enam kui pikad kõnelused ja asjatud töötused. Mõlemad mehed olid kindlad tööliklassi võidus ja taaskohtumises siin käitises.

Sel ööl magas Saarna rahutult. Läbi avatud baraki akna tungis sisse imalat rõskusega segunenud kaskede lõhna, süvendades kärsitut ootust. Ikka jälle upitas ta end asemel istukile, et vaadata valgesse suveõösse — kas tuleb juba hommik, mis pidi otsustava võitluse tooma. Kui ta siis kuulis automootori mürinat, ei suutnud miski jõud teda enam voodis hoida.

Kähku riietunud, ruttas ta välja. Hommik oli veel varane. Idast tõusev purpurne ja kuldkollane päike seisis alles metsa kohal sinetaval taevafoonil. Aeglaselt liikuvad pilved olid otsegu verega värvitud.

Juba tuli teisi mehi barakkidest välja: kes hakkas end pesema, kes priimusega sahistama, et sööki valmistada.

Siis tulid mootorimürinast saadetuna autod.

Mehed ei mõistnud nende tuleku põhjust. Ja Saarna pidi barakkide vahelisele rohelisele murule kogunenud meestele lühikese selgitava kõne pidama.

Ta tegi seda hoogsalt ja tuliselt, lausudes: „Täna tõusevad Tallinnas töölised, et raputada endilt kapitalistide ike, saavutatakse ammuoodatud võit kurnajate üle, peame nendega sel otsustaval tunnil liituma.“

Tulvil julgust ja tegutsemisindu ronisid mehed ja naised autodele. Mürisevate mootorite rütm kandus üle autos olijate lihastesse, kiskudes need otsustava löögi andmiseks pingule.

Väljakutsuvalt kõlasid revolutsioonilised laulud, kui autod Tallinna jõudsid, vastu kajades tänavaid piiravalt majadelt. Inimesed jäid seisatama, järele vaadates neile vapraille, kes julgesid linna sõita punaste lehvivate lippudega ja laulda uljaid tööliste laule.

Vabadusväljakul lainetas tõe tööriides inimeste meri. Selle kohal lehvisid erkpunased lipud. Ja tuul näis ülevas meeoleus mänglevat nendega, lehvitades neid sinna-tänna ja mitte lastes Saarnal lugeda neil olevaid loosungeid — aga ta aimas selletagi nende sisu. Seesugust võimast ja spontaanset tööliste ülestõusu polnud ta lootnud. Ta oli kartnud enam kõhklejaid ja nüüd oli tal iseenda pärast häbi, et mõtles nii.

Ent hoolimata sellest ta ometigi küsis kõrval seisvalt mehelt: „Mis siis, kui kapitalistid saadavad oma käsilased siia töölisi laiali ajama, või tulistavad — kas nad on seda vähe teinud!“

Kõnetatu naeris üleolevalt.

„Vaadake!“ sõnas ta käega viibates, „seal on meie kaitsjad!“

Nüüd nägi Saarnagi soomusautosid, mille tornidest vaatasid välja kahurid — hoolsad valvurid ja julged kaitsjad. Sisemise vaimustusega ja tõusva meeoleoluga vaatas ta neid, need tagasid võidu.

Kuigi kõrgeist majadest ja rohetavaist puudest piiratud väljak oli juba inimesist tulvil, tuli neid üha juurde — avar väljak kippus juba kitsaks jääma.

Siis lõpuks olid kõned peetud ja inimmass hakkas rongkäigus Kadrioru suunas liikuma. Võimsa orkaanina laius tuhandest suust kõlav revolutsiooniline laul. Need, kes elasid töötajate kurnamisest, vaatasid ehmunult ja hirmunud tööliste võidurikast edasimarssi. Nende kahvatud näod reetsid neid. Nad mõistsid, et nende mustadel tegudel oli nüüd lõpp. Ei iial painuta töölisel end enam nende ikke alla.

Saarna kuulis ühte härrasmeest hädaldavat:

„Just nagu seitsmeteistkümnenda aasta oktoobris.“

„Jah,“ hõiskas Saarna, „just nagu seitsmeteistkümnendal aastal. Eesti tööliste oktoobrivõidule seltsib juunivõit.“

Kui rongkäik ei oleks edasi liikunud, oleks Saarna veel midagi juurde lisanud.

Juhtuna tööliste punaseist võitluslippudest käändus rongkäik pargipuude vahelt erkvalgeks värvitud lossi esisele väljakule. Nõuti presidendi ilmumist ja vastust esitatud küsimustele.

Kuid saadud vastused ei rahuldanud oma õiguse eest võitlevaid töölismasse — nende põiklev ilme, reetlik kavalus ja mitte millegagi suitsukatte loomine ajasid töölisel vihale. Kõigil oli selge, et siit lossi eest nad ei saa oma õigust kätte.

Spontaanselt hakati ära minema. Peagi eemaldusid punased võitluslipud pargipuude vahelt, töölised rattasid vangla poole, et vabastada oma eesrindlikke poliitilisi võitlejaid.

Saarna oli esimesi vangla juurde jõudjaid. Siin jäi ta üsna värvavate juurde seisma, et oodata teisi. Oli nagu julgem, kui töölised tihedalt, kokkusurutult seisis tema läheduses, ümbritsesid teda. Ta mõistis, et see oli jõud, mida ei suutnud keegi murda.

Nõuti poliitiliste vangide vabastamist, esindajate vanglasse sisselaskmist, et need võiksid ise vabastada näoliste õiguste eest kannatajaid.

Kõrged hallid paemüürid sulgesid tee. Juba vaatasid töölised-revolutsionäärid abitsvalt meeste taga seisvaile soomusmasinaile, et need astuksid esirivisse ja murraksid läbi müüride tee poliitvangide juurde.

Siis aga otsustati nähtavasti vanglas ümber. Alistumismärgina avati massiivsed väravad. Mundris vanglaülem tuli ise teatama, et tööliste nõudmised rahuldatakse.

See teade manas esile võidukisa. Nõuti esindajate kohest sisselaskmist.

Saarna oli üks vanglasse minejaid. Ja see käik oli tema hingele suureks murranguks. Näidis ta tundis, et temagi on võitleja ja peab kogu oma olemuse rakendama alanud revolutsiooni lõpuleviimiseks. Tugevalt pigistas ta vabadusse pääsnute käsi, vaadates neile mehiselt näkku. Hinges pulbitses meeleliigutus, aga ta surus selle karmilt tagasi — nüüd keset käärivat võitlust polnud aeg tunnete soendamiseks. Aga ta siiski kadestas neid habestunud nägudega mehi, kelle selge pilk oli hoidnud neid vankumatu-tena oma ideede küljes.

Vabastatud vangide ilmumine rahva juurde kutsus välja metsiku rõõmuhüüete orkaani. Küll püüdsid sünged vanglamüürid seda endi taha lämmatada, kuid asjata. Kaugele üle majade tungis see linna ja mere avarustele kuulutama saavutatud võite.

Nõuti veel ainult ühte: Toompeale, et seal võim üle võtta. Töölisklass oli küllalt tugev, et iseend valitseda, oma elu edasi viia parema tuleviku poole.

Seletamatu rõõmuvärin läbis Saarnat, kui ta, pea tagasi kallutatud, vaatas punase lipu kerkimist Pika Hermani torni. Otse iseendast kahmas ta taskust kella, et vaadata ja märkida üles seda ajaloolist hetke. Kell oli kolmveerand seitse, kui punane lipp tõusis aeglaselt, kuid võimsalt ja väljakutsuvalt üles masti ja rullus lahti, et haarata oma hõlma idast hoovava karge tuuleõhu.

Võimsalt kajas tuhandest suust hüüd alla linna, kuulutades proletariaadi võitu.

Kaua punas veel päike, nagu oleks tal kahju sel tähtsal päeval loojuda. Veel enne, kui päev jõudis kustuda, hakkas idakaar taas punama, kuulutades uue päeva algust.

Püss kõvasti käes, seisis Saarna Toompea lossi ees valvel. Võitu tuli hoida, et salakaval vaenlane ei saaks seda kahjustada. Silm erk, kõrv kuulamas ja musklid pinguli jälgis ta iga möödujat. Siiski ta toetus aeg-ajalt püssile, et vaadata lehvivat lippu, liginevat hommikut ja idast tõusvat päikest.

Tuul puhus idast. Päeva saabumisega oli see tugevnenud. Ilm oli nii selge ja helesinine, et pimestas oma sinaga silmi. Päikesepaiste säras puistee ääres kasvavate puude erkrohelistel lehtedel.

Olev Saarna meelest sirtsusid puude okstel hüplevad linnukesed tavalisest erksamalt ja rõõmsaviisilisemalt. Ka Saarnal endal polnud muret. Ta oli õnnelik ja rahul, et oli kaua igatsetud vabades käes. Ta oli isegi nii õnnelik, et oleks võinud minna lindude kombel puude okstele hüplema.

Sealsamas peitus tema hinges ka suur tõsidus ja kohusetunne. Saadud võitu tuli kindlustada ja uut alusmüüri rajada, kuhu võis uus parem ühiskond toetuda.

Kuigi tööd ja tegemist oli palju, võttis Saarna siiski aega, et minna vanasse tuttavasse kätisse, kus oli töötanud aastaid ja kust ta oli ülekohtuselt tõugatud tänavale. Pool tundi tagasi saatis ta oma vana töökaaslase Bringfeldi volitusega Viislepa kätist natsionaliseerima. Tema meelest oli see sellisel tähtis hetk, et tahtis selle juures olla — see oli talle punktiks suure juunivõidus.

Enesekindlamalt kui kunagi varem, astus Saarna Viislepa vabriku kontorisse. Näol asjalik tõsidus, teos tagasihoidlik kindlus — nii avas ta kontori ukse.

Bringfeld ja Viislepp olid juba kontoris. Nende erutunud näod, eriti Viislepa oma, reetsid, et midagi olulist pidi olema juhtunud.

Viislepa käed näisid pisut värisevat, ta paljaks aetud pealagi õhetas ja silmalaod tõmblesid närvlikkusest.

„Istuge, olge head,“ sõnas Viislepp erilisel mahedasti ja roomavalt. Ta ei suutnud varjata oma hääle värisemist.

See sahkerdaja libedus ja alandlikkus manasid Saarnas esile üksnes tülgastustunde. Saarna nägi kohe, et Bringfeldi peos oli pakk siniseid ja punaseid paberrahasid. Ta vaatas kahtlevalt ja uurivalt oma töökaaslast. Tekkis küsimus, kust tulid need rahad Bringfeldi kätte.

Käega rahadele viibates sõnas Saarna aeglaselt ja rahulikult:

„Mis rahad need on?“

Vabrikuomaniku Viislepa ärritus saavutas haritipu. Ta valitses end, naeratas tehtult ja sõnas:

„Ega mul olnud halvad kavatsused. Ma mõtlen ausalt. Me võime väga hästi ka kolmeks jagada. See on niikuinii raha, mida keegi hiljem ei tea nõuda.“

„Ma ei küsinud teilt, ma küsisin seltsimees Bringfeldilt. Teie jutt ei huvita mind. Vaikige.“

Vabrikuomanik vaikiski ehmunult ja hakkas närvlikult näppudega lauale trummeldama.

Bringfeldi poole pöördudes sõnas Saarna sõbralikult:

„Räägi, mis siin lahti oli. Ma aimangi juba, mis see võis olla. Tunnen Viisleppa, seda vana alatut ja kavalat rebast, kes ei pörka tagasi ühegi võtte eest, kui see kasu annab.“

Bringfeld kõhatas korraks ja, pööranud näo Saarna poole, alustas:

„Ma tulin siia vabrikut natsionaliseerima. Tahtsin küll seda teha, aga ta tiris mind poolvägisi kontori. Mõtlesin kohe, milleks sinna. Aga eks see pärast selgus. Ta pakkus mulle raha, et siin koos sohki teha ja raamatuid võltsida. Lubas kasu pooleks teha.“

„Ja mis sina tegid?“ ütles Saarna tungivalt teise kõneluse vahele.

Sealjuures Bringfeld näitas peos olevat rahapakki. Need olid töömehe tugevas käes pisut kägardunud ja vajusid nüüd lahti.

„Mis sa kavatsesid selle rahaga teha?“ nõudis Saarna.

Vana töömees kehitas õlgu, vaatas imestunud kõnetajat — ta ei saanud aru, milleks selline jutt. Mõtles veel hetke ja siis alles ütles:

„Küsid, mis ma teen selle rahaga. See on ju kogu töötava rahva vara, kuidas mina sellega midagi teha saan. Lasen panna natsionaliseerimisakti. Ma ei varasta töörahva vara, sest olen ka ise tööline.“

„Viislepp, kas kuulsite nüüd? Teie uus nurjatu katse töölisi rahaga mürgitada ja vargusele saata on nurjunud. Mind te püüdsite kord ära osta, nüüd seate jultunult samal kombel paelu Bringfeldi ümber. Asjata lootused: tööline ei hakka teiste tööliste ja kogu rahva varaga sahkerdama. Meie oleme ausad, meid ei saa osta. Imestan, et teil jätkus siiski nii palju alatust, et mulle peale seda, kus tagasi tõukasin teie altkäemaksu, veel sõandate pakkuda. Näed nüüd, armas seltsimees Bringfeld, milliste autute ja kavalate vastastega meil tuleb võidelda. Anna käsi, me tallame ka need jalge alla ja tõstame punase võidulipu kõrgele.“

Mõlemad mehed surusid teineteise käsi — neid ei kõigutanud miski.

Samal hetkel tungisid töömehed kontori, et õnnitleda käitise natsionaliseerijaid ja jagada nendega oma rõõmu. Nüüd kuulus vabrik neile, kogu töötavale rahvale. Tööliste rääkisid läbiseigi, kuid kõik nad töötasid nüüd uue hoo ja tõelise püüdlikkusega nagu üks mees tööle asuda — nüüd ehitasid nad ju üksnes iseendale ja oma lastele.

Tugevad töömeeste käed haarasid Saarna ja Bringfeldi ja viskasid neid nagu kergeid udusulgi õhku. Meeste rõõmul ei näinud piiri ega ulatust olevat. Hüüti ühtsoodu:

„Elagu meie suur juht Stalin!“

„Elagu juunirevolutsioon!“

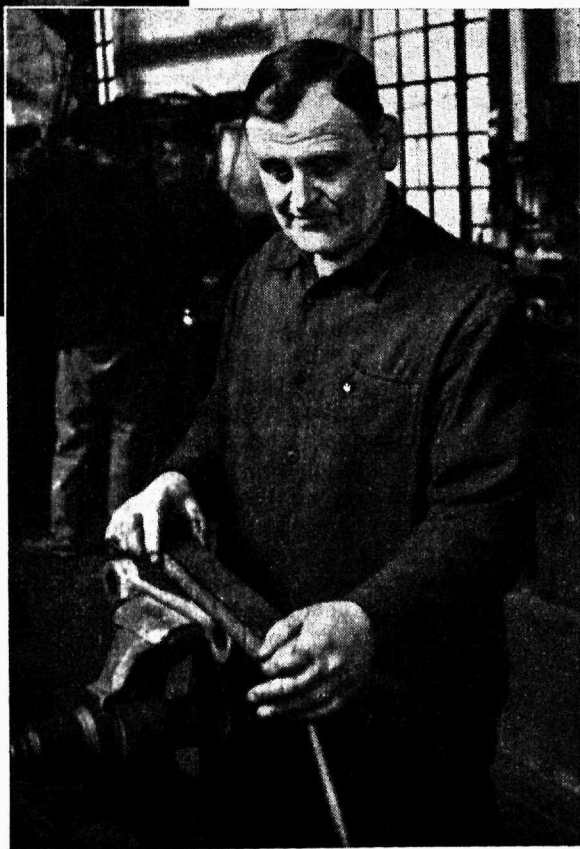
„Elagu Nõukogude Eestil!“

Ja kui Saarna lõpuks taas toetas jalgega vastu maad, elas temas ainult üksainus soov: kogu oma olemus pühendada sotsialismi ülesehitamiseks, et kindlustada Eesti tööliste oktoobri- ja juunivõite. Isegi päikesepaiste tundus sel hetkel tavalisest soojemana ja heledamana — see paistis nüüd vabadele töölistele vabal maal.

ELMAR SAARIST

*Keevitaja ERNST RAN-
DER Kalinini-nimeli-
ses tehases esitas oma töö-
kaaslastele — keevitajaile
väljakutse sotsialistlikuks
töövõistluseks. Sms RAN-
DER lubas rattapaari kok-
ku keeta senise 24 tunni
asemel 15 tunniga.*

*Vedurijaoskonna lukksepp
ALFRED UUS Kalinini-
nimelises tehases leiut-
as smirgelpulbri asemel
uue aine, milleks ka-
sutab põletatud liiva. Sms
UUS valmistab smirgel-
seibe ja -viile sel kombel,
et puuklotsile vildikorda
kinnitades määrib seda lü-
miga ja riputab siis sel-
lele põletatud liiva. 24-
tunnise seismise järel on
need tarvitamiskõlblikud.
Kalinini tehas tarvitab
kirjeldatud kombel val-
mistatud esemeid suure
eduga.*

Viiis aastat Maksim Gorki surmast

18 juuni õhtul 1936. a. teatas Kominterni Keskkomitee Moskvast kogu maailmale vapustava sõnumi — Maksim Gorki surnud!

Vähe oli neid, keda see teade külmaks jättis. Maksim Gorki nimi ja teosed olid tunginud kaugele üle Nõukogude Liidu piiride, kõikjal olid nad leidnud mõistmist ja armastamist. Tema töid leidis seal, kuhu seni vaevalt ükski maailmakirjanik oli sisse pääsnud — nimelt vaeseis tööliskodudes, olgu see Euroopas, Ameerikas või mistahes maailmajaos.

Milläst tuli selline kummaline saavutus?

Gorki oli esimene proletariaadi kirjanik, teadliku töölisklassi vabadusvõitluse kujutaja. Selles seisneb tema võrratu tähtsus.

Maksim Gorki, õige nimega Aleksei Maksimovič Peškov, sündis 26. märtsil 1868. a. Nižni-Novgorodis, kus ta isa oli puusepp. Nagu hilisemat kirjanikku Gorkit nii valitses ka kirjaniku isa vastupandamatu rännukirg. Kui Aleksei oli 4-aastane, siirdusid Peškovid Astrahani. Seal jäid isa kui ka poeg koolerasse. Poeg paranes, ent isa mitte. 4-aastasena oli tulevane kirjanik orb.

Aleksei kasvatus eest hakkasid nüüd hoolitsema ema poolt vanaisa ja onud. Too „hoolitsus“ oli paraku liiga ühetooniline, piirdudes peamiselt ränkade löökidega vähimagi eksimuse korral. Vanaisa andis talle ka sissejuhatuse kirja- ja lugemisoskuse. Kaks aastat sai ta end harida käsitöökoolis, siis oli ta sunnitud sealtki lahkuma. „Ei lõpetanud kooli kursust vaesuse tõttu“, nendib üks dokument Aleksei Peškovi kohta.

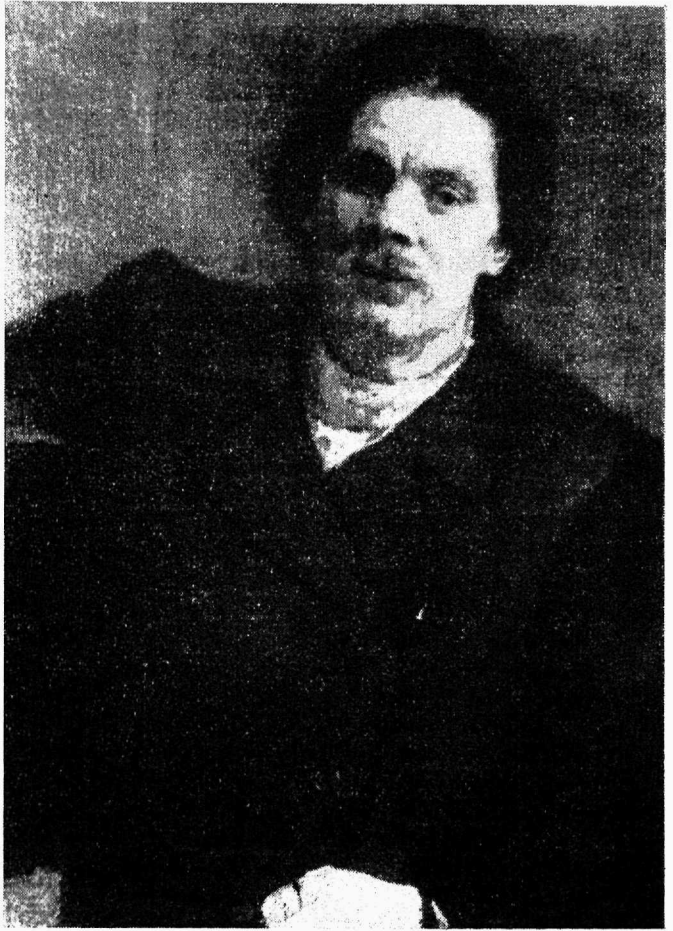
Käsitöökoolist siirdub 10-aastane noormees kohe „ülikooli“, s. o. ellu. Võitlust olemasolu eest alustab ta kontide ja kaltsude korjajana Nižni-Novgorodi tagahoovides. Järgneb teenistus saapaäris, pühapiltide joonistamine, nõudepesemine laeval. Vahepeal satub joonistaja juurde tagasi. Sellele järgneb kirju lindina rännurikas periood — laevadel, sadamatöölisena, pagariõpilasena, poesellina, laovahina, jaamakaalujana, õllelaotöölisena jne.

Tol perioodil haarab noort Gorkit määratu lugemisiha, nii et ta neelab kõike, mis talle iganes ette juhtub.

Täiskasvanuna kirjeldab Gorki seda perioodi, kus ta lugema õppis, kui määratu elamusrikast ajajärku. Raamatud avasid ta silmad selle elu ja nende inimeste mõistmiseks, kelle keskel ta ise viibis. „Teadlikult hakkasin lugema alles neljateistkümnendaastaselt“, kirjutab Gorki hiljem. Aga see on küllaltki vara, kui arvestada, et suurem osa inimesi ei jõua kogu eluski nii kaugele, et nad kirjandusteose juures paneksid rõhku millelegi muule kui faabulale.

1885. a. on Gorki arenenud nii kaugele, et otsustab Kaasani ülikooli astuda. Teel sinna tõusevad aga mitmesugused takistused ja jälle on ta pagarisell, laevalaadija, pakikandja, koorilaulja ja jooksupoiss.

Kaasanis algab Gorki elus uus periood — ta tutvub revolutsionääride-narodnikutega. Ta muutub nüüd teadlikult revolutsiooniliseks, kuid narodniklus ise talle ei imponeeri.

I. Repin
M. GORKI

ÜK(b)P Keskkomitee ja Nõukogude Liidu Rahvakomissaride Nõukogu teatab sügava kurbusega suure vene kirjaniku, geniaalse sõnakunstniku, töötajate ennastsalgava sõbra, kommunismi võidu eest võitleja — seltsimees ALEKSEI MAKSIMI p. GORKI surmast, mis tabas teda Gorkis, Moskva lähedal, 18. juunil 1936. aastal.

ÜK(b)P KESKKOMITEE NSU LIIDU RAHVAKOMISSARIDE NÕUKOGU
Ametlik teade M. Gorki surma kohta

Järgneb töö advokaadibüroos, jalgsirännak läbi Ukraina ja Bessaraabia. 1892. a. ilmub ta Tiflisi päevitunud laiaõlgse noormehena, seljas avar vene särk ja lehvivail juukseil lai must kunstnikukaabu. Ta satub tööle raudteetehasesse, kus võib kaastöölisi oma ebatavalise jutustaja-andega. Kord lukustanud korteriperemees-kaastööline ta tuppa, milles leidis tint, sulg ja paber, ega lubanud Gorkit enne välja tulla, kui see oli kirja pannud kõik, mis ta

töölistele eelmisel õhtul jutustanud. Nii sündis jutuke „Makar Tšudra“, mis kaks päeva hiljem ilmus Tiflisi ajalehe „Kavkas'i“ joone all.

Nõnda sai Aleksei Peškovist kirjanik.

Ta võtab vastu kutse „Samarskaja Gazeta“ poolt ja töötab seal 2 a. vestekirjanikuna Jegudil Hlamida varjunime all. Ta vestab mitte ilusaist ja kaugeist asjadest, vaid iga tema veste sisaldab piitsahoopse sotsiaalseile väärnähtusile ja nende kandjaile. Arusaadavalt tõi see kaasa sandarmite tähelepanu-avaldused, mis viisid vangistusesse.

Aastad revolutsioonini on viljakad Gorki elus. Tema draamad „Väikekoodanlased“ ja „Põhjas“ teevad võidukäiku üle Euroopa lavade, ilmuvad kuulsa romaanid, millega Gorki põhjendas sotsialistlikku realismi.

Honorarid kasvavad hiilgavaks, kuid Gorki annetab peaaegu kõik sotsiaaldemokraatlikule parteile. 1905. aasta seob teda lõplikult revolutsionääridega. Tsaari verekoerad sulgevad ta Petropavlovski vanglasse, kuid välismaal tekkiva tohutu protestitormi tõttu ollakse sunnitud Gorkit uuesti vabastama.

Gorki ei lasknud käsi rüppe. Ta asutab koos Leniniga ajalehed „Uus elu“ ja selle järel „Võitlus“. Kuid sedapuhku kaotas veel revolutsioon ja Gorki oli sunnitud taanduma välismaale. Capri saar Itaalias muutub mitmeks aastaks tema koduks. Ta asutab siia revolutsioonilise sotsiaaldemokraatliku agitaatorite kooli. Capril jätkus kirjanduslik looming, samal ajal ka järeltuleva kirjjanikepõlvkonnaga sidemete loomine ja uute talentide virgutamine.

1907. a. võeti Gorki täisõigusliku liikmena vastu Vene Sots.-Demokr. Tööliste Parteisse ja järgnevatel aastail kuni I imperialistliku sõjani peab ta elavat kirjavahetust Leniniga.

Imperialistliku sõja aastail annab Gorki välja ajakirja „Kroonika“, mis kujuneb tähtsamaks sõjavastaseks väljaandeks.

Veebruarirevolutsiooni järel leiame Gorki jälle Peterburis, kus ta võitleb aktiivselt Ajutise Valitsuse tagurlikkusega. Suurtel Oktoobripäevadel on ta ustav võitluskaaslane Leninile-Stalinile ja bolševike parteile.

Nõukogude võimu kindlustamise järel pühendub Gorki kogu energiaga noore riigi kirjandusliku ja teadusliku töö organiseerimisele. See tegevus nõudis isegi juba geeniusi, sest revolutsiooni järel valitses kogu kirjanduslikku maailma anarhia. Sadade kaupa oli tekkinud igasuguseid vaateid ja voole, mis küünarnukkidega nõudsid endile eluõigust. Gorki asus sõklaid viljast eraldama, s. o. noori andekaid kirjanikke koondama tema enda loodud kirjjanike keskmaja ümber.

Samal ajal leidis Gorki aega Nõukogude Liidu saavutuste tutvustamiseks välismaal. Osalt sel põhjusel, osalt tervise halvenemise pärast sõitis ta Lenini tungival soovil 1921. a. Lääne-Euroopasse, jäädes peatuma jällegi Caprile, et naasta sealt jäädavalt alles 1928. a. Ta töötas koos Lääne-Euroopa sõja- ja fašismivastase kirjanike blokiga, tehes kaastööd mitmes ajalehes ja ajakirjas.

Viimased aastad kuni surmani veetis Gorki peamiselt Mustamere-äärses pehmes kliimas, ise raugematult töötades uute teoste juures ja virgutades ning kaasa kutsudes noort sugupõlve, kelle lemmikuks ta oli saanud.

Olles märkinud ära Gorki publitsistlikud teosed („Kord sügisel“, „9. jaanuar“, „Ameerikas“, „Intervjuu“, „Vene muinasjutud“) jõuamegi tema loomingu tuumani, mille moodustavad suured sotsialistlikust realismist kantud romaanid ja draamad — „Väikekoodanlased“, „Põhjas“, „Ema“, „Jemeljan Pil-

jai", „Matvei Kožemjakin“, „Foma Gordejev“, „Kolm inimest“, „Nuuskur“, „Pihtimine“, hilisemast ajast „Artamanovite ettevõtte“, „Klim Samgini elu“, „Jegor Bulõtsev“ ja teised. Samasse laadi kuuluvad ka 3 autobiograafilist teost: „Lapsepõlv“, „Inimeste seas“ ja „Minu ülikoolid“.

Nende teostega juhib Gorki meid läbi kõigi ühiskonna kihtide, alates jõuka kodanusega, lõpetades kodutute paljasjalgetega. Eriti viimaseid armastab Gorki, sest temale meeldib avastada inimest seal, kus teised seda ei leia. „Kes on sündinud inimeseks, jääb ka selleks,“ on Gorki põhimõte. Ka töölisi ja nende võitlusi kapitalistide vastu kujutab Gorki sagedasti, sest töölises näeb Gorki tulevase, parema ühiskonna loojaid.

Eesti keelde on Gorki teostest tõlgitud aastakümnete kestel võrdlemisi suur arv, kuid kuni Nõukogude võimu saabumiseni tehti seda järjekindlusetult, piirdudes vähemtähtsate töödega. Esmakordselt jõudsid eesti lugeja ette Gorki draamad — „Suvitajad“, „Kodanikud“, „Põhjas“ — ja seda juba sajandi algul. Jututoodangust ilmub esimesena eriraamatu kujul „Endised inimesed“ 1901. T. Kuke tõlkes. Siis järgneb pikem paus ja alles pärast Oktoobrirevolutsiooni asub tekkiv Nõukogude võim Gorkit eesti lugejaile tutvustama. 1919. ilmub „Kuidas mina õppisin“, 1921. „Vangikoda“ ja „Valitud tööd“ Gorki lühipaladest, kõik trükitud Peterburis. Samal aastal kirjastab „Varrak“ „Muinasjutud elutööst“ J. Prümmeli tõlkes. Järgmine raamat ilmub alles 10 a. järel, 1930. Leningradis „Külvaja“ kirjastusel essee „V. I. Lenin“.

Moskva Välismaatöölise Kirj.-Üh. ilmutab Gorki „Lapsepõlve“ K. Treini tõlkes 1936 ja „Ema“ Ed. Jürgfeldi tõlkes 1934. Viimane ilmus Eestis 1936. a. N. Andreseni tõlgituna „Sõpruse“ kirjastusel.

Siis tekkis Gorki teoste tõlkimisel jälle seisak kuni Eesti liitumiseni NSVL-ga. Nüüd asuti Gorkit tõlkima kavakindlalt, alustades tema põhiteostest. Lühikese aja jooksul on ilmunud juba kolm raamatut — „Okurovi linnake“, „Tarbetu inimese elu“ ja „Inimeste seas“.

Gorki kuulsus on suur ja seda põhjendatult. On öeldud, et „ei ole kedagi, kes vene keele imepärasest rikkusest nii valdaks kui Maksim Gorki. Ja ühes sellega on Gorki looming sügavalt internatsionaalne.“ Lenin ütles: „Gorki on proletaarse kunsti suurimaks autoriteediks.“

Just see populaarsus ja autoriteet oligi, nii kummaline kui see ka kõlab, Gorki surma põhjuseks. Reeturid-trotskistid, koos töötades välismaalaste-kapitalistidega, leidsid, et Gorki hea nimi ja populaarsus välismaadel takistab nende kontrevolutsioonilist tegevust ja nad otsustasid korda saata alatu roima. Kui 1936. a. kevadel Gorki haigestus kopsupõletikku, siis trotskistide jõuk astus tegevusse, ja haigus, mis oleks olnud parandatav, lõppes surmaga. Alles kahjurite protsess 1938 märtsis paljastas, kuidas see inetu mõrv oli sündinud, kuidas trotskist Jagoda oli ähvarduste ja ässituste varal viinud arstid Levini, Kasakovi ja Pletnjevi nii kaugele, et nad Gorkit valearstimate ja -ravi-meetoditega järjekindlalt nõrgestasid, kuni süda lakkas töötamast. Samal teel olid trotskistid tapnud ka truud bolševikud Kuibõševi ja Menšinski. Kuigi roimarid said oma teenitud karistuse, oli Maksim Gorki mõrv juba teostunud.

Ei leidu teist sellist inimest kui Gorki. Hindamatu kaotus oli tema surm. Ent ometi — tema looming elab ja püsib igavesti. Innustagu ja õpetagu see meid jätkama Gorki elutööd, looma proletariaadi kultuuri, nõukogude kultuuri.

O. M.

„Võvod“

(Pilt mineviku Vene külast.)

Külatänaval, keset valgeid savimaju liigub kummaline rongkäik metsikult ulgudes. Tihe rahvahulk sammub aeglaselt — liigub suure lainena, ja tema ees astub kõhna võitu hobusekronu kurvalt langetatud peaga. Üht esijalga tõstes raputab ta koonu nii imelikult, nagu tahaks ta suruda oma karedat koonu maantee tolmu, ja kui ta asetab ette tagumise jala, vajub tema kere tagaosa maa ligi, ning näib, et loom kukub maha juba järgmisel hetkel.

Vankri eesosa külge on kätest kõiega seotud väike alasti naine, õieti tütarlaps. Ta astub kuidagi imelikult — üht külge ees ajades; tihedate, sassis tumelblondide juustega pea on tõstetud ja veidi tagasi kallutatud, pärani avatud silmad vaatavad kaugusse nürimeelse, mõttetu pilguga, milles pole midagi inimlikku... Kogu keha on kaetud siniste ja tumepunaste, ümmarguste ja piklike laikudega; vasakpoolne, vetruv neiurind on puruks löödud ja nõretab verest... Veri on moodustanud punase triibu kõhul ja allpool — vasaku jala põlveni; säärel katab verd pruun tolmukord. Näib, et selle naise kehalt on rebitud kitsas ja pikk nahariba, ning naise kõhtu on vist kaua materdatud puuhaluga — kõht on kohutavalt paistetunud ja hirmuäratavalt siine.

Naise saledad ja väikesed jalad astuvad vaevaliselt läbi tolmu, kogu keha on õudselt kõverdunud ja kõigub, ning ei saa kuidagi mõista, kuidas ta veel püsib neil jalgadel, mis üleni, nagu terve kehagi, on kaetud siniste laikudega, miks ei lange ta maha, ei lohise vankri järel tolmusel ja soojal maapinnal...

Vankril seisab suurekasvuline jõhker talupoeg valges särgis, peas must lambanahkne müts, mille alt ripneb laubale heleruuge juuksesalk; ühes käes hoiab ta ohje, teises — piitsa, ja virutab sellega korrapäraselt kord hobuse seljale, kord naise kehale. Naine on selletagi läbi pekstud, nii et ta ei sarnle enam inimesega. Ruugejuukselise maamehe silmad on raevust veripunased ja neis loidab tige võidurõõm. Juuksed varjundavad silmade rohelist värvi. Künarnukkideni üleskeeratud särgikäised on paljastanud jõulised, tiheda ruuge karvastikuga käsivarred; tema suu on lahti, täis teravaid valgeid hambaid, ja aeg-ajalt mõirgab talupoeg käheda häälega: — No-noh... nõid! Hei! Nõõ! Säh!...

Vankri ja selle külge seotud naise taga tungleb murruna rahvahulk, kes samuti karjub, ulub, vilistab, naerab, ässitab... Poisid jooksevad... Vahel jookseb mõni neist ette ja hüüab naisele näkku häbematuid sõnu. Siis summutab rahvahulga naerupuhang kõik ülejäänud helid ja läbi õhu sööstva piitsa terava vingumise... Naised sammuvad ärritatud nägude ja lõbust väikuvate silmadega... Mehed sammuvad ja hüüavad midagi vastikut sellele, kes seisab vankris... Ta pöörduv nende poole ja naerab laialt avatud suuga. Löök piitsaga üle naise keha... Peenike ja pikk piits väänleb õla ümber ja tabab naist kaenla alt... Siis tõmbab peksja talupoeg piitsa jõuliselt enda poole; naine hüüatab vinguvalt ja langeb tagasi, kukkudes selili maantee tolmu... Rahvahulgast hüppavad paljud lähemale ja katavad naist tema kohale kummardudes.

Hobune peatub, kuid minuti pärast liigub ta juba jälle, ning läbipekstud naine sammutab endiselt vankri taga. Ja aeglaselt astuv vilets hobune vangutab ikka oma karedat koonu, nagu tahaks ta ütelda:

— Küll on loomaelu ikka vilets! Igast alatusest võivad sundida osa võtma...

Ent taevas — lõunamaine taevas — on täiesti puhas; ei vähimatki pilve, päike saadab heidelt oma põletavaid kiiri...

Ma ei kirjutanud seda tagakiusamise või tõe piinamise allegooriliseks kujutamiseks — ei, kahjuks pole see allegooria. Seda nimetatakse „väljatoomiseks“ (вывод). Nii karistavad mehed oma naisi truudusemurdmise eest; see on pilt rahva elust, tava. — Ja ma nägin seda 1891. aasta 15. juulil Kandõbino külas, Hersoni kubermangus, Nikolajevski maakonnas.

MAKSIM GORKI

Kuidas sai Kandõbino külast Peškovi küla

Viiskümmend aastat tagasi — 15. juulil 1891. a. liikus Hersoni kubermangu Nikolajevski maakonna Kandõbino küla tänaval kummaline rongkäik. Suur jõuk ümbritses aeglaselt sõitvat vankrit, mille ette otsa oli seotud noor, alasti naine. „Ta astub kuidagi kummaliselt — külgepidi; ta jalad värisevad, nõtkuvad; ta pea, ümbritsetud tumedaist juuksesalkadest, on tõstetud üles ja heidetud natuke tagapoole, silmad on pärani avatud ja vaatavad kaugusse tõmbi pilguga, milles ei ole midagi inimlikku. Kogu ta ihu on sinistes ja tumepunastes laikudes, ümmargustes ja piklikkudes; vasakpoolne vetruv neitsilik rind on löödud lõhki, millest nõrgub verd. See on moodsustanud punase triibu kõhul ja allpool, vasakut jalga mööda kuni põlveni. Tema alastusel lebab aga pruunjas tolmukord...“ (M. Gorki „Väljatoomine“ — „Võvod“).

Vankril seisis kõrge, tõmmu mužik — Silvester Gaitšenko, Kandõbini elanik, ja laksutas korrapäraselt piitsaga kord hobuse turjal, kord naise ihul. Jõuk vilistas, ulgus, parastas. See oli „väljatoomine“ — naise karistamine petmise eest. Kandõbino külale ei olnud see sündmus midagi erakordset, kuid ometi 15. juuli päev 1891. a. jäi kandõbinlastele kauaks meelde. Tollel päeval nad nägid esmakordselt inimest, kes julgelt välja astus häbistatava naise kaitseks. Selleks inimeseks osutus noor, pikk teekäija. Ta sööstis appi naisele — üksi kogu jõugu vastu. Ta pekseti toorelt läbi, heideti teeäärseesse kraavi. Seal ta lamas kaua, kuni viimaks keegi möödasõitja ta üles aitas ja Nikolajevi linna haiglasse viis. Orb, kes oli läbi teinud näljase röömutu lapsepõlve, see inimene kõndis mööda Venemaad parema elu otsinguil. Kuid elu oli kõikjal mõru (venekeelses tõlkes — gorki), kogu maa oli niisutatud pisarast, töörahva verest ja higist. Tolle teekäija nimi oli Alekssei Maksimovitš Peškovi.

Ei teadnud, ei osanud mõelda kandõbinlased, et nende poolt läbipeksetud möödkäija saab mõni aasta hiljem töötajate armastatuimaks kirjanikuks, leegitsevaks võitlejaks kapitalistliku korra vastu, mis oli loonud halastamatu inimese eksploateerimise inimese poolt.

Ei teadnud nad sedagi, et sündmus, mis juhtus nende külas, hiljem A. M. Peškovi — kirjaniku nimega Maksim Gorki poolt kirjeldatuna jääb kirjandusajaloos metsiku, tumeda mineviku-Venemaa mälestusmärgiks.

Palju inimlikku muret ja pisaraid nähes sai Gorki oma teoseis tugevate, vabade inimeste esilaulikuks, keda kutsuti üles vabastamisele. Tema sõnad langesid nagu sädemed inimeste südamesse, viies neid edasi helgele ja rõõmsale elule.

1901. a. kirjutas Gorki oma kuulsa „Laulu tormikotkast“, mis kujunes läheneva revolutsiooni hümniks.

„Torm! varsti oigab torm! —“ — need gorkilikud sõnad mürisesid ülevenemaalisel, Gorki heideti vanglaisse, saadeti välja, 1903. a. taheti teda surmata. Kuid ei vanglad oga väljasaatmine ei suutnud katkestada tema tihedat sidet rahvaga.

Gorki kirjutab aktiivse revolutsioonilise võitlejana oma raamatu „Ema“ (N. Andrešenil eestikeelses tõlkes 1936. a.). See sai töötava rahva armsaimaks raamatuks. Ta kutsus üles masse teadlikule võitlusele ivalitsuse vastu bolševikkude partei juhtimisel. Raamatu lihtne, rahvalik keel oli kõigile lähedane ja mõistetav. Raamatu mehhistest kangelaskujudest ammutasid toitu tuhanded tulevased revolutsioonilised võitlejad.

Viimaks saabus kauaoodatud vabanemine. Bolševike partei Lenini-Stalini juhtimisel viis lõplikule võidule kapitalismi üle. Uus sotsialismimaa võis alustada hiiglaslikku ülesehitust. Ka M. Gorki võis vana revolutsionäärina tunda rõõmu, näha oma silmaga õigluse teostumist kogu maal.

Möödus täpselt 44 aastat eelkirjeldatud sündmusest Kandõbino külas, mille Gorki on jäädvustanud novellis „Väljatoomine“ ja milles ta ise tegelasena esines, kui lugu sai ootamatu jatku.

See oli 1935. a., kui Kandõbino külla sõitis rühm Moskva ajakirjanikke. Õhtul usuteldi kolhoosnikke. Kogunes palju inimesi. Loeti ette novell „Väljatoomine“. Meenus neetud minevik. Üks eidekesi lausus:

„Mäletan... see tõmmu koer Gaitšenko peksis Garpõna verele. Seal see möödamineja inimene kaitses teda. Toda möödaminejat pekseti siis kõvasti. Mäletan seda inimest nelikümmeend aastat...“

Paljud mäletavad Gorki poolt kirjeldatud sündmust. Üks kolhoositar kõneles: „Jah, ajad olid niisugused, harjumused, ei ole imestada. Mužikul oli tarvis eite peksta. Miks aga mälestab Kandõbino Garpõna piinamise päeva? Aga seepärast, et sel päeval astuti esmakordselt välja naise kaitseks. Astus välja inimene, mitte sugulane, vaid võõras, möödamineja. Mitte Garpõna eest ei astunud ta välja, vaid naise saatuse pärast, tema solvamise pärast. Sellest inimesest löid meie emad muinaslugusid ja laulsid laule. Unustada teda ei saa.“

Õhtul Kandõbino naised kirjutasid Gorkile äreva kirja:

„Meie esimesele kaitsjale. Meie kallis, armastatud Aleksei Maksimovišt! Kirjutavad Sulle, lähedasele, Kandõbino kolhoositarid.“

Siinsete vanade inimeste jutustuste ja teie tööpärase ja hirmsa jutustuse „Väljatoomine“ põhjal teame juba varajasesst noorusest, et oleme teiega ammu tuttavad, kallid Aleksei Maksimovišt. Meie esimene kohtamine ei olnud rõõmus, valus on seda meenutada. 44 aastat tagasi sa nägid, kuidas Silvester Gaitšenko loomalikult teotas oma naist Garpõnat ja esmakordselt kajas siis Kandõbino külas julge sõna naise-orja kaitseks. See oli sinu sõna, meie kallid Aleksei Maksimovišt. Silvester Gaitšenko ei olnud ainus. Naisi teotada oli harilik asi. Neid löödi, seoti hobuse saba külge, lõigati patsid maha... Vaid Suur Oktoober, kommunistlik partei ja nõukogude võim lõpetasid meie häbi ja kannatused, andes meile täieliku üheõigusluse. Suure ühtsustamise sooritasid kolhoosid, kus meie, naised, tunneme end tõeliselt võrdsetena meestega. Las vaid keegi katsub meid nüüd puutuda näpuga, oskame anda kiire vastulöögi...“

Pikk kiri, milles naised kirjeldavad oma nüüdset õnnelikku elu nõukogude Kandõbinos, lõpeb järgmiste üksmeelsete soovidega: „Tahame kustutada mälust vastiku Kandõbino nimetuse, mille küla saanud mingi suurusehullu kindrali nimest. Luba meid esitada palve küla ümbernimetamiseks Peškovi külaks, naise vabastamise eest võitleja auks, kes seda tegi meil esimesena. Kandõbino kolhoos lubage aga nimetada Gorki nimeliseks kolhoosiks.“

Gorkil ei õnnestunud enam teiskordselt külastada Kandõbinot. Töötava rahva tõeline sõber, Lenini ja Stalini kaastööline, suur proletaarlik kirjanik mõrvati kuritegelikult isamaareetjate bande poolt. 18. juunil 1936. a. lakkas suure sotsialistliku kodumaa tuliseima patrioodi süda löömast.

Kogu maa lahkus oma sõbrast, inimliku õnne laulikust. Kandõbinlaste delegatsioon saatis Gorkit tema viimsel teekonnal. Kuid mõne kuu pärast Kandõbino lakkas olemast — ta muutus Peškovi külaks. Küla kolhoos sai uhke nimetuse — Gorki.

Gorki surma viiendal aastapäeval kogu nõukogude maa, kogu maailma töötavad inimesed võivad ütelda: mitte asjatult ei elanud oma elu see tormiennustaja revolutsionäär. Tema sõnad elavad tuhandete töötajate südameis, mis kutsuvad üles võitlusele kogu inimsoo vabastamiseks.

E.

Vaenlane

Kui ma olin üheksa- või kümneaastane, siis oli mul vaenlane. Ta nimi oli Vassjka Kljutšarev. Ta oli erakordselt vapper rusikavõitleja, kõhn, aga painduv nagu osi. Iga kord kui temaga kohtusime — kiskusime. Võitlesime, kuni voolasid veri ja pisarad, kuid me nutsime vähem valu kui viha pärast: me kumbki ei saavutanud võitu. Peksisime teineteist kuni väsisime ja eemaldusime teineteisest häbipisaraid valades, aga järgmisel kohtamisel puhkes võitlus uuesti ja jälle otsustamatult. Kogu talve unistasin sellest, kuidas Kljutšarev nii läbi peksta, et ta mind võitjaks tunnustaks. Muidugi põles temaski sama soov ja me vihkasime teineteist kirglikult, nagu seda suudavad ainult lapsed.

Kannatusnädalal kohtasin Kljutšarevi Prjadlini uulitsal. See uulits oli kuulus oma suure muda poolest, mis ei jõudnud kuivada isegi kesksuvel ja milles, nagu räägiti, üks hobune uppus. Ühel pool uulitsat olid aiad, teisel pool tillukesed majad, mille juurde viisid puust kõnniteed. Sellisel kõnniteel kohtasin pühapäevariides Kljutšarevi.

Ta tahtis mulle kallale tormata, aga kukkus ja ta käsivarred kastusid küünarnukkideni porri. Aitasin ta uuesti jalule, tema aga pörkas tagasi ja ütles oma poriseid varrukaid silmitsedes kõvera naeratusega:

„Nüüd saab naha peale.“

„Kas arvad?“

„Kindlasti,“ kinnitas ta ohates ja küsis: „Kellelt saad sina omad nahatäieta?“

„Vanaisalt.“

„Ja mina isalt.“

Mõtlesin, et kindlasti võib isagi väga valusasti peksta ja tahtsin vaenlast lohotada:

„Praegu on lihavõtted, võib-olla pääsed seekord nahatäieta.“

Kuid Kljutšarev raputas lootusetult pead. Tegin ettepaneku ta särk puhtaks pesta.

Ta nõustus vaikides ja vastu tahtmist. Uulits lõppes sügava auguga, mille põhjas oli veelomp, mis kandis Dõkovi tiigi nime. Kljutšarev tõmbas särgi seljast, mina astusin põlvini vette ja hakkasin pori maha pesema. Ilm oli pilves ja vilu, mu vaenlane värises ja vaatas päris kurbade silmadega, kui vapralt ma tema särki hõõrusin. Kui varruka tumepruun muutus kollaseks, ütles ta tasa:

„Jäta, on niikuinii näha, et ta on must.“

Mõninga kaalutlemise järel otsustasime särki kuivatada. Tol ajal olin ja juba hakanud suitsetama suurepäraseid paberosse „Pärslane“ (10 tükki 3 kopikat) ja kandisin seetõttu tikke taskus. Astusime august välja, süütasime ammu mahapõlenud sepi-koja varemete vahele väikese lõkke ja hakkasime selle paistel särki kuivatama. Vaikisime. Mida pidigi vaenlasega rääkima?

Särk muutus suitsust mustaks. Kahte kohta olime augud sisse põletanud, väiksema varrukasse ja suurema selga. See ajas juba naerma. Naersimegi, enesestki mõista mitte liiga südamest. Vaevaga puges Kljutšarev ikkagi veel niiskesse särki, määris oma terava näo söega ja ütles pahuralt:

„Lähem koju. Võitlus las täna jääda.“

Ta läks. Mul oli poisist kahju. Ja ausõna, sel päeval oleksin meelsasti oma selja tema isa vitsahoopide all hoidnud.

Mitu päeva hiljem kohtasin vaenlast jälle ja küsisin:

„Naha peale said?“

„See pole sinu asi“, ütles ta ja tõmbas käed rusikasse.

„Las käia, ole valmis!“

Usun, et seekord võitlesime vihasemalt kui kunagi varem. Nõjatudes plangule ja nuusates purustatud ninast verd, ütles vaenlane mulle:

„Oled tugevamaks läinud.“

„Sina ka,“ vastasin ühel postil istudes, mul oli silm sinine ja huul lõhki.

Kui olime need sõnad vahetanud, lahkusime. Neist sõnadest ei kõlanud üksnes

valulist kadedust, vaid võib-olla ka vastastikust lugupidamist, selle tumedat aimust, et olime teineteisele mitte ainult vaenlased, vaid ka õpetajad.

Hiljem võitlesime veel kaks-kolm korda ega teadnud lõpuks ikkagi, kes oli võitja, kes võidetu, sest me ialgi ei kõnelnud selle üle, kes meist sai rohkem kannatada. Augustis, voolavas vihmasajus, kohtasin Kljutscharevi Bolevaja uulitsa liivaaugus. Ta istus küljelivajunud aial, lõug kätele toetatud, ja kui ta tõstis silmad, nägin, et need olid punased ja pundunud.

„Ma ei taha võidelda,“ ütles ta.

„Kas kardad?“ küsisin, et teda ärritada. Aga ta vastas:

„Mu õde on surnud. See poleks veel väga paha, sest ta oli väike, rinnalaps, aga mis halvem: pean minema kadetikooli.“

Minu meelest erines kadetikooli hiiglahoone Kremelis sama suurest karistuskompanii majast ainult seetõttu, et kadetikool oli valge, karistuskompanii maja aga vastikut kollast värvi. Kõik suured majad tundusid mulle, tillukestele inimesele, vaenulistena. Tundsin, et neis varitseb tühjus, mis pidi silmad välja sööma.

Mul oli vaenlasest kahju, et teda taheti sulgeda sellesse tühjusse. Istusin tema juurde ja ütlesin:

„Põgene ära.“

Tema aga tõusis püsti ja sirutas esmakordselt leplikult mulle oma väikese võitleja-käe, mille jõudu ma oma kehal sageli olin tundnud.

„Ela hästi, sõber“, ütles ta tasa, mitte minule, vaid kõrvale vaadates, kuid ma nägin, et ta huuled värisesid. Mul oli talle väga raske ütelda „ela hästi“.

Ütlesin seda siiski. Kaua vaatasin kurvalt, kuidas mu vihaseim vaenlane pikkamisi ja vastu tahtmist astus pehmet ja libedat jalgrada mööda.

Ja veel kaua oli mu elu tühi ja õudne ilma mu vaenlaseta.

MAKSIM GORKI

Rakvere H-T jaama Loodla brigaad. Eesrindlikud traktoristid Aliide Roon ja Rudolf Beilman künnavad kesa

Nõukogude kirjandusest

(Ettekanne I üleliidulisel nõukogude kirjanike kongressil.)

2

On järjest räägitud, et Euroopa XIX sajandi kirjanduse parimaks, kõige kunstilise-
malt ja veenvamalt väljatöötatud kangelaseks osutub „ülearse inimese“ tüüp.
Just selle tüübi juures algas kirjanduse seisak oma arenemises töökangelaseni —
tehniliselt relvastamata, kuid selle relvastuse võitutoovat jõudu tundva inimeseni.
Feodaalse vallutaja — inimese, kes mõistis, et võtta on kergem, kui toota; kodanluse
lemmiku — kelmi, tema „eluõpetaja“ — inimese, kes taipas, et petta ja varastada on
kergem kui töötada, — juurest algas seisak, möödudes kapitalismi põhialuseid moodus-
tavaist kirjastest kujudest ja inimsoo rõhujast, palju rohkem ebainimlikest kui aadli-
kud-feodaalid, piiskopid, kuningad, keisrid. Lääne kodanlikus kirjanduses tuleb mär-
kida kahte kirjanike rühmitust: üks ülistas ja lõbustas oma klassi: Trollope, Wilkie
Collins, Breddan, Marryat, Jerome, Paul de Kock, Paul Féval, Octave Feuillet, Ohnet,
Samarov, Julius Stinde ja teised. Need kõik on tüübilised „head kodanlased“ vähes-
e arvega, kuid osavad ja labasevõitu, nagu nende lugejadki. Teist rühmitust saab
arvestada mõningate kümnetega ja need on kriitilise realismi ja revolutsioonilise
romantismi suurimad loojad. Nad kõik on oma klassist taandunud, „arakadunud pojad“,
kodanluse poolt laastatud aadlikud või kehva kodanluse lapsed, kes on suutnud välja-
rabelda oma klassi lämmatavast õhkkonnast. Selle Euroopa kirjanike rühmituse raa-
matud on meile kahevõrra ja vastuvaidlematult väärtuslikud: esiteks nagu tehniliselt
eeskujulikud kirjanduslikud teosed, teiseks kui dokumendid, mis selgitavad kodanluse
arengu ja lagunemise protsessi, dokumendid, mille loojad on sellest klassist taandu-
jad, kuid kes valgustavad selle olustikku, traditsioone ja tegusid — kriitiliselt. Kriiti-
lise realismi osa üksikasjaline analüüs XIX sajandi Euroopa kirjanduses ei mahu minu
ettekandesse. Selle põhiolemust võib kokku võtta nagu jõuka kodanluse poolt taas-
elustatud võitlust feodaalide alalhoidlikkuse vastu, võitlust demokraatia (s. o. väike-
kodanluse) organiseerimise kaudu — liberaalsete ja humanitaarsete ideede valdkonnas,
kusjuures demokraatia organiseerimist on mõistetud paljude autorite ja enamiku luge-
jate poolt nagu kaitsevajadust niihästi jõuka kodanluse kui ka järjest tugevneva
proletariaadi surve vastu. Teile on tuntud tõik, et vene kirjanduse erandlik, enneolema-
tult võimas areng XIX sajandil kordas — olgugi väikese hilinemisega — Lääne kir-
janduse kogu meeleolu ja voolusid, mõjutades seda omakorda. Vene kodanliku
kirjanduse iseäraldusena võib tähele panna „ülearse inimeste“ tüüpide rohkust, nende
hulgas omapärased, Euroopale tundmatud „ulakate vembumeeste“ tüübid. See on
rahvaluules — Vassili Buslajev, ajaloo — Feodor Tolstoi, Mihhail Bakunin ja teised
sarnased, selle järel „patukahetseja aadliku“ tüüp kirjanduses, veidriku ja „samoduri“
tüüp olustikus.

Meie kirjandus arenes nagu Lääneski, kahel joonel — kriitilise realismi joonel:
Fonvizinist, Gribojedovist, Gogolist ja teistest Tšehhovi ja Buninini, ning puht kodan-
liku kirjanduse joonel: Bulgariinist, Massalskist, Zotovist, Golitsõnskist, Vonljarskist,
Vsevolod Krestovskist, Vsevolod Solovjevist — Leikini ja Avertšenko ning nende
sarnasteni.

Kui vallutaja-feodaali kõrvale tõusis edukas, rikkastunud kelmi, andis meie rahva-
luule rikkale kaaslaselise „Lolli Ivani“, iroonilise tüübi, kes saab rikkaks ja isegi
kuningaks hobusepeletise abil, kes siin asendab rüütlimuistendite head võlurit. Rikas
ostis kangelasekuulsuse almustega kehvadele orjadele, kelle pime jõud aitas neid
riisuda vallutajal ja rikkal.

*) Algus „Nõukogude Kultuuris“ nr. 2 — 1941, lk. 102—106.

Kirik, püüdes lepitada orja tema saatusega ja kindlustada oma võimu tema mõis- tuse üle, lohutab teda, luues alandlikkuse, kannatlikkuse, „Kristuse nimel“ surmamine- jate tüüpe, löi „üksiklasi“, ajades enesele kasutuid inimesi kõrbedesse, metsadesse, kloostritesse.

Mida rohkem tükeldus käsutav klass, seda väiksemaks muutusid kangelased. Saabus hetk, kus rahvaluule „rumalad“, muutudes Sancho Panzaks, Simplicissimuseks, Ulen- spiegeliks, said feodaalidest targemaiks, evisid julguse härraseid välja naerda ja kahtle- matult soodustasid nende meeleolude kasvamist, mis väljendusid XVI sajandi esimesel poolel „taboriitide“ ideedes ja talupoegade sõja praktikas rüütlite vastu. Töötava rahva tõelist ajalugu ei saa teada, tundmata rahva suulist loomingut, mis pidevalt ja kindlasti on mõjutanud selliste raamatulise kirjanduse suurteoste loomist, nagu näiteks „Faust“, „Parun Münchhauseni juhtumused“, „Gargantua ja Pantagruel“, de Coster'i „Till Ulen- spiegel“, Shelley „Vabastatud Prometheus“ ja paljud teised. Sügavast ürgajast alates on rahvaluule ajaloo taandumatuks ja omapäraseks kaaslaseks. Tal on oma arvamus Louis XI, Ivan Julma tegevusest ja see arvamus on järsult erinev ajaloo hin- nangutest, mida kirjutasid eriteadlased, kes ei olnud kuigi palju huvitatud sellest küsimusest, mida nimelt tõi töötava klassi ellu monarhide võitlus feodaalidega. Kartuli kasvatamise sunniviisiline „propageerimine“ loob rea legende ja uskumusi tema tekki- misest kuradi ja lõbunaise vahekorra, see on kallak muistsesse barbaarsusse, pühit- setud kiriklike ideede totrusega: „Kristus ja pühakud ei söönud kartulit“. Kuid sama rahvaluule tõstis meie päevil Vladimir Lenini muinasaja müüdilise kangelase kõrgu- seni, võrdseks Prometheusele. Müüt, see on väljamõeldis. Välja mõtlemata — tähendab võtta reaalselt olemasoleva summast selle alusmõte ja kehastada see kujuks — nii saime realismi.

Ent kui reaalselt olemasolevale mõttele juurde lisada, juurde mõtelda hüpoteesi loogika põhjal — soovitatavat, võimalikku ja sellega kuju veelgi täiendada, saame selle romantismi, mis asub müüdi alusel ja on suuresti kasulik seepoolest, et ergutab revol- tatsioonilist suhtumist tõelikkusse, suhtumist, mis praktiliselt muudab maailma.

Kodanlik ühiskond, nagu me näeme, on täiesti kaotanud väljamõtlemise võime kunstis. Hüpoteesi loogika on säilinud ja mõjub viljakalt ainult eksperimendile rajatud teaduste valdkonnas. Kodanliku individualismi romantikud oma kalduvusega fantastikasse ja müstikasse ei erguta kujutlust, ei terita mõtet. Tõelikkusest lahti kis- tud, eraldatud, nad ei ehita kuju veenvusele, vaid peaaegu eranditult „sõna maagiale“, nagu näeme seda Marcel Proust'i ja tema jüngerite juures. Kodanluse romantikud, alates Novalis'est on Peter Schlemihli, „oma varju kaotanud inimese“ võrdkujud, kuid Schlemihli löi Chamisso, prantsuse emigrant, kes kirjutas Saksamaal saksa keeles. Tänapäeva Lääne kirjanik on samuti oma varju kaotanud, välja rännates tõelisusest meeleheitel nihilismi, nagu ilmneb Louis Céline'i raamatust „Reis öö lõppu“; Bardamu, selle raamatu kangelane, on kaotanud kodumaa, põlgab inimesi, kutsub oma ema „litaks“, armukeksi — „raiskadeks“, on ükskõikne igasugu roimade suhtes ja, evimata vähemaidki eeldusi ühineda revolutsioonilise proletariaadiga, on täiesti küps fašismi rüppe langemiseks.

On kindlaks tehtud Turgenevi mõju Skandinaavia poolsaare kirjanikesse, on tunnustatud Leo Tolstoi mõju krahv Polen'ile, René Bazin'ile, Estaunié'le, T. Hardy'le tema romaanis „Tess of the D'Urberville“ ja reale teistele Euroopa kirjanikele. Ja eriti tugev oli ja on Dostojevski mõju, kelle ideed Nietzsche tunnustusel seisid väärusu jut- lustamise ja fašismi praktika alustes. Dostojevskile kuulub inimese kuulsus, kes „Kirjad põranda alt“ kangelases erakordselt ereda, kujutlustugeva sõna täiuslikkusega andis egotsentriku, sotsiaalse degenerandi tüübi. Küllastamatu kättemaksja võidu- rõõmuga oma isiklike vintsutuste ja kannatuste, oma nooruse harrastuste eest, Dosto-jevski näitas oma kangelasega, millise alatu kiunumiseni võib laskuda XIX—XX sajandi noorsoo hulgast väljalangenud individualist. See tema kangelane mahutab eneses Friedrich Nietzsche ja Marquise des Essent'i — Huysmans'i romaani „Vastuoksa“ kan- gelase, Bourget' „Opilase“ ja Boris Savinkovi, oma teose autori ja kangelase, Oscar Wilde'i ja Artsõbaševi „Sanini“ ning veel paljude sotsiaalsete degenerantide iseloo- mustavamad jooned, mis on loodud kapitalistliku riigi ebainimlike elutingimuste anar- hilisel mõjutusel.

Vera N. Fiegneri jutustuse põhjal Savinkov arutles täiesti sarnaselt dekadentidele: „Moraali ei ole, on ainult ilu, kuid ilu on isiku vaba areng, mis avastab tõkestamatult kõike, mis on suletud ta hinge“.

Meile on hästi teada, millise roiskumisega on täidetud kodanliku isiku hing.

Riigis, mis on rajatud suurema hulga inimeste mõttele, alandavaile kannatustele, pidi evima ja tõesti evist juhtivat ja õigustavat tähtsust isiku sõnalise ja teolise omavoli vastutamata jultlamine. Sellised ideed, „et inimene oma loomult on despoot“, et ta „armastab olla piinajaks“, „kirglikult armastab kannatada“ ja et oma õnne, elumõtet ta näeb nimelt omavolis, piiramatus tegutsemisvabaduses, et ainult selles omavolis peitub talle kõige suurem tulu ja „las hukkub kogu maailm, kui aga mina võiksin teed juua“, — selliseid ideid kapitalism just sugereeris ja õigustas täielikult.

Dostojevskile omistatakse tõetsija osa. Kui ta seda otsis, siis leidis ta selle inimese loomalikus, elajalikus olemuses ja leidis mitte selleks, et seda väärata, vaid õigustada. Jah, loomalik alus on inimeses kustumata seni, kui kodanlikus ühiskonnas eksisteerib tohtu hulk mõjusid, mis äratavad inimeses looma. Kodukass mängib kinnipüütud hiirega seepärast, et seda nõuavad looma lihased, kes kütib väikesi, kiireid elusolevusi, see mäng on keha treening. Fašist, kes jalahoobiga löua alla rebestab töölise pea kaelalülide otsast, — see ei ole enam loom, kuid midagi loomast palju hullemat, see on hullunud loom, keda peab hävitama; sama ilge loom, nagu valge ohvitser, kes lõikab välja rihmasid ja tähti punaväelase nahast.

On raske mõista, mida nimelt otsis Dostojevski, kuid elu lõpul ta leidis, et andekas ja ausaim venelane Vissarion Belinski on „kõige haisevam, nürimeelsem ja häbitum nähe vene avalikkuses“, et Istanbul tuleb türklastelt ära võtta, et pärisorjus soodustab „mõisnike ja talupoegade ideaalselt kõlblikke suhteid“, ja lõpuks tunnistas oma „usuõpetajaks“ Konstantin Pobedonostzevi, ühe süngema kuju vene XIX sajandi avalikkuses. Dostojevski geniaalsus on vastuvaidlematu, kujutlusjõu poolest on ta and võrdne ainult võib-olla Shakespeare'ile. Kuid nagu isikut, nagu „kohtumõistjat maailma ja inimeste üle“ on teda väga kerge kujutella keskaegse inkvisiitori osas.

Ma eraldasin Dostojevskile seepärast nii palju ruumi, et tema ideede mõjuta on peaaegu võimatu mõista vene kirjanduse ja suurema osa intelligentsi pööret pärast 1905.—1906. a. radikalismist ja demokraatiast buržuaasliku „korra“ kaitsmise ja valve poolele.

Vaimustumine Dostojevski ideedest algas kohe pärast tema kõnet Puškinist, pärast „Narodnaja Volja“ („Rahva Tahe“) partei lüüasaamist, kes püüdsid isevalitsust kukutada. Veel selle ajani, kui proletariaat 1905. aastal, aru saades Lenini lihtsast ja suurest tõest, näitas maailmale oma karmi nägu, — ettenägelik Peter Struve hakkas intelligentsi veenma nagu juhuslikult süütuse kaotanud tütarlast seadusliku abielu vajadusest elatanud kapitalistiga. Elukutselt kosjasobitaja, raamatukoi, täiesti puuduva iseseisva mõtlemisega, kutsus ta 1901. aastal „tagasi Fichte juurde“, rahva tahtmise abistamise idee juurde, mida kehastasid vürtspoodnikud ja mõisnikud, kuid 1907. aastal ilmus tema toimetusel ja osavõtul koguteos „Tähised“, milles oli kirjutatud sõnasõnalt järgmist:

„Peame võimule tänulikud olema, et ta meid täakide abil kaitses rahva viha eest.“

Need alatud sõnad olid lausutud demokraatliku intelligentsi suu läbi neil päevil, kui mõisnike kubjas, minister Stolõpin poos iga päev kümneid töölisi ja talupoegi. Kuid koguteose „Tähised“ peamine mõte oli selle kordamine, mida lausus 70. aastatel pehkinud tagurlane Konstantin Leontjev: „Venemaad tuleb külmetada“, s. o. ära tallata kõik sotsiaalse revolutsioonitule sädemed. „Tähiste“ põhiseadust pooldavate demokraatide reetlikkuse seda akti pooldas väga vana usutaganeja Lev Tihhomirov, nime tades seda „vene hinge kainenemiseks ja südametunnistuse ärkamiseks“.

Ajajärk 1907.—1917. aastani oli vastutustundetu mõtte täielise omavoli aeg, vene kirjanike täieliku loominguvabaduse ajastu. See vabadus väljendus kõigi Lääne kodanluse tagurlike ideede propageerimises, mis olid käiku pandud pärast Prantsuse XVIII sajandi revolutsiooni ja puhkesid lõkkele pärast 48. ja 71. aastaid. Kuulutati, et „Bergsoni filosoofia tähistab tohtut edu inimese mõtte ajaloos“, et Bergson „täiendas ja süvendas Berkeley teooriat“, et „Kanti, Leibnitzi, Descartes'i, Hegeli süsteemid on surnud süsteemid ja nende üle säravad, nagu päike igaveses ilus, Platoni teosed“, — Platoni, kes pani aluse kõige hukatavamale eksimusele, mis on tehtud mõttevallas, eraldades filosoofia reaalsest tõelisusest, mis areneb pidevalt ja igakülgelt töö, loomingu protsessides.

D. Merežkovski, tol ajal mõjukas kirjanik, kisendas:

Saagu mis saab, — ükstepuha!

Kõigest on tüdinud ammu

Kolm jumalannat, igavest ketrajat,

Põrmuks saab kõik, mis põrmuna sündis!

Sollogub, järgnedes Schopenhauerile, ilmses sõltuvuses Baudelaire'ist ja „neetutest“, kujutas tähelepanuväärt selgusega „isiku olemasolu kosmilist mõttetust“ ja, kuigi hali- ses sellest halemeelselt värssides, elas ise täielikus kodanlikus heolus ja ähvardas 1914. aastal sakslasi Berliini hävitamisega, kui ainult „lumi sulab orgudest“. Jutlustati „Erorest poliitikas“, „müstilisest anarhismist“, kavalaim Vassili Rozanov jutlustas erootikat, Leonid Andrejev kirjutas painajalikke jutustusi ja näidendeid, Artsõbašev valis romaani kangelaseks tiirase ja kahel jalal käiva pükstes siku ja üldiselt dekaad 1907.—1917. aastani teenib täielikult kõige alandavama ja häbiväärsema kümneaastaku nime vene intelligentsi ajaloos.

Kuna meie demokraatlik intelligents oli ajaloo poolt vähem treenitud kui Lääne oma, tema „moraalse“ laostumise, intellektuaalse vaesumise protsess sündis meil kiiremini. Kuid see on ühine protsess kõigi maade väikekodanlusele ja möödapääse- matu igale intelligendile, kes ei leia eneses jõudu otsustavalt liituda proletariaadiga, kes on kutsutud ajaloo poolt maailma uueks muutma kõigi ausate töötajate üldiseks hüvanguks.

Peab lisama, et vene kirjandus, samuti nagu Lääne oma, möödus eelrevolutsiooni ajajärgu mõisnikest, tootluse organiseerijaist ja rahandustegelastest, kuid meil olid need inimesed palju omapärasemad ja värvikamad kui Läänes. Vene kirjandusele jäid tähele panemata sellised painajalikud maaomanike tüübid, nagu kurikuulus Saltõtšihha, kindral Izmailov ja kümned, sajad sarnased. Gogoli karikatuurid ja šaržid raamatus „Surnud hinged“ ei ole enam nii iseloomustavad mõisnike feodaalsele Venemaale, — Korobotškad, Manilovid, Petuhhid ja Sobakevitšid Nozdrevitega mõjusid isevalitsuse poliitikale ainult oma olemasolu passiivse tööga ega ole väga iseloomustavad talu- poegade kurnajaina. Olid teised kurnamise meistrid ja kunstnikud, moraalselt hirm- sasti moonutatud inimesed, piinamise suurmeistrid ja esteedid. Sõnakunstnikud ei ole märganud nende roimasiid, isegi suurimad neist ja need, kes armastasid talupoega. Meie suurkodanlase erinevused Lääne omadest on väga järsud, rohkearvulised ja on seletatavad sellega, et meie ajalooliselt noor kodanlane, enamuses talupojaseisusest tõusik, rikkast kiiremini ja kergemini kui ajalooliselt auväärses eas olev Lääne kodanlane. Meie Lääne julma konkurentsi koolist läbikäimata tõstur säilitas pea- aegu XX sajandini veidriku, vembumehe, murgeldaja jooni, tingitud tõenäoliselt jabu- rast kergusest, millega ta teenis oma miljonid.

Kõik, mis ma kõnelesin kodanluse loomingulisest jõuetusest, nagu see peegeldub tema kirjanduses, võib näida liialt süngena ja kutsuda esile minu aadressil süüdistuse tendentsilises liialdamises. Kuid tõigad on tõigad ja ma näen neid sellistena, nagu nad on.

On rumal ja isegi kuritahtlik alahinnata vaenlase jõudusid. Meie kõik teame üli- hästi, kui tugev on tootlustehnika, eriti sõjaline, mis varem või hiljem suunatakse meie vastu, kuid paratamatult lõpeb sõda ülemaailmalise sotsialistliku revolutsiooni võidu ja kapitalismi hävinguga. Lääne sõjalised autoriteedid hoiatavad kõva häälega, et sõda kisub enese keerisesse kogu tagala, kogu sõdivate riikide rahvastiku. On mõeldav oletada, et Euroopa rohkearvuline kehvem kodanlus, kes pole veel täiesti unustanud 1914.—1918. aastate tapatalgu koledusi ja hirmule aetud uue, veel koledama julmast paratamatusest, taipab viimaks, kellele nimelt on kasulik tulevane sotsiaalne katas- troof, kes on roimar, kes perioodiliselt ja oma alatute huvide kasudes hävitab miljo- neid rahvast, — taipab ja aitab proletariaadil kapitalismi kaela murda. Oletada seda võib, kuid lootma sellele ei saa, sest veel elab jesuiit ja argpüks, kodanluse juht, sot- siaaldemokraat. Kindlasti peab lootma proletariaadi revolutsioonilise õiglustunde kas- vamisele, kuid veel parem on meile olla veendunud oma jõus ja seda lakkamatult arendada. Proletariaadi revolutsioonilise iseteadvuse, tema poolt loodava isamaa armastuse ja selle kaitsevalmiduse arendamine on üks olulisemaid kirjanduse kohustusi.

Kunagi muinsuses töötajate suuline kunstiline looming oli nende kogemuse ainsaks kujundajaks, ideede kujudeks vormijaks ja kollektiivi tööenergia tiivustajaks. Meil tuleb sellest aru saada. Meie maal on seatud ülesandeks kõigi üksikolevuste ühtlane kultuuriline arendamine, nende ühtlane tutvustamine töösaavutuste ja edusammudega, püüdes muuta inimeste tööd loodusjõudude valitsemise kunstiks. Meile on enam- vähem tuntud inimeste majandusliku ja ühes sellega poliitilise jagunemise protsess, töötavate kihtide vaimse orjastamise protsess. Kui maailmatunnetus muutus preestrite

orjaks, nad suutsid seda enestele kindlustada ainult metafüüsika abil, kujutades loodusjõude ja nähteid vaenulistena töötavate kihtide sihtidele ja energiale. See miljonite inimeste kuritahtlik väljalülitamine maailmatunnetuse tööst, alates ürgajal ja kestes meie päevini, viis selleni, et sajand miljonid inimesi lahutatud rassi-, rahvus- ja usudeedega, jäid sügavaima rumaluse, õudustäratava vaimse pimeduse olukorda, igasugu ebaskude, väär- ja eelarvamuste kammitsaisse. Kommunistide-leninlaste partei, NSV Liidu töölis-talupoegade valitsus, hävitades kapitalismi kogu tsaristliku Venemaa pindalal, andes poliitilise võimu töölistele ja talupoegadele, organiseerides vaba, klassideta ühiskonna, seadis oma julge, targa, väsimatu töö eesmärgiks töötava massi vabastamise sajandeid kestnud vana, iganenud ajaloo, kultuuri kapitalistliku arengu surve alt, mis tänapäeval ilmselt paljastab kõik oma pahed ja oma loomingulise jõuetuse. Selle suure eesmärgi tipust, meie, Nõukogude Liidu ausad kirjanikud, peamegi vaatama, hindama, organiseerima oma tegevust.

Me peame omaks võtma, et just hulkade töö osutub kultuuri põhiorganisaatoriks ja kõigi ideede loojaks, — nii nende, mis sajandite kestel alandasid töö — meie teadmiste allika otsustavat tähtsust, nii ka nende Marxi-Lenini-Stalini ideede, mis meie ajal kasvavad kõigi maade proletaarlaste revolutsioonilist õiguseteadvust ja meie maal tõstavad töö jõu kõrgusele, mis on teadusliku, kunstilise loomingu aluseks.

Meie töö eduks on meil vajalik mõista, läbi tunda seda tööka, et meie kodumaal sotsialistlikult korraldatud poolkirjaoskamatu tööliste ja primitiivse talupojaseisuse töö löi lühikese ajaga, kümne aastaga grandioosseid väärtusi ja relvastus ülihästi kaitseks vaenlase kallaletungi vastu. Selle tööga õige hindamine näitab meile õppimise kultuurilis-revolutsioonilist jõudu, mis ühendab kogu maailma proletaariat.

Meie kõik — kirjanikud, vabrikute töölised, kolhoosnikud — töötame ikka veel halvasti ega suuda isegi täielikult omandada kõike seda, mis on meie poolt ja meie jaoks loodud. Meie töötav mass mõistab ikka veel halvasti, et ta töötab ainult enesele. See teadvus hõõgub kõikjal, kuid pole siiski veel süttinud võimsa ja rõõmsa tulena. Kuid miski ei või enne süttida, kui pole jõudnud kindlaksmääratud temperatuurini ja keegi pole kunagi osanud nii oivaliselt kõrgendada tööenergia temperatuuri, kui seda oskab teha partei, organiseeritud Vladimir Lenini geeniusel, ja selle partei juht tänapäeval.

Meie raamatute põhikangelaseks me peame valima töö, see tähendab inimese, kes on kujundatud tööprotsesside kaudu, mis meil on relvastatud tänapäeva tehnika kogu võimsusega, inimese, kes omakorda muudab töö kergemaks, produktiivsemaks, tõstes seda kunsti tasemele. Me peame õppima mõistma tööd nagu loomingu. Looming — see on mõiste, mida meie kirjanikud kasutame liiga sagedasti, evides selleks vaevalt õigust. Looming — see on too mälutöö pingutuse aste, kui tema töö kiirus võtab teadmiste, muljete tagavarast välja kõige eredamad ja iselomustavamad tõiad, pildid, üksikasjad ja vormib neid kõige täpsemasse, eredamisse üldtuntud sõnadesse. Meie noor kirjandus ei või selle omadusega kiidelda. Meie kirjanike muljete tagavara, teadmiste pagas ei ole suur ja erilist hoolt selle avardamiseks, süvendamiseks pole märgata.

XIX sajandi euroopalise vene kirjanduse põhiteema on — isik tema vastuoludega ühiskonnale, riigile, loodusele. Peamiseks põhjuseks, mis sundis isikut olema vastuolus kodanliku ühiskonnaga, on omapärane, klassiideede ja olustiku traditsioonidele vasturääkiv negatiivsete muljete rohusus. Isik tundis hästi, et need muljed suruvad teda alla, pidurdavad ta kasvamise protsessi, kuid mõistis nõrgalt oma vastutust kodanliku ühiskonna aluste labasuse, alatuse ja kuritegevuse eest. Jonathan Swift kirjutab kogu Euroopale, kuid Euroopa kodanlus luges, et tema satiir piitsutab ainult Inglismaad. Kuid üldse mässuline isik, kritiseerides oma ühiskonna elu, tundis harva ja väga halvasti oma vastutust ühiskonna häbiväärse praktika pärast. Ja veel harvem tema maksva korra kriitika põhimotiivina tegutses sotsiaal-majanduslike põhjuste sügav ja õige mõistmine, kõige sagedamini kriitika oli esile kutsutud kas oma olemise lootusetuse tunnetamisest kapitalismi kitsas raudpuuris või püüdlusest kätte maksta oma elu nurjaminekute, selle alandavuse eest.

Ja võib öelda, et kui isik pöördus töötava massi poole, ta ei teinud seda massi huvides, vaid lootuses, et töötav klass, hävitades kodanliku ühiskonna, võimaldab talle mõttevabaduse, tegevuse omavoli. Kordan: ennerevolutsiooniaegse kirjanduse põhijate peateemaks on inimese draama, kellele elu näib kitsana, kes tunneb ennast üle-arusena, otsib enesele selles sobivat kohta, ei leia seda ja — kannatab, hukkub või

lepid talle vaenulise ühiskonnaga või laskub joomiseni, enesetapmiseni. Meil, Nõukogude Sotsialistlikus Liidus, ei pea, ei või olla ülearseid inimesi. Igale kodanikule on võimaldatud tema võimete, vaimuannete, talentide kõige avaram arendamise vabadus. Isikult nõutakse ainult ühte: ole aus oma suhtlemises klassideta ühiskonna heroilisse loomistõesse.

Sotsialistlike Nõukogude Liidus on töölis-talupoegade valitsuse poolt kutsutud uue kultuuri ülesehituseks kogu rahvastiku mass — siit järgneb, et vastutus vigade, korratuste, töö praagi eest, kõigi kodanluse alatuse, labasuse, kahemeelsuse, põhimõtete puudumise eest langeb meile kõigile ja igapähele. Ja tähendab, meie kriitika peab olema tõeliselt enesekriitika ja tähendab, et me peame välja töötama sotsialistliku moraali süsteemi, meie töö, meie vastastikuste suhete reguleerija. Jutustades tõikadest, mis tähistavad vabrikutöölise intellektuaalset kasvu ja põlise eraomaniku muutumist kollektivist-kolhoosnikuks, meie, kirjanikud, just ainult jutustame, kujutades väga halvasti nende ümbermuutumiste emotsionaalset protsessi.

Me näeme ikka veel halvasti tõelikkust. Isegi maastiku pilt on järsult muutunud, on kadunud tema kerjuslik kirevus, kaera helesinine riba, sellega kõrvuti — ülesküntud maa mustendav lapike, rukkikuldne, nisu rohekas lint, umbrohuga kaetud maaribad, kuid kõik kokku — üldise tükeldatuse, lahtirebituse mitmevärviline nukrus. Meie päevil on tohutud maa-alad värvitud võimsalt, ühevärviselt, küla ja maakonnalinna üle ei kerki kirik, vaid ühiskondliku tähtsusega asutuste hiiglasuured hooned, hiiglaslikud vabrikud säravad klaasi rohkusest ja väikesed, paganlikud, mitmekesised, otsekui mänguasju meenutavad vanad kirikud räägivad meile veenvalt meie rahva kiriklikus ehituskunstis väljendunud andekusest. Kirjanduses ei ole uut maastikku, mis on järsult muutnud meie maa välise palge.

Me elame vana olustiku põhjaliku mahalõhkumise ajajärgul, inimese eneseväärtuse tunde ärkamise ajajärgul, ajajärgul, kus inimene tunneb iseennast kui jõudu, mis on tõeliselt suuteline maailma uueks muutma. Paljudel on veider lugeda, et inimesed muudavad perekonnanimesid Orikas, Krants, Joodik, Papp j. t. nimeedeks Lenski, Uus, Võidelda, Puusepp j. t. See ei ole veider, sest räägib just inimese eneseväärtuse kasvamisest, inimese keeldumisest kanda perekonna- või hüüdnime, mis teda alandab, meenutab isade ja vanaisade rasket, pärisorja minevikku.

Meie kirjandus ei suutu just erilise tähelepanuga väliselt väikestes, kuid seemiselt väga väärtuslikesse inimeste enesehinnangu muutumise näitajaisse, uueks, nõukogude kodanikuks arenemise protsessidesse. On võimalik, et Orikas ei võtnud Lenski nime Puškinist, vaid seoses tööliste massilise tapmisega Lena kaevandustes 1912. a., kuid Joodik oli tõeliselt töörahva vabadusvõitlejaks, kuid Krants, kelle pärisorjast vanaisa võib-olla vahetati koera vastu, tunneb ennast tõeliselt „uena“. Kuni revolutsioonini tuli selleks, et nime muuta, anda palvekirri „kõigekõrgema“ keisri nimele, ja kui keegi Pevtsov palus muuta oma nime ema ja vanaema järele Avdotjiniks, palvekirjale oli „joonistatud“ resolutsioon „hingehaige“.

Kuid hiljuti räägiti mulle järgmist tõsiasja: saksa laevastiku madrus, ajaloolise nimega isik, dekabristi järeltulija Volkonski muutus fašistik. „Mispärast?“ — küsiti temalt.

„Seepärast, et ohvitseridel keelati meid peksta“, saadi vastuseks. See on kujukas näide eneseväärtustunde kadumisest põlise aristokraadi, „sinivere“ esindaja juures. Uue inimese võrsumine on eriti eredalt märgatav laste juures, kuid nemad on täielikult väljaspool kirjanduse silmaringi; meie kirjanikud otsekui peavad enestele alandavaks kirjutada lastest ja lastele.

Mulle näib, et ma ei eksi, kui ütlen, et isad hakkavad ikka hoolitsevamalt ja õrnemini suhtuma lastesse ja minu arvates see on täiesti loomulik, sest esimest korda inimsoo elus lapsed ei osutu vanemate raha, majade ja mööbli, vaid ülivõimsa väärtuse — sotsialistliku riigi pärijaiks, mille löid nende isad ja emad.

Veel kunagi pole lapsed olnud nii ranged ja teadlikud kohtumõistjad mineviku üle ja ma usun täielikult mulle jutustatud tõsiasja: üheteistkümnendaastane tiisikushaige tütarlaps ütles arstile isa juuresolekul ja viimasele sõrmega näidates: „Tema on süüdi, et ma haige olen, neljakümne aastani raiskas oma tervist igasugu närudega ja siis abiellus emaga, ema on ainult kahekümneseitsmeaastane, ta on terve, aga, vaadake, missugune tema on, mina olengi temasse läinud.“

On kõik põhjused oodata, et sellised laste arutlused ei ole tulevikus haruldased. Tegelik elu annab meile ikka rohkem „toormaterjali“ kunstilisteks üldistusteks.

Kuid ei draama, ei romaan pole veel andnud küllaldaselt eredat, kõigil sotsiaalelu ülesehitamise aladel vabalt ja üliheade tulemustega tegutsevat nõukogude naise kuju. On isegi märgata, et draamakirjanikud püüavad kirjutada võimalikult vähem naisosasisid. Mispärast see nii on, on isegi raske seletada. Aga muu seas, kuigi naine on meil mehega sotsiaalselt üheõiguslik ja kuigi ta on edukalt tõestanud oma annete mitmekesidust ja oma töövoime avarust, — see üheõiguslus osutub väga tihti ja väga paljus väliseks, vormiliseks. Mees pole veel ikka unustanud või on juba enneaegselt unustanud, et kümnete sajandite kestel naine kasvas tundelõbude rahuldamiseks kui koduloom, kes oli võimeline etendama „perenaise“ osa.

See maakera poole elanikkonna vana ja alatu ajalooline võlg tuleks meie maa meeskodanikel tasuda esimeses järjekorras ja eeskujuks kõigile teistele meeskodanikele. Ja siin peab kirjandus püüdma kujutada naise elu ja psüühikat nii, et suhtumine naisesse tõuseks kõrgemale kukkedel laenatud, üldtunnustatud kodanlikust suhtumisest.

Edasi pean hädavajalikuks mainida, et nõukogude kirjandus ei ole ainult venekeelse kirjandus, see on — üleliiduline kirjandus. Et meie vennasvabariikide kirjandused, erinedes meist ainult keelega, elavad ja töötavad sama idee valguses ja mõjutuses, mis ühendab kogu kapitalismi poolt killustatud töötajate maailma, on selge, et me ei ole õigustatud ignoreerima vähemusrahvaste kirjanduslikku loomingut ainult seepärast, et meid on rohkem. Kunsti väärtust ei mõõdetata kvantitatiivselt, vaid kvalitatiivselt. Kui meil minevikus oli vaimuhiiglane Puškin, see ei tähenda veel, et armeenlased, gruusalased, tatarlased, ukrainlased ja teised rahvad ei ole võimelised andma suurimaid kirjanduse, helikunsti, maali- ja ehituskunsti meistreid. Ei maksa unustada, et kogu Sotsialistlike Vabariikide Liidu maa-alal areneb kiiresti kogu töötava massi uuestisünni protsess „ausaks inimväärseks eluks“, uue ajaloo vabaks loominguks, sotsialistliku kultuuri loominguks. Me juba näeme, et mida rohkem edasi, seda rohkem võimsalt avalduvad selle protsessi mõjul 170-miljonilise massi hulgas peituvad võimed ja anded.

Ma leian vajaliku olevat, seltsimehed, avaldada teile kirja sisu, mille ma sain ühelt tatari kirjanikult.

„Suur Oktoobrirevolutsioon andis meile, rõhutatud ja mahajäänud rahvaste kirjanikele piiramatud võimalused, seal hulgas ka võimaluse esineda vene kirjanduses omade, tõsi küll, kaugeltki mitte veel täiuslike teostega.

Meid, vene keeles trükitavaid vähemusrahvaste kirjanikke on, nagu teile teada, juba kümned ja isegi sadu. See on ühest küljest. Teisest küljest — nõukogude kirjandust vene keeles ei loe nüüd ainult vene massid, kuid ka kõigi meie Nõukogude Liidu rahvaste töötajad; temast saavad mõjutusi miljonid kõigi rahvaste kasvavat noorsugu. Sel viisil nõukogude proletaarlik venekeelne ilukirjandus lakkab juba olemast ainult vene keelt rääkivate ja vene rahvusest päritolevate inimeste kirjandus, kuid evib järk-järgult internatsionaalset iseloomu ka oma vormilt. See tähtis ajalooline protsess nihutab esiplaanile uued, täiesti ootamatud ülesanded ja nõuded.

Suurimaks kahetsuseks ei mõista seda kõik kirjanikud, kriitikud ja toimetajad. Seepärast, niinimetatud aprobeeritud kirjanduslik seltskond keskuses vaatab meile nagu „etnograafilisele eksponaadile“. Mitte kõik kirjastused ei võta meie töid heameelega kirjastada. Mitmed annavad käsikirja vastuvõtmisel mõista, et me oleme neile „kulu-kaks koormaks“ või „sunnitud assortimendiks“, et nad teevad seda teadlikult vastutulelikkusest partei rahvuspoliitikale. Need „suuremeelsuse žestid“ solvavad meis täiesti õigustatud rahvusvahelise ühtluse tunnet ja ühevääriliseks hinnatud inimese teadvust. Kriitika aga piirdub teose trükist ilmumisel paari „sooja sõnaga“ autori ja raamatu aadressil, jällegi mitte niivõrd teose väärtusest lähtudes, vaid „lugupidamisest“ leninlik-stalinlikule rahvuspoliitikale. See ei kasvata meid samuti, vaid ümberpöördukt, — mõjub mõnelele vähekarastatud seltsimeestele demobiliseerivalt ja laostavalt. Siis pärast ainukest trükki ja harilikult viietuhandelist tiraazi, mis ostetakse viimase eksemplarini eksootika ja harulduste korjajate poolt suurlinnades, meid antakse arhiivi. Säärane praktika lisaks sellele, et mõjub meile halvasti moraalselt ja materiaalselt, tõkestab meile teed lugejate massidesse ja viib meid mõõdapääsmatult rahvuse kitsastes raamidesse.

Me aga tahaksime täiesti loomulikult kuulda oma saavutustest, kui meil selliseid on, puudustest ja vigadest (mida meil on rohkem kui teistel), et neist tulevikus vabane, tahaksime olla massiliselt kättesaadavad lugejale.“

Arvatavasti sellele kirjale on valmis alla kirjutama kõigi nõukogude vabariikide ja autonoomsete oblastite kirjanduse esindajad. Meie kirjandusloolased ja kriitikud peavad sellele kirjale tähelepanu pöörama ja alustama tööd, mis sugereeriks meie maa inimestele, et kuigi nad on mitmest suguharust ja keelelt erinevad, siiski igaüks neist on maailma esimese sotsialistliku kodumaa kodanik. Meie kriitikale adresseeritud süüdistuste me peame tunnustama õiglaseks süüdistuseks. Kriitika, eriti kõige rohkem loetav, ajalehe kriitika on andetu, skolastiline ja vähese kirjaoskusega tegeliku elu suhtes. Raamatu-ajalehetarkuse tühisus paljastub eriti eredalt meie päevil kiiresti muutuva tõelikkuse, mitmekesiste tegude rohkuse valguses. Ilma ühise juhtiva kriitilis-filosoofilise ideeta, kasutades ikka ja alati neidsamu tsitaate Marxist, Engelsist, Leninist, kriitika ei lähtu peaaegu kunagi teemade, inimeste iseloomude ja vastastikuste suhete hindamisel tõikadest, mida annab elu tormilise käigu vahenditu vaatlemine. Meie maal ja meil teostatavas töös on muidugi palju säärast, mida Marx ja Engels muidugi ei suutnud ette näha. Kriitika räägib autorile: „See on tehtud väärilt, seepärast et meie õpetajad rääkisid selle kohta nii ja niimoodi.“ Kuid ta ei või ütelda: „see on vale seepärast, et tõelikkuse faktid räägivad vastu sellele, mida autor näidata püüdis“. Kõigist võõrastest mõtetest, mida kriitikud kasutavad, nad on nähtavasti unustanud Engelsi väärtuslikema mõtte: „Meie õpetus ei ole dogma, vaid juhatus tegutsemiseks“. Kriitika ei ole küllalt eluline, painduv, mõju avaldav ja lõpuks kriitik ei suuda õpetada autorit kirjutama lihtsalt, eredalt, ökonoomselt, sest ta ise kirjutab paljusõnaliselt, ähmaselt — ja mis veel halvem — kas ükskõikselt või liiga tuliselt, tuliselt sel juhul, kui ta on seotud autoriga isikliku sümpaatiaga, kuid samuti kiidkonna huvidega, kes põevad „juhi tõbe“, kodanlusest külgehakanud haigust.

★

„Ei ole kaugel aeg, kus Lermontovi nimi kirjanduses muutub rahvalikuks nimeks ja tema poeesia harmoonilisi helisid kuulatakse igapäevaseis kõnelusis.“...

V. BELINSKI, 1840.

„Lermontov kuulub tervenisti meie põlvkonda. Olime kõik liiga noored, et võtta osa 14. detsembrist. Äratatud selle suure päevaga nägime ainult surmanuhtlusi ja väljasaatmisi. Sunnitud vaikimisele, hoides tagasi pisaraid õppisime keskendama, varjama oma mõtteid ja milliseid mõtteid. Need ei olnud valgustava liberalismi ideed, progressiooni ideed, need olid kahtlustused, eitamised, kurjad mõtted... Nende tunnetega harjunud Lermontov vedas kaasa skeptitsismi raskust kõigis oma fantaasias ja naudinguis. Mehelik, kirglik mõte ei hajunud kunagi tema peast, see lööb läbi kõigis tema luuletusis. See ei olnud ahvateldud mõte, mis püüdis end ehtida poeesia lilledega, ei, Lermontovi refleks — see on tema poeesia, tema piinlemine, tema jõud.“

A. J. HERZEN

„Revolutiooniliste ideede arengust Venemaal“.

„Lermontov, osates varakult ületada kaasaegse ühiskonna puudusi, oskas mõista ka seda, et pääs sellelt valeteelt peitub ainult rahvas. Selle tõenduseks on tema imetlusväärne luuletus „Kodumaa“, milles ta tõuseb otsustavalt kõrgemale kõigist patriotismi eelarvamusist ja mõistab armastust isamaa vastu tõeliselt, pühalt ja mõistlikult...“

N. A. DOBROLJBOV.

Kogutud teosed IV köide, 1935. a.

M. J. LERMONTOU
1814—1841

100 aastat Lermontovi surmast

15 oktoobril 1814. aastal sündis M. J. Lermontov Moskvas. Luuletaja isa Jurij Petrovitš kuulus vaesunud, šoti päritoluga aadliperekonda, ema Maria Mihhailovna Arsenjeva põlvnes ema kaudu rikkast ja nimekast Stolõpinite sugukonnast. Vanemate abiellumine teostus vastu naise sugulaste tahtmist, vanaema aristokraadiuhkus oli solvatud ja ta suhtus oma väimehesse ilmse üleolekuga, millele viimane vastas avaliku vaenuga. Nii kujunes sotsiaalse ebavõrdsuse aluspõhjal perekonnadraama, mis etendas hiljem tähtsat osa luuletaja hingeelu väljakujundamisel. Pärast ema surma jäi kolmeaastane poisike vanaema kasvatada.

Laps, kelle ümber keerles võitlus isa ja vanaema vahel, kasvas nõrga ja muljetele vastuvõtliku poisikesena. Juba varases lapseas põdes ta läbi raske haiguse ja, olles sunnitud kauemat aega voodis lebama, harjus kõige üle järele mõtlema ja unistama. Kujutlus sai talle uueks ja armsaimaks mängukanniks.

Perekonnadraama talle võrdselt armsa isa ja vanaema vahel oli samuti üheks teguriks, mis arendas temas nii tugevat kalduvust kurbadeks, melanhoolseiks elamusteks ja põgenemiseks oma sisemaailma.

Vanaemast liialt hellitatud, arenesid ta iseloomus isekus, nõudlikkus ja kõrkus.

Vanaema viis ta mitmel korral Kaukaasiasse tervist parandama, sealne kaunis loodus ja sinised mäed rikastasid ta hinge varakult kustumatute muljetega.

1828. aastal astus ta Moskva ülikooli juures asuvasse aadlaste pansioni, kus alustas ka oma luuletajategevust, sest pansionis pandi suurt rõhku kirjanduse tundmisele ja loodi võimalusi selle harrastamiseks. 1830. aastal, veetes suve vanaema mõisas Serednikovis, tutvustas Stolõpinite koduõpetaja A. Orlov teda Vene ajalooa, dekabristide väljaastumisega, Puškini ja Rõljevi keelatud värssidega, mis leidsid otsesest ja elavat vastukaja Lermontovi tolleaegses loomingus (luuletus 1830. aasta juulirevolutsioonile Prantsusmaal).

Üldse oli Lermontov need kaks aastat äärmiselt viljakas, kirjutades üle kahesaja luuletuse, nende hulgas seitse poemi. Juba siis oli kujunenud ta loomingu põhilaad — piiramatu vabaduseiha, uhke, üksildane kannatamine, inimpõlgus, igavene rahutus ja mässuvaim, piinav kuulsusejanu ja vägivaldse lõpu eelaimus. Muidugi etendavad siin suurt osa luuletaja noorus, Byroni mõju ja üldse romantiline stiil, mis nõudis eredaid ja grandioosseid kujusid.

Sama tähtsaks pessimismi allikaks oli ka luuletajale kaasaegne Vene sotsiaal-poliitiline elu, mille aluseks olid pärisorjus ja bürokratismi tardunud isevalitsuslik riigikord.

1830. aasta sügisel astus Lermontov Moskva ülikooli. Õpetus oli seal puhtreaktsiooniline, kõike uut ja edasiviivat eitav. Olles erakordselt varaküpsenud, ei sobinud ta samuti kaaslastega, peites nende eest oma siseelu jaheduse ja põlglik-egoistliku maski taha. Peagi tekkisid tal professoritega kokkupõrked ja ta jäeti esimesele kursusele teiseks aastaks. Lermontov otsustas Moskva ülikoolist välja astuda ja sõitis Peterburi. Et sealses ülikoolis Moskvas veedetud aega ei arvestatud, astus ta 1832. aastal kaardiväe alamlipnikkude ja ratsajunkrute kooli. Ülikooliaastail kirjutas Lermontov saja teose ümber, milledest tähtsamaks võib lugeda poemi „Izmail-bei“ ja luuletust „Surmaingel“.

Junkrukoolis veetis Lermontov kaks aastat, nimetades neid aastaid „neetuiks“.

Range kasarmukord, vaimsete huvide peaaegu täielik puudumine kõrgest soost kasvandike hulgas tekitasid olukorra, kus viimaste huvid keerlesid ainult füüsiliste omaduste, prassingute, armulugude, küüniliste anekdootide ümber. Liigselt arenenud enesearmastus ja tung kõikjal esimene olla sundisid Lermontovi harrastama seda, mis siin leidis kiitust ja poolehoidu — igasugu prassinguid, mitte alati viisakate naljade ja trükimusta mittekannatavate teoste sepitsemist.

Junkrukoolis veedetud aastad olid kõige viljatumad luuletaja elus. Kuigi nad ei suutnud hävitada elavat leeki ta hinges, lisasid nad ta välisele isikule mõningaid ebameeldivaid, kibestust tekitavaid jooni.

Lõpetanud 1834. aastal sõjakooli, ülendati Lermontov kaardiväe kornetiks ja tal avanesid võimalused kõrgemasse seltskonda pääsemiseks. Kõrgem seltskond võttis ta vastu kaunis külmalt, teda salliti rohkem vanaema nime ja suhete kui ta enese isiku pärast. Siiski sai ta varsti keskseks kujukts tolleaegse kuldse nooruse hulgas. Tundes peagi selle kõrgema seltskonna hingematvat tühjust, kadedust ja õelust, ei suutnud ta hoiduda teravuste tarvitamisest, millega tekitas enesele palju vaenlasi, kes ootasid ainult parajat juhust, et talle kätte maksta. Seda ei tulnud kaua oodata.

27. jaanuaril 1837. aastal sai Puškin kahevõitluses Dantesiga surmavalt haavata, ja kaks päeva hiljem ta suri. See avaldas vapustavat mõju kogu tolleaegsele haritud seltskonnale ja tekitas põlevat viha mõrvasüüdlaste vastu. Lermontov, kes lebas parajasti haigena voodis, oli eriti vapustatud. Veel samal päeval kirjutas ta 56 rida oma kuulsat luuletust „Poeedi surm“ ja andis trükki. Sellele lisas ta hiljem 16 lõpurida, raske süüdistusakti tsaarile ja kõrgemale aristokraatiale. See käis käsitsikirjutatult tuhandetes eksemplarides käest kätte, evides määratud ühiskondlikku tähtsust ja tehes Lermontovi seni tundmatu nime korruga üle Venemaa kuulsaks.

Lermontov areteeriti ja kuulati kahel korral üle, karistuseks saadeti ta Kaukaasiasse tegevväkke. Lermontovile isiklikult oli see väljasaatmine kõigiti kasulik, ta kisti välja suurmaailma mülkast võrdlemisi avaramasse ellu, ta tutvus teistesse sotsiaalsesse rühmitustesse kuuluvate inimestega. Kaukaasia suurepärasel looduses leidis ta uusi, võimsaid allikaid oma inspiratsioonile. Kuigi junkrukooli ja kõrgema seltskonna laostav mõju ei suutnud kustutada temas loovat vaimu, vabadusejanu, poliitilisi ja sotsiaalseid püüdlusi, (ta kirjutas sellel ajavahemikul sellised tähelepanuväärivad teosed nagu „Surev gladiaator“, „Bojaar Orša“ ja tsensuuri poolt ettekandeks keelatud näidendi „Maskiball“), leidis ta alles siin, et ta tõeline ja ainus kutsumus on vaimne, kunstiline looming. Kokkupuutumiste mõjul Belinski ja dekabristidega küpses ta poliitiline teadvus, avardus silmaring, ta püüdis sügavamalt ja teravamalt vaadelda tegelikkust.

Kaukaasias viibis ta vähem kui aasta. 1837. aasta oktoobris sai ta amnestia ja toodi üle Novgorodi. 1938. aasta mais oli ta uuesti Peterburis. Seekord võttis kõrgem seltskond teda kaunis lahkesti vastu, ta omas vahepeal avaldatud „Laulu kaupmees Kalašnikovist“, „Kassiiri abikaasa“ ja paljude suurepärase luuletuste autori kuulsust. Ta tutvustas kirjanikega, talle avanes vaba sissepääs kirjanduslikesse salongidesse, ühtlasi hakkas ta ajakirja „Isamaalised kirjad“ kaastööliseks, kus avaldas luuletused „Mõtisklus“, „Luuletaja“, „Kolm palmi“, „Tereki annid“, samuti üksikud jutustused, mis moodustasid hiljem „Meie aja kangelase“.

Kuid seltskondlik ja kirjanduslik edu ükski ei rahuldanud luuletajat. Ta oli seltskonnast ja sõjaväeteenistusest surmani tüdinud, ta tundis seletamatut rahutust, tapvat igavust ja tuska, ning vihastus enese kergemeelseist eluviisidest, kuid ei omanud veel küllalt jõudu, et sellest keskusest välja rabelda. Sellises meeolus käitus ta trotsivalt ja väljakutsuvalt, eriti sattudes võimule oleva aristokraatia põlu alla, kes otsis ainult parajat juhust teda pealinnast eemaldada. Selline juhus avanes õige pea. Kahevõitlus Prantsuse saadiku Baranti pojaga võimaldas vastastel teda uuesti Kaukaasiasse saata. Siin võttis ta osa lahingust tšetšeenide vastu, paistis silma erakordse vahvusega, kuid tsaar keeldus kinnitامast talle kui ebasoosingusse sattunule määratud autasu. Siiski võimaldati talle kolmekuine puhkus ja 1841. aasta veebruaris jõudis ta uuesti Peterburi. Ta hellitas lootust jääda sinna alaliseks, kuid kõrgemas instantsis otsustati teisiti, sest ta käitumisest järeldati, et ta ei ole end põrmugi „parandanud“. Lermontov palus end sõjaväeteenistusest vabastada, kuid sellega ei nõustunud. Tema teenistusele Kaukaasias vaadati kui karistusele, mille ta pidi kandma. Vastasel juhul oleks see tähendanud tagasi tuua Peterburi rahutut inimest, keda oleks pidanud kogu aeg jälitama. Pealegi oli valit-

sus selles täiesti teadlik, et kirjanik oma julguse ja iseseisva mõtlemise, kuid peaasi — oma järjest tugevneva talendi ja kasvava mõju tõttu oli kardetavaks vastaseks valitsevale riiklikule ja ühiskondlikule korrale. Puhkuse lõppedes sai ta kategoorilise käsu 48 tunni jooksul pealinnast lahkuda, millele tal tahes-tahtmata tuli alistuda. Raske südamega lahkus Lermontov Peterburist, rääkides sõpradele, et see on nende viimase kohtamine. Ta ennustused täitusid. Kaukaasias sai ta ülemuselt loa veeta mõned ajad Pjatigorskis tervisvetel. Siin kohtus ta oma junkrukooli kaaslase Martõnoviga. Martõnov, muidu kaunis heasüdamlik inimene, armastas eriti daamide ees algupäratseda. See iseloomujoon oli Lermontovile sügavalt antipaadne ja ta püüdis Martõnovit igati naeruvääristada, eriti daamide seltskonnas. Sellel pinnal tekkiski kokkupõrge Martõnoviga ja viimane kutsus luuletaja kahevõitlusele. Nende ühised sõbrad, samuti Lermontov ise, võtsid asja äärmiselt kergelt, teadmata, et Martõnov on luuletajale vaenuliste jõudude pimedaks käsilaseks.

Kahevõitlus toimus 27. juulil 1841. aastal kell 7 õhtul Mašuki mäejalal. Martõnov tulistas ja tabas luuletajat otse kopsu ning südamesse. Iseloomustav on kokkusattumine, et samal ajal tõusis kohutav äike, otsekui sümboliseerides luuletaja igatsust äikese ja tormise inimsüdame lühikese, kuid jõulise sõpruse järele („Mtsõri“).

Räägitakse, et luuletaja surmast teada saades oli Nikolai I ütelnud: „Koe-rale koera surm!“

Kuigi neid sõnu tõelikult poleks öeldud, väljendavad nad siiski selgesti kõrgema ringkonna tõelist suhtumist surnud luuletajasse. Lermontov langes nagu Puškingi tsarismi ohvrina.

Enne surma suutis ta veel lõpetada oma elutöö — poemi „Deemon“ ja kirjutas oma ilusaimad luuletused: „Vaidlus“, „Unelm“, „Kalju“, „Tamaara“, „Tammepuu leht“, „Merekuninganna“, „Prohvet“ ja „Uites üksi teel ma ääretumal“. Lermontov suri äärmiselt vara, vaevalt 27-aastasena, kuid jättis järele rikkaliku kirjandusliku pärandi, millel peale puhtkunstiliste saavutuste on suur ühiskondlik väärtus.

„Ta luule on terviklikult — tung ja mäss, jõud ja kirg; see on võimsa, vaba ja igavesti edasipüüdva inimhinge väljendus; see äratab meis püha rahu- tust, energiat, elujõudu, see kutsub meid võitlusele“ (Šuvalov). Lermontovi kirjanduslik tegevus mõõdus XIX sajandi 30 aastate kõige julmema ja süngema reaktsiooni tingimuses, mis järgnes dekabristide liikumise mahasurumi- sele. Selle ajastu suhtumist iseseisvasse vaimsesse ellu iseloomustab kõige paremini toleaegse haridusministri krahv Uvarovi vihane ütlus: „Tahan lõp- peks, et vene kirjandus lakkaks üldse olemast. Ma saaksin siis vähemalt rahulikult magadagi.“

Selline viha kaasaegse kirjanduse vastu oli täiesti põhjendatud. Et avaliku elus oli iga arvustav sõna, iga kaastundeavaldus tsaristliku režiimi ohvri- tele kõige karmimalt keelatud ja jälitatud, leidis kirjandus siiski teid ja moodusi neid sõnu ütelda, neid tundeid avaldada. Kirjandus oli peaaegu ainsaks alaks, kus võis revolutsioonilisi ideid väljendada, kuigi varjatud ja allegoorilisel kujul. Nende ideede väljendajaks oli ka Lermontovi mässuline ja nukker luule, ta oli dekabristide poeg, Puškini ja Rõlejevi asja jätkaja.

Vihkamise motiivid isevalitsuse ja pärisorjuse süsteemi vastu, poliitilise vabadusearmastuse motiivid läbistavad ta luulet algusest lõpuni. Paljud ta

revolutsioonilised luuletused võisid ilmuda vaid Saksamaal Bodenstedti tõlkes.

„Vabadust vaid andke mulle ega vaja õnne ma“ — need luuletuse algusõnad on Lermontovi luule südametused. Ta tundis alati kaasa neile, kes võitlesid oma vabaduse eest, nagu dekabristid, Kaukaasia rahvad, juulirevolutsionäärid Prantsusmaal. Ta luules sulavad ühte isamaa- ja vabadusearmastus (Novgorod).

Isegi ta armastus looduse vastu on läbi imunud sellest vabadusihast, ta ülistas tormi ja äikest kui oma mässuliste tungide kehastust. Üldse on Lermontovi luulele iseloomustav antitees inimese ja looduse vahel. Uhelt poolt haletsusväärne, seltskonna poolt moonutatud inimene, teiselt poolt suursuguselt kaunis, puutumatu loodus. Lermontov nagu Byrongi oli äärmiselt teguvõimas isiksus. Nälg tõelise, suure, reaalse tegevuse järele, mida ei võimalda kaasaegne sotsiaalne ja poliitiline olukord, tohtu vahe ideaali ja tõelisuse vahel, tekitaski selle sügava rahulolematusetunde, kurbuse ja valu, tusa ja piinlemise, mis on ta luule üheks peamotiiviks. Uhked, võimsad kangelased, titaanlikud kired, ereda, ebatavalise, eksootilise või fantastilise miljöö taustal on nende vastuolude väljendused.

Kuid ta teguvõimas iseloom ei suutnud kaua rahulduda abstraktsete ideaalide, fantaasiamaailmaga. Otsekui kättetasuks oma kannatuste eest püüab ta tõeliselt maskid maha kiskuda, püüab sügava tõepärasusega näidata elu isandate tõelist palet. Kuid mida raevunumalt ta lõhub kõrgema seltskonna olemasolu aluseid, seda sügavamalt tunneb ta enese üksildust. Kuid uhke üksildus, mis võimaldas eraldumist abstraktsete ideaalide maailma, ei jätnud omakorda teid selleks aktiivseks tegevuseks, mida ihaldas luuletaja. Sellest vaevlemine, piinad, sügav rahulolematuus. Eriti sügavalt on luuletaja neid üksildusepiinu kirjeldanud „Deemonis“. Demonismi piinade ere esiletoomine on uus motiiv, mida tõi Lermontov „Deemoni“ kirjeldustesse maailmakirjanduses. Üksilduse all kannatava, enesele elus mitte kohta leidva inimese traagikat kirjeldab Lermontov ka „Meie aja kangelases“. Petšorin on mitte seepärast üleaarne inimene, et tal puudub jõud või tahe tegutsemiseks. Ta on lihtsalt enese kõige vana küljest lahti rebunud, kuid pole veel uut leidnud, tal puudub tegevusväli, kus oma jõude ja andeid õigesti kasutada. „Ta on ainult millegi tõelise võimalus tulevikus, kuid viirastus olevikus,“ ütleb Belinski.

Üksilduse all sügavasti kannatades jõudis Lermontov mingi omapärase fatalismini, milles paljud arvustajad leidsid usulise müstitsismi tunnuseid. Kuid analüüsid ta teoseid põhjalikumalt leiame seal kõike muud kui usklikkust. Leiame protesti usulise surve, kiriku vägivalda ja silmakirjalisuse vastu, hauataguse elu naeruvääristamist, kirikuteenrite kujutamist küllaltki mustades värvides.

Tõsi küll, tundes end vahel jõuetuna tõelisuse ees, eraldus luuletaja teise — fantaasia poolt loodud maailma. Kuid ülimalisus, taevad, tähed, inglid — need on tunde puhangute, ideeliste püüdluste, mitte usulise tunde väljendused.

Tõeliselt ei otsinud Lermontov pääsu ei jumalas, ei müstikas, ei niinimetatud puhtas kunstis. Temale oli luuletaja — rahvatribuun ja kohtumõistja, ta ei andestanud seltskonnale võitlusvõimetust, mõistis hukka neid, kes seisid lahingust eemal. Uhiskondlikku kahemeelsust ja passiivsust hukka mõistes, oma surmaeelseis teoseis individualismi pahelisust paljastades leidis Lermontov

tov, et ummikust pääseda võib ainult rahvale lähenedes (luuletus „Kodu-maa“).

Kirjanduspõllule Puškini ja Rõlejevi töö jätkajana astudes Lermontov mitte ainult kindlustas, vaid ka avardas nende saavutusi. Ta looming oli uueks etapiks, ilma milleta oleks raske kujutella vene luule edaspidist arengut. Lermontov oli paljus Nekrassovi eelkäijaks, kellel õnnestus demokraatliku Venemaaga ühinemine, mida Lermontov ei jõudnud teostada. Pärast Puškinit püstitas Lermontov uue jõuga dramaatilise ja filosoofilise sügavusega küsimuse inimese isiku saatusest ja õigusist. Oma tegelaste hingeelu kirjeldamises väljendas Lermontov sellist vaatlemisoskust, julgust, analüüsi peenust, et selles suhtes võib teda lugeda L. Tolstoi otseseks eelkäijaks.

Ka meie päevil on Lermontovi luuletused lähedased ja kallid kõigile, kes ei või ning ei taha rahulduda ainult elu argipäevase palgega. Lermontov kutsub ja saab alati kutsuma igavesti noort inimese mõtet uutele ja uutele saavutustele, lõputule sotsiaalsele ja psühholoogilisele täienemisele.

V. VENT

M. J. LERMONTOV

ÕÖSEL ÜKSINDA MA VÄLJUN TEELE...

Õösel üksinda ma väljun teele:
Läbi udu helgib see mu ees,
Vaikne; jumalikkus haarab meelet,
Tähega on tähed vestluses.

Hardumuses hurmav öine taevas,
Sinetavas kiirges puhkab maa...
Miks siis minu hing on nukras vaevas?
Kas ehk kahetsen? Või mida ootan ma?

Ei, ma elult midagi ei oota,
Ega möödunud päevi kahetse,
Ainult vabadust ja rahu loota! —
Unustuse unne vaibub see...

Aga igaveseks külma mulla alla
Ma ei tahaks siiski uinuda, —
Tahaksin, et mulle oleks valla
Tasakesi hingamiseks maa.

Et võiks ööd ja päevad hellitades
Laulda armastust mull' mahe hääl;
Lõpmatult mu kohal haljendades
Kohiseda tamm, mull' varjuks pääl.

Tõlkinud M. G. KUDRJAVTSEV

POEEDI SURM

Suur isand, neima, isand, neima!
 Laman su jalge ees:
 Sa ole õiglane ja nuhtle tapjat,
 Et karistus veel läbi sajandite
 Su õigest kohtust järelsoole teataks,
 Et roimarid ses näeksid hoiatust.

Hukkus poeet! ta kõrget hinda
 Küll tasus laimust pääsemaks:
 Pää vajus, tina puurdus rinda,
 Ent hinges leekis kättemaks! ...
 Ei solvamiste häbi talu
 Poeet, ja teda üksinda
 Maailma vastu võitlusvalu
 Viib veel üks kord ... ning surmab ta!
 Ning surmab! ... Kesse nüüd sääl ulub,
 Kel tühja kiitust tulvil põu
 Ja õigustusist keel tal kulub? —
 On teostund saatusvõimu nõu!
 Kas polnud teie kiitingule
 Kord aldis tema julge and,
 Kas vaevuvaibund kahjutule
 Te pole uueks õhutand?
 Nohl rõomustage ... piinas kärbus
 Tal lõppeks vastupanujõud:
 Kui imeväärne pärg ta närbus,
 Mil söestand lehed lõõmav põud.
 Nii külmavereliselt sihtis
 Ta mõrvar ... pääsu ei, sest et
 Käik õõnsal südamel on lihtis,
 Ei värisenud pistolett.
 Mis imet siin? ... alt kauge taeva
 Kelm nagu teisi sadandeid
 On tulnud õnnejahi teid,
 Kend, jultunut, ei süüme vaeva,
 Et võõramaisi kombeid, keelt
 On irvealuseiks ta muutnud;
 Ei meie uhkust säästa suutnud,
 Just nagu mõtte ajast luutnud,
 Ta keda tapmas enda eelt! ...

Nüüd on ta kalmus hämar-hallis
 Kui laulik too, kes tundmatu, ent kallis,
 Kel, nagu tema, vaikis huul,
 Kui käsi tema mõrvand pime-jallis,
 Ja kellest imeväega laulnud tema luul.
 Miks katkestas ta sidemed lihtsüdamlikud
 Ning astus maailma, mis umbne, õel ja rikut
 On meelega avara, on siira kire jaoks?
 Miks tema, kes ju noorelt inimesi tundis,
 Ta lipitseja sõna uskuma end sundis,
 Mis nurjatusele vaid oli paoks? . . .
 Nad panid loorberisse mähit okaskrooni
 Ta laubale — pärg vana polnud enam hää — :
 Ent okkaist ilmus verejooni
 Umber ta kuulsusrikka pää;
 Veel tema viimsed silmapilgud mürgitanud
 On pilkesosinatega need lurjused;
 Ta suri — asjatud kõik neimajanud,
 Ja vanust lootusist jäänd ainult lumm ning pett.
 Ja suri laulu helav ime,
 See igaveseks vaikinu:
 Poeedi asu sünk ja pime,
 Ning pitser sulleb tema suu. —

Teid aga, ülbeid järelopõlvi,
 Kend isad alatuses kuulsad sigitand,
 Kes pilkamas on põlatute varjunõlvi
 Ja rususid kel tõukamas on orjakand!
 Kuulsuse, Geeniuse, Vabaduse mõrvas
 Teid, ahnet jõuku trooni ümber, süüdistan!
 Mu hüüd võib haihtuda te kalgis kõrvas,
 Sest seadus, õigus on ju teie man —
 Kuid on, kuid on veel õiglus jumaliku kohtu!
 Karm kohtunik teid ootab seal,
 Kes teie kullas näeb vaid tohtu,
 Teab ette, mida mõtlete või teete eal.
 Siis asjatumatult veeretate laimukeri,
 Kui teile jäetakse vaid leid,
 Et õigest verest kogu teie märdund veri
 Ei pese ial puhtaks teid!

Tõlkinud ILMAR LAABAN

KAKS PEALKIRJATA LUULETUST

★ ★
★

Oma hõbekannustele
Heidan pilgu, mõlgutlen;
Sinu pärast, ratsu väle,
Sinu eest ma värisen.

Lai nüüd hariduse kava:
Kadund vana aja mõõt,
Käibel võõramaine tava,
Jõhkrad kombed uppi lööd;

Meie esiisa ega
Stepitraavis tundnud neid:
Tüsedate nuutidega
Sundis tõrkjaid hobuseid!

Tänapäev on hoolt ja süüa,
Seljaau nüüd säästma peab...
Nüüd saab torkeid — mitte lüüa!...
Mis on parem? — jumal teab!...

★ ★
★

Ja ridades vaikides seisis me salk,
Kui matsime sõpra nii kallist;
Vaid pobises sõjaväe papp — kuna kalk
Torm vuhises laotusest hallist.
Ees üleva kalmu külm kiivrite leek
Lõi särama uduvoo takka.
Ulaani müts ja lahingu mõök
Laud-sargal lamasid vakka.
Ei mitte vaid üks ei tagund sääl rind,
Ja maasse kõik pilgud lööd alla, —
Kui tahaksid kõike, mis neeland see pind,
Nad sellest taas kiskuda valla.
Ei asjatuid pisaraid valanud silm,
Hing ängistund kurbuses ranges,
Peotäis lahkumismulda, see saatuslik külm,
Siis kopsates kirstule langes.
Sinisilmine laulik, me seltsimees,
Kui tüürrike oli su elu!
Vaid puuristi pärand sa selle eest
Ja me põlise mälestelu.

Tõlkinud MARIE UNDER

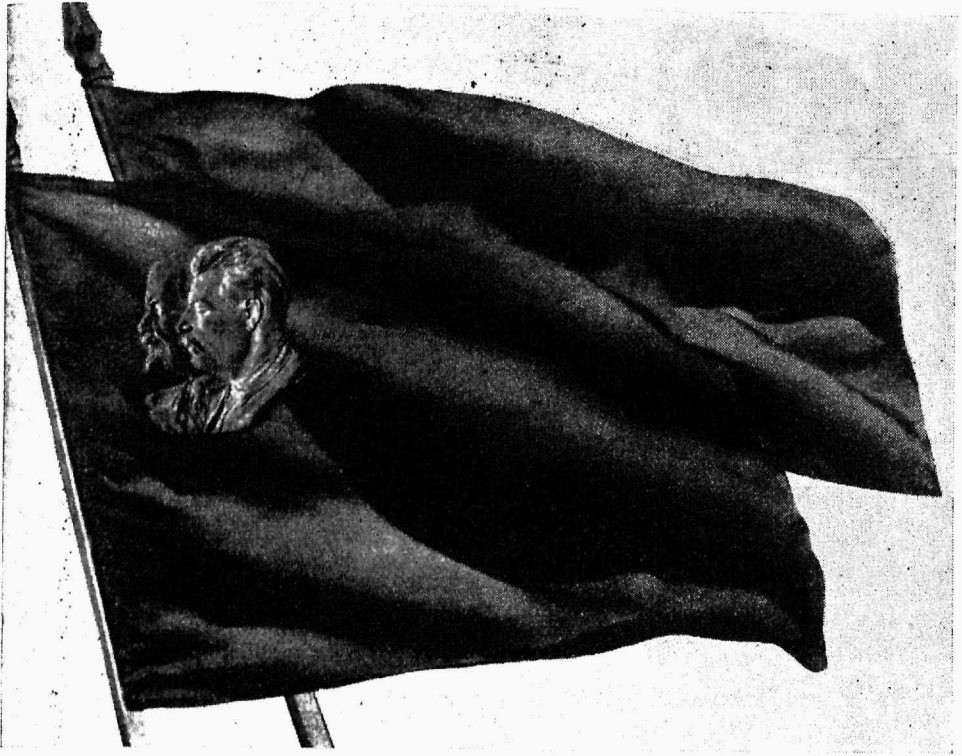
Arbenini noorus

Katkend Lermontovi lõpetamata käsikirjast, milles autor kirjeldab iseenese noorust.

Ta sündis Moskvas. Varsti pärast tema saabumist siia maailma läks tema ema teadmatuul põhjustel tema isast lahku. Kõiki kuuldusi linnas arvestades võis teha ainult ühe õige järelduse ja nimelt, et lahku läks abikaasast Sergei Vassiljevits. Saša jäi isa kätele. Kui ta sai aastaseks, asetati ta amme ja hoidjaga tõlda ja viidi ära maale Simbirskisse. Varsti sõitis sinna ka Sergei Vassiljevits ise ja seadis end sinna elama. Mõis asus Volga kaldal. Mäeküljel härrastemajast kuni jõeni laius viljapuaaed. Rõdult olid näha üle aasa suitsevad külad, sinetavad stepid ja kollased põllud. Kevadel, suurvee ajal, muutus jõgi mereks, külvatud üle metsasaartega; jõel välkusid lotjade valged purjed ja õhtuti kostis burlakkide laul. Härrastemaja sarnanes kõigi härrastemajadega: mezzaninoga puuehitus, värvitud kollase värviga, õu oli aga ümberringi täis ehitatud ühekordsete tiibade, küünide, tallide ja piiratud valliga, millel kiiklesid ja kuivasid painduvad pajud; keset õue ilutses kiik: pühapäeviti tungles selle ümber mõisa teenijatepere, ja viivuti istusid kaks toatüdrukut poolpehkinud lauajupile, mis rippus kahe pehkinud nõõri vahel, ja kaks kõige armastusväärsemat toapoissi, haarates kumbki pihku jämedad kõieotsad, õõtsutasid malbet paarikest pilvedeni; poisikesed plaksutasid käsi, kui pelglikud tüdrukud hakkasid kilkama, — ja kõigil oli väga lõbus. Tuleb tähendada, et kiik keset härrastemaja õue on isalik-lahke valitsemise tunnus, aga samal ajal vaat kui hästi arutlevad meist pälimaalased: ühe prantslase reisumärkmeist lugesin hiljuti, et meil tolkneb härrastemaja vastas tavaliselt völlapuu. Prantslane tähendas teravmeelselt, et see, peab arvama, on kuritarvitus, sest surma-nuhtlus on Venemaal kaotatud. Vaene kiik!..

Arbenini talupojad tegelesid enamjagu kalapüügiga. Tormi ajal jooksid kalurite naised ja tütreid välja jõekaldale; palavatel supipäevadel suplesid talutüdrukud salkades Volga jahedates voogudes; nende ruuged kiharad välklesid vee lainetaval vahul; nende hääleka naer kostis kaugele. Talvel tulid toatüdrukud lastetuppa õmblema ja kuduma, esiteks seepärast, et Saša hoidja käsundusse oli antud naiste majapidamine, ja teiseks, et lõbustada väikest härraslast. Sašal oli nendega väga lõbus. Nad hellitasid ja suudlesid teda võidu, jutustasid talle lugusid Volga röövleist, ja ta kujutelm täitus metsiku vapruse imede ja süngete piltide ja seltskonnavastaste mõistetega. Ta lakkas armastamast mänguasju ja hakkas unistama. Juba kuueaastaselt silmitses ta loojangutaevast, mis oli külvatud täis veretavaid pilvi, ja arusaamatu-magus tundmus erutas juba tema hinge, kui täiskuu paistis aknast tema lapsevoodisse. Ta tahtis, et keegi teda paitaks, suudleks, kallistaks, aga vanal hoidjal olid käed nii karedad! Isa temaga üldse ei tegelnud, majandas ja käis jahil. Saša oli ärahellitatud ja isemeelne laps. Seitsmeaastaselt oskas ta juba kärgatada sõnakuulmatu toapoisi peale. Uhket seisakut võttes oskas ta põlglikult naeratada paksu perenaise madalale meelitusel. Samal ajal arenes temas erakordselt kõigile loomupärane purustamise kalduvus. Aias ta aina lõhkus põõsaid ja murdis ilusamaid lilli, puistates neid teedele. Tõelise lõbutundega piinas ta õnnetut kärbest ja röömutset, kui kiviga sai vaese kana jalust maha lüüa. Jumal teab, millise suuna oleks võtnud tema iseloom, kui poleks abiks tulnud leetrid, tema eas kardetav haigus. Ta päästeti surmast, kuid raske haigus jättis ta täielikku nõrkusse; ta ei suutnud kõndida, ei suutnud lusikat tõsta. Tervelt kolmeks aastaks jäi ta kõige haletsemisväärsemasse seisundisse; ja kui ta looduse poolt poleks evinud raudset kehaehitust, siis oleks kindlasti läinud teise ilma. Haigus aga omas tähtsaid järeldusi ja õnnelikku mõju Saša mõistusele ja iseloomule: ta õppis mõtlema. Võimaluste puudumisel lõbutseda tavaliste lastemängudega hakkas ta neid otsima isendas. Kujutelm sai tema uueks mängukanniks. Mitte asjata õpetatakse lapsi, et tulega ei tohi mängida. Kuid kahjuks! Keegi ei oletanudki Sašas seda varjatud tuld, mis samal ajal haaras aga õnnetu lapse kogu olemuse. Piinavate unetuste vältel, hingeldades palavate patjade vahel, oli ta juba harjunud võitma kehalikke kannatusi, innustudes unelmast. Ta kujutles end Volga röövlinna, keset sinetavaid ja jahedaid laineid, põlismetsade varjus, tapluste müras, laulude kõlades õistel rüüsteretil, Volga tormi ulumises. Arvatavasti takistas varajane vaimsete võimete areng mitte vähe tema tervenemist.

M. J. LERMONTOV

Lenin-Stalin rahvuslikust kultuurist

3

Seltsimees Stalin kirjutab: „Meie ehitame proletaarset kultuuri. See on täiesti õigus. Kuid tõsiasi on ka see, et ainult sotsialistlik kultuur võtab mitmesuguste sotsialistlikule ehitustööle kaasatõmmatud rahvaste juures erinevaid vorme ja väljendusviise olenevalt nende keele, eluviiside jne. erinevustest.“ (Marksism ja rahvus- ning asumaade küsimus, lk. 158.)

Me ei saa põlistada rahvusliku kultuuri vormi, sest sammume ainult ja vormilt ühtse kommunistliku kultuuri poole, kuid selle sihi saavutamiseks peame kultuuri rahvuslikku vormi arendama, asetades sellesse sotsialistlikku sisu. Just see loob eeldusi rahvuslike kultuuride liitumiseks üheks ühtseks kommunistlikuks kultuuriks. Ka rahvusliku kultuuri vormid muutuvad ja arenevad. Rahvaste vanad, tihti metsikud kombes on Nõukogude võimu juures kadumas. Kui kõnelda rahvuspühade korraldamisest, siis toimuvad need nüüd teisiti kui varem. On teada, et Kazahstanis olid kuni viimase ajani säilinud sellised kummalised instrumendid nagu dombrid ja kobzid. Kui varem talupojad nendel mängides kurtsid oma muret, siis lauldakse nüüd nende saatel kiidulaule õnnelikule Nõukogude ajastule, vaba töö rõõmule. Meil peegeldub rahvusliku kultuuri vormis sotsialistlik sisu.

Meie partei ja valitsuse targa välispoliitika tõttu on meie sotsialistlik pere veelgi suurenenud ja tugevnenud. Temaga ühinesid uued kapitalismi ikkest vabanenud rahvad. Veelgi tihedamaks muutus sõprus kõigi meie kodumaa rahvaste vahel.

Tugevamaks on muutunud sõprus eesti ja vene rahva vahel. See sõprus on lähedaselt seotud minevikus paljude aastate kestel toimunud ühise võitlusega võõraste vallutajate vastu.

Ajaloo on palju helgeid lehekülgi kahe rahva ühisest võitlusest rootslaste, taanlaste, sakslaste j. t. vastu.

Eesti tööliklass pidas koos vene töölistega lepitamatut võitlust tsarismi vastu nõukogude võimu pärast, võitles välismaiste interventide ja sisemaise äraandliku kodanlusega.

Eesti ja vene rahvas valas palju verd võitluses kurnajate vastu. See vereside viis selleni, et eesti rahvas heitis oma õlgadelt verised tumakad, Prantsuse-Inglise imperialismi käsilased ja seadis sisse Nõukogude korra, astudes Nõukogude Liidu paljumiljonilisse võimsasse rahvaste peresse. Sellega kinnitati eesti ja vene rahva sõprus igaveseks.

Vabalt ja rõõmsalt võivad nüüd Nõukogude Eesti töötajad töötada oma rahva ja sotsialistliku kodumaa kasuks, avaramalt laiendada sotsialistlikku ehitustööd ja arendada oma vormilt rahvuslikku, sisult sotsialistlikku kultuuri.

Meie maa suurepäraseks traditsiooniks on rahvusliku kunsti näitused Moskvas — Nõukogude Liidu pealinnas. Seni on toimunud Ukraina, Uzbekistani, Kazahstani, Gruusia, Armeenia, Kirgiisi ja teiste vabariikide rahvusliku kunsti dekaadid.

Praegu valmistuvad oma kunsti näitama teised meie maa vabariigid, nende seas uued liiduvabariigid.

Ka Nõukogude Eesti valmistub oma rahvusliku kunsti dekaadiks. Näidatakse rahvuslikke talente, kunstnikud esinevad oma uute, Nõukogude võimu ajal loodud kunstiteostega.

Ettevalmistused kunstidekaadiks loovad suure kunstilise loomingu tõusuperioodi. Nõukogude võim tõstab kunstnike initsiatiivi, innustades neid uuteks loominguulisteks võitudeks.

Meie maa jõud seisab selles, et ta on võimas paljurahvuseline riik. 16 liiduvabariiki — meie kodumaa 16 lahutamatu osa moodustavad võitmatu Nõukogude Sotsialistlike Vabariikide Liidu.

Me ei karda hädaohte ja ajame seetõttu rahupoliitikat. Kui aga vaenlane püüab meie pühale maale kallale tungida, siis saab ta tunda selle suurt jõudu. Meie maa rahvad tõusevad nagu üks mees, et kaitsta rinnaga oma isamaad, rahuliku proletariaadi isamaad, mille andis meile suur sotsialistlik Oktoobrirevolutsioon.

Kui teadusliku sotsialismi rajajad Marx ja Engels 1847. aastal kirjutasid „Kommunistlikus manifestis“, et töölistel ei ole oma isamaad, nad peavad selle alles kätte võitlema, siis nüüd meie maa töötavad hulgad ja terve maailma proletariaat omab isamaad, mille nad 1917. aasta oktoobris on kätte võidelnud.

Kunagi kodanlus, võideldes feodalismiga ülevõimu pärast, püstitas loosungi isamaa kaitsmisest, ühines selle loosungi all ja lõi oma rahvuslikud riigid.

Imperialismiajastul, sotsialistliku revolutsiooni eelõhtul muutus kodanlus reaktsionäärseks ja tema loosung isamaa kaitsmisest sai kattteks imperialistlikule rõövimisele.

Esimeses imperialistlikus sõjas 1914. aastal hukkus miljoneid inimesi „usu, tsaari ja isamaa“ eest.

Käesoleval ajal, teise imperialistliku sõja perioodil imperialistid, varjates endid demokraatia eest võitlemise ja rahvaste kaitsmise loosungite taha, püüavad tervet maailma verrega üle ujutada, süüdates üha kaugemal verise imperialistliku tapatalgu tuld.

Kui bolševikud esimese imperialistliku sõja ajal püstitasid loosungi imperialistlike valitsuste lüüasaamisest sõjas, siis 1917. aasta oktoobrist alates muutusid nad kaitsjateks, tõusid oma kätte võideldud tööliste ja talupoegade isamaa kaitseks.

„Oleme nüüd 7-st novembrist (25. oktoobrist) 1917. aastast peale kaitsjad — kirjutas Lenin, — me oleme sellest ajast alates isamaa kaitsmise poolt.“ (Lenin. Teosed. XXII köide, lk. 291.)

Nõukogude patriotism — armastus oma kodumaa vastu sündis ja arenes võitluses

sotsialistliku Oktoobrirevolutsiooni võitude eest välismaise interventsiooni ja sisemise kontrrevolutsiooni vastu.

Nõukogude patriotism tugevnes ägedas klassivõitluses rahva vaenlastega, võitluses sotsialismi võidu eest. Meie maa suured võidud äratavad üha rohkem rahva patriootilisi tundeid.

Nõukogude patriotism avaldub meie ühiskonna moraalses-poliitilises ühtsuses ja meie maa rahvaste sõpruses. Ta ilmneb rahva kangelaslikkuses tööfrondil ja demonstreerub selgelt võitluses sõjaprovokaatoritega Hassani järve piirkonnas, Ida-Mongoolia piiril ja võitlustes valgesoomlastega.

Nõukogude patriotismi jõud seisab ühist natsionalismiga. Ta ei lahuta rahvaid, vaid, vastupidiselt, rajaneb tugeval NSVL rahvaste sõprusel, olles meie sotsialistliku korra suurimaks edasiviivaks jõuks.

Armastus oma rahva vastu ei ole vastuolus internatsionalismiga. Olla tõsine internatsionalist, jääda lõpuni oma rahva pojaks, vihata oma klassivaenlasi — see on marksisti-leninisti, tõelise patrioodi käitumine.

Natsionalism on ju tegelikult ehtsa rahvuluse vaenlane.

Nõukogude patriotismi jõud seisab selles, et ta on rajatud sügava internatsionalismi teadvusele, tugevdab kõigi maade proletariaadi rahvusvahelisi sidemeid.

Lenin kirjutas: „Just „sidemete kõvendamise“ huvides rahvusvahelise sotsialismiga on sotsialistliku kodumaa kaitsmine kohustuslik.“ (Lenin. Teosed, XXII köide, lk. 510.)

Just tolle rahva üksmeelse kodumaa ja partei ümber koondumise tõttu omab sotsialistlik kultuur oma arenemiseks lõppematuid perspektiive. Sotsialistlik kultuur tugineb inimese ja tema töö austamisele. Ta kehastab endas kogu töö heroismi ja äratav rahvas ühiskondliku ja isikliku elu rõõmu.

Meie maal kaovad harjumuste mõjud, vana ühiskonna traditsioonid ja võrsuvad kartmatud nõukogude patrioodid, teadlikud kommunistliku ühiskonna loojad.

Sotsialistlik töövõistlus areneb sotsialismi rahva massiliseks loovaks liikumiseks.

Stahhaanovlik liikumine kui sotsialistliku võistluse kõrgem aste on uueks töölis-klassi kultuuri osutiks. See on liikumine kõrge tootodangu ja töökultuuri saavutamiseks. Mitte juhuslikult ei lange stahhaanovlik liikumine ühte meie rahva massilise teadusliku ja kunstilise tootodangu tõusuga.

1918. aastal avaldatud kirjutises „Kuidas organiseerida võistlust“ kirjutas V. I. Lenin:

„Sotsialism ei hävita võistlust, vaid annab esmajoones võimaluse seda laiendada massilises ulatuses, kaasa tõmmata enamikku töötajaid sellise töö areenile, kus nad võivad ennast avaldada, ilmutada oma võimeid ja avastada talente, keda leidub rahvas puutumatute lätetena, keda kapitalism muljus, rõhus ja lämmatas tuhandetena ja miljonitena.“ (Lenin. Teosed, XXII köide, lk. 158.)

Sotsialistlik kultuur areneb võitluses vana ühiskonna vaenuliste jõududega inimese täieliku vabanemise eest sellest pärandist, millega ta tuli mineviku julmast ühiskonnast, mis määris inimesi individualismi, egoismi ja lugupidamatusega isiksuse vastu. Ta areneb ka võitluses looduse stiihiliste jõududega, surub endale kogu selle võitluse tihti keerukad ja karmid jäljed. Kuid võidurõõm tiivustab rahva püüeid.

Võimsalt lokkab kultuur meie maal, sest ta ei ole üksikute isikute, vaid kogu töötava rahva omand.

Väsimatut hoolt ilmutas seltsimees Stalin rahvuslike vabariikide majandusliku ja kultuurilise taseme tõstmiseks. Seda hoolt hindavad meie maa rahvad kõrgelt ja avaldavad kogu maailma töötajate juhile sügavat ja siirast tänutunnet.

S. SNETOV

UUS KÜLA

Esimese sotsialistliku kevadkülvi puhul

Kui hommiku kasuks
on langenud liisk
ja künkaid
veel
kaste katab,
kui aknal
hõbetab koidune piisk
ja aovidevik
katuseid matab —
siis juba põllul
adrad ja hobused
ammu
astuvad sammu, —
me teame ja tunneme
tund on tulnud,
et anda
mullale rammu.

Kas nüüd või ei kunagi
eostama peame
oma põllud ja väljade viirud!
Hoi traktorid,
adrad
ja äkked,
me teame,
et lisate kätele
kiirust!

Muld kallis,
see kumerdub vagude äärtel,
ei ole meil võimatut
jalus!
Veel enam,
veel enam
maad lõhestab teras,
kuni külvile
valmib alus.

Nüüd on külvajal
kärmed ja kärsitud tallad,

maad elustab
seemnete valgus:
nagu külvad ja kallad
nii korjad
ja lõikad,
saab samaks siin
lõpp
ja algus.

Kui õhtu kasuks
kukub kord liisk
ja kaste taas künkaid katab,
kui aknal hõbetab
õhtune piisk
ja hämarus
talusid matab,
siis on meil kannel
käes juba ammu,
siis teame
ning tunneme,
käes on tund,
et seada tantsule
sammu.

Kuni...
talust tiigini kõlanud keel,
jääb saludes
uniselt
soiku.
Ja viimnegi
hilinend tuli ja veel
asub puhkama
pehmesse kolku.

Siis vagusalt
öösoorr laksutab soos
ja magusalt magab
kogu kolhoos.

IVAR PAULSON

Uus ja vana moraal

Inimsugu on tegelnud moraaliküsimustega kogu oma olemasolu kestel. Seda tõendavad mitmeid aastatuhandeid vanad kirjalikud ülestähendused ja mälestusmärgid, niisamuti põlvest põlve pärandatud suulised traditsioonid. Muistses Egiptuses, Asüürias, vanas Armeenias, Gruusias jne. avaldus kõrgele arendatud, selleaegsele sotsiaalsele oludele vastav moraal- ja eetikanormistik, millest ülesastumine oli keelatud ja seadustega karistatav. Oma kõlblus ja käsud kehtivad praegu ja kehtisid kindlasti ka tuhandeid aastaid tagasi kolijate, poolkolijate ja kultuurselt vähearenenud suguharude, hõimude ja rahvaste hulgas.

Kogu ajaloo kestel on moraal ja kõlblus alati olnud valitsevate klasside ümmardajaks, eesriideks ja õigustajaks hoolimata sellest, kas olid aujärjel feodaalid, vürstid ja parunid, käsutades maad harivaid talupoegi, või kapitalistid, pankurid, töösturid, kaupmehed, kurnates oma tööjõudu müüvaid töölisi.

Kodanliku-kapitalistliku korra teenistuses seisvat moraalit nimetame vastavalt selle käsutajale kodanlikuks moraaliks. Ta suurimaks ja peaaegu ainsamaks aluseks on eraomandus. Õigus ja seadus, need kõikide teoreetilised kaitsjad, annavad tegelikult moraalse õigustuse alati sellele, kelle nn. püha eraomandus on suurem. Ja veel rohkem — kodanliku moraalit ja eetikaseaduste teravik on nagu laetud revolver suunatud eraomandi valdajate, kapitalistide-ekspluateerijate poolt proletariaadi-ekspluateeritava kaitsetu rinna vastu.

Seda omal ajal ainukehtivat moraalit lahates avastas ja märkis Engels, et see moraal pole terviklik, monoliitne ehitus, vaid koosneb kolmest, üksteise peal ja kõrval asuvast kihist. Ta näitas, et üks neist on feodaalne-kristlik moraal, mis oma olemuselt tugineb nn. ristiusu käsulaudade 10 käsu müüdile, mis olevat selleaegsete isandate poole hoidva Issanda enese käega Moosesele juuda rahva juhtimiseks kirjutatud. Hiljem on neid iga ennast ainuõigeks pidav kirik ja ususekt oma vajadusi silmas pidades vastavalt muutnud ning täiendanud. Selle moraalikihiga kokku, selle peale tekkis ja kasvas kodanlik moraal oma seaduste ja tõekspidamistega, mis eelmisest on märgatavalt laiemad. Ning selle kahe kihi kõrval, rõhujate-valitsejate klassi moraalit vastu tekkis uue kolmanda kihi — proletariaadi, rõhutud klassi moraal ja eetika.

Vastates küsimusele, kas kõiges kolmes kihis leidub midagi ühist, mis on ühine ka kogu inimsoole, sellest hoolimata, missugune on kehtiv kord, ütles Engels, et kuivõrd kõik need moraalikihid asuvad ühisel aluspõhjal, on neil terve rida mõisteid ühised, nagu headus, kurjus, õiglus jne. oma üksteisega seotud ajaloolise arengu tõttu. Kuid viimast jälgides näeme, kuidas ühiseist nimetajaist hoolimata muutuvad isesuguseiks, üksteisest erinevaiks, olenedes vastavast ajastust ja ühiskondlikust korrast, nende lugejad, s. o. moraalit ja eetika sisu. Me teame, et kapitalistlikes maades kannatavad proletariaat või selle üksikud osad, asudes revolutsioonilisele teele, sõjaväe ja politsei püssitääkide, kumminuiade ja rusikate all, millega tahetakse ja tihtigi surutakse maha töötava rahva õigustatud ülestõuse ning mille abil tuubitakse täis kodanlikule korrale nii iseloomulikke vanglaid ja vangilaagreid. Ülesastujad ise paigutatakse kodanlikus moraalit peatüki alla „kuri, kurjus“, sest nad on julgenud valitsevale klassile vastu hakata, järelikult ka valitsevale moraalile. Teisiti on see aga proletariaadi, rõhutud klassi moraalit järgi. Selles asetatakse üksikute vastuhakkamine ja hulkade ülestõus peatüki alla „hea, headus“, sest töötava rahva liikmed, julgemad ja esirindlikumad nendest peavad teiste ja eneste parema tuleviku pärast kannatama. Ning kui proletariaat teostab sotsiaalse revolutsiooni, siis nad vabastatakse valitsenud kodanliku moraalit ja kurjuse vanglaist.

Nii hinnati ka Suure Oktoobrirevolutsiooniga ühenduses seni ainuvalitsenud kodanlik moraal ümber, jättes alles küll vanad mõisted, kuid andes nendele täiesti uue sisu. Ja sellest ajast alates ongi moraalit valdkonnas, nagu igal teiselgi alal, olemas kaks suurt, üksteisele risti vastamisi seisvat gruppi — kodanlik ja kommunistlik maailm, kodanlik ja kommunistlik, vana ja uus moraal.

Lenin oma kõnes „Noorsooühingute ülesannetest“ ütleb kommunistliku moraalit kohta: „Missuguses mõttes me eitame moraalit, eitame kõlblust? Selles mõttes, missugu-

ses teda propageeris kodanlus, kes tuletas moraali jumala käskudest... idealistlikest ja poolidealistlikest fraasidest... Meie kõlblus on täiesti allutatud proletariaadi klassi-võitluse huvidele... Kommunistlik kõlblus on niisugune, mis teenib seda võitlust ja ühendab töötava rahva igasuguse ekspluateerimise vastu. Kui me räägime kõlblusest, siis ütleme meie: Kommunisti kõlblus on tervenisti selles koondatud solidaarses distsipliinis ja teadlikus massilises võitluses ekspluataatorite vastu. Kommunistliku kõlbluse aluseks on võitlus kommunismi kõvendamise ja kindlustamise eest..."

Nii formuleeriti geniaalse juhi sms Lenini poolt uue, kommunistliku moraali ülesanded.

Uue moraali vastased lasksid lendu hüüdlause: kommunistlik, kollektiivsusele rajatud moraal hävitab isiksuse! Nad kinnitavad, et uus moraal on nagu kärner kääridega, kes lõikab ühetasaseks hekki istutatud puud. Ent see on täiesti vale! Kommunistid naelutasid sellise põhjenduse häbiposti ja tegid kindlaks, et niisuguseid jutte levitavad isikud on ohtlikud. Kui kommunistlik kõlblus on rajatud, vastandina kodanliku moraali paljujutlustatud individualismile, täielikule kollektivismile, siis seepärast, et sotsialistlikus ühiskonnas peavad isiklikud huvid ühtima üldsuse huvidega. Uus, nõukogude moraal ei hävita isiksust. Ta on nagu rikkalikult väetatud muld kevadises lavas ja, kasutades sotsialistliku korra hüvesid, on isiksusel selles enese arendamiseks palju paremad, palju suuremad võimalused.

Kommunistliku moraali alusteks on sotsialistlik suhtumine töösse; sotsialistlik suhtumine sotsialistlikku omandisse; perekonnaliikmete üheväärsus ja sotsialistlik suhtumine üksteisesse; sõprus kõigi NSV Liidu rahvaste vahel. Kõige kõrgema, kõigil eelmistel sammastel tugineva liigi moodustab kommunistlikus moraal isaga suhtumine Punaarmee ja Mere-Sõjalaevastikku, suhtumine riigisse. Ning kõrge tornina ulatub kogu sellest ehitusest välja Nõukogude patriotism, millel on määratu tähtsus riigi kindlustamisel ja tugevdamisel.

Järgnevate ridade ülesanne on vaadelda ülaltoodud moraaliluseid ligemalt ühenduses Stalini Konstitutsiooni ja NSV Liidu seadustega.

Proletariaadi võimule tulles muutusid kõigepealt tööga ühenduses olevad moraalikärsed. Kui varem, kapitalistlik-kodanliku korra ajal võis töö suhtes kodanliku moraali proletaarses lademes esineda töösse halvustavalt suhtumine, sest väärtusi, mis tööga loodi, võis ja suutis omandada ainult kapitalist, siis pärast sotsialistlikku revolutsiooni tuli seda arvamust muuta. Kõik, mis varem tööliklassile ja maatameestele oli kättesaamatu, muutus neile pärast kodanlike klasside võimu juurest minemakihutamist kättesaadavaks.

Stalini Konstitutsioon fikseerib olukorra, et töö on seatud sotsialismimaal aukohale. Kõik, mis tööliste ja talupoegade virgad käed loovad, jääb nendele enestele, läheb rahva üldise elatistase tõstmiseks, et kaugele ette jõuda kõigist kapitalistlikest maadest. Ning sellest seisukohast vaadatuna, arvestades NSV Liidu tööliklassi ja talupoegade kõrget klassiteadvust, mõistame, miks on näit. stahhanovlik liikumine sotsialismimaal paisunud nii vägevaks. Miks mitte pingutada, miks mitte järjest rohkem saavutada, kui sinus on teadmine, et sellega tõstad teiste ja enese elustandardi, et sinule on võimaldatud kaheksatunnine tööpäev, palgaline puhkus, punased nurgad, klubid, täielik sotsiaalkindlustus ja tasuta arstiabi, kuurordid, raviasutused ja lõpuks vanaduse saabudes küllaldaselt äraelamist võimaldav pension.

Kõige selle alusel tekkis tööd hindav ja logelemist ning töötaolekut tauniv moraalikoodeks, alates Stalini Konstitutsioonis tööd käsitlevate paragrahvide ja lõpetades tööle hilinemise ning alalise ühest töökohast teise lendamise vastaste määrustega.

Samuti muutus suhtumine omandisse. Kui varem see kuulus vabrikute, kaupluste, pankade jne. näol kapitalistidele-kodanlastele, kui varem tootmisvahendid olid eraomandus, olles üks põhimisi ekspluataatoriabinõusid, mida kodanliku moraali proletaarse lademe seaduse järgi võis isegi rikkuda, lõhkuda ja hävitada, siis nüüd, pärast tootmisvahendite riigistamist, on see lubamatu. Veel rohkem — nende hooldamiseks ja heaperemehelikuks majandamiseks kehtib rida seadusi, mis näevad ette nende vastu eksijaile mitmesuguseid karistusi. Ja teisiti pole see mõeldavgi, sest tootmisvahendid on töö kõrval teine tähtsam tegur rahva üldise elatistase tõstmises ning sotsialistliku maailma ülesehitamises.

Stalini Konstitutsioon ja NSV Liidu seadused tagavad igale kodanikule isikupuutumatu. Isiku enese huvid on kooskõlastatud üldsuse huvidega.

Sellele toetudes paneb kommunistlik moraal NSV Liidus suurt rõhku perekonnale, perekonnaliikmete üheväärsusele ja sotsialistlikule suhtumisele üksteisesse. Kui kapitalistlikus maailmas oli naine kahekordne ori ja naiste vabadused, niipalju kui neid ongi, on paberlikud fraasid, siis kommunistliku moraalikoodeksi järgi on ta selgest kahekordsest orjapõlvest vabanenud — esiteks: tal pole tarvis enam orjata kapitalisti-ekspluateerijat, ning teiseks: ta pole enam oma mehe ori. Mõlemad abielupoolel on täiesti üheväärsed. Mõlemad võivad üksteisest sõltumata valida endale tööala ja töökoha. Ning kui juhtub, et kooseluks pole üks või teine pool sobiv, siis on võimaldatud lahutus. Alalist kergemeelset ja perekonnaelu laostavat lahutamist aga väldib seadus. Töövõimete vanemate eest peavad hoolitsema lapsed, nagu vanemad on kohustatud hoolitsema tööks liiga noorte laste eest. Alaealiste töö on seadusega keelatud. Prostitutsioon ja abordid ei ole lubatud. Sotsialistlikule ühiskonnale on iga inimese elu väärtuslik.

Näeme, et NSV Liidus seisab perekonnaelu kõrgel järjel. Arvukad lastesõimeid, -päevakodud ja -mänguaiad, tuhanded sünnitushaiglad ja tervisenõuandlad hoolitsevad emade ja laste eest ning hoopis teisiti kui kapitalistlike maade nn. hoolekanne ja emadepäevad. Sealse perekonnaelu kohta maksavad praegu rohkem kui kunagi enne Marx-Engelsi sõnad „Kommunistlikust manifestist“, kus nad kirjutavad: „Meie kodanlased ei rahuldu sellega, et nende kasutuses on proletaarlaste naised ja tütreid, rääkimata avalikust prostitutsioonist. Nad tunnevad erilist lõbu veel sellest, et võrgutada üksteise naisi.“

Nii nagu suhtutaks perekonnas üksteisesse, nii toimub suhtlemine ka kõigi NSV Liidu rahvaste vahel. Kui Lenin kunagist Venet iseloomustades ütles, et tsarismiajal oli see rahvaste vangla, siis tänapäeval puudub sõna, millega iseloomustada NSV Liidu rahvaste omavahelist sõprust ja üksteise mõistmist. Esimesena maailmas lahendas sotsialistlik ühiskond ajaloo vältel terava olnud rahvusküsimuse ja kõik rahvaste vahelised vastuolud, mis tervikuna tulenevad kapitalismis eneses valitsevaist vastuoludest.

Niisamuti otstarbekalt ja õiglaselt on lahendatud ka kõik teised kommunistliku moraaliga seoses olevad küsimused. Sel uuel moraalil ei ole ühelgi alal kaht või rohkemat palet.

Kõige kõrgema astme selles moraalil moodustab isiku ja kogu rahva suhtumine võidukasse Punaarmeele ja võidukasse Mere-Sõjalaevastikku. Me näeme rahva ja nende vahel tihedat, igavesti purustamata sidet. Vaadake, missuguse vaimustusega, missuguse andumusega sooritab noorus ettevalmistusi Punaarmeele astumiseks või oma sotsialistliku kodumaa kaitseks teenimisele Mere-Sõjalaevastikus! Jälgige, kuidas kogu rahvas austab kangelasi, kes andsid imperialistidele hävitavaid lööke Hassani järvel, Valge-Vene ja Lääne-Ukraina vabastamisel poola panide ikkest, sõjas valgesoomlastega, Eesti, Läti, Leedu, Moldaavia ja Bessaraabia töötava rahva abistamisel ülestõususe oma ja välismaiste kapitalistide kliki vastu! Te näete, kogu rahvas on läbi imbunud, läbi kasvanud Nõukogude patriotismist. See on kommunistliku moraali tipp, torn, mida me teise imperialistliku sõja kõikehävitaval taustal peame ehitama järjest kõrgemaks ja tugevamaks, et kellelgi ei tõuseks kahtlust meie valmiduses ja tubliduses, ei tõuseks taht meid ründamiseks ja kaasakiskumiseks teise imperialistlikku sõtta, mis kõigi märkide järgi on muutumas imperialistlikuks maailmasõjaks.

Selline on terve, elujaatav, jõuline ja kõike võitev kommunistlik moraal!

Eesti NSV töötav rahvas on saanud selle moraali järgi elada ligemale aasta ning meil on selle uue moraali mõistmiseks, selle omandamiseks veel palju õppida. Teadlik Eesti NSV ja ühtlasi ka kogu NSV Liidu kodanik peab muutuma oma töös ja käitumises kõlbeliselt kõrgeks, väljendades sotsialistlikku suhtumist töösse ja ühiskondlikku omandisse, ausust ja otsekohesust, sotsialistlikult korralikku perekonnaelu, revolutsioonilist valvsust ja halastamatust rahvavaenlaste vastu ning truudust oma sotsialistlikule kodumaale.

Meie kohus on sotsialistliku ühiskonna eetikad, kommunistlikku moraali igakülgsest tugevdada ja süvendada. Uue ühiskonna inimene peab omama uut, kommunistlikku moraali, mis põhineb marksismi-leninismi alusel väljakujunenud revolutsioonilisel kommunistlikul eetikal.

J. S.

Võitlusse Saksa fašismi vastu Eesti töötava rahva olemasolu eest!

22 juunil 1941. a. algas otsustav heitlus vabade Nõukogude rahvaste ja Saksa-maa fašistliku valitsuse vägede vahel. Ka Eesti töötav rahvas kindlas liidus teiste Nõukogude rahvastega haaras relvad, et kaitsta oma maad ajaloolise vaenlase vastu, et lõplikult hävitada alaliselt ähvardav ja vabu rahvaid orjastada püüdev fašism. Saades alles aasta tagasi peremeheks omal maal oli eesti töölistel ja talupoegadele parajasti käsil suurte ja ulatuslike ülesannete lahendamise maa sotsialistlikuks ülesehitamiseks. Tehti ettevalmistusi esimeseks nõukogulikuks lõikuseks, kerkisid uued tehaste ja vabrikute hooned, uued elu- ja koolimajad, oli lõpetamisel koolisüsteemi üleviimine Nõukogude alusele, projekteeriti uusi kesk- ja kõrgemaid õppeasutusi, kees kunstidekaadi ettevalmistustööd. Keset seda elu- ja loomisrõõmuga täidetud tööd tuli järsku teade Saksamaa salajasest seljatagusest kallaletungist Nõukogude Liidule, maale — kellega oli sõlmitud leping rahuks.

Kuid Eesti töötaval rahval ei tule esmakordselt üle elada saksa ekspluataatorite maskeeritud kallaletunge. Meenutagem vaid meie minevikku 700 aastat tagasi. 13. sajandi algul tungisid lõunast meie maale saksa papid ja raudrüütlid. Kaubanduslike suhete loomise ja ristiusu levitamise sildi all alustasid nad 1208. a. julma võitlust eesti rahva vastu. Kuigi eestlased olid organisatsiooniliselt, tehniliselt ja sõjaliselt väljaõppelt nõrgemad, suutsid nad siiski rüüstavale vaenlasele vastu panna 20 pikka aastat. Eesti vaba talupoeg ei alistunud kergelt saksa jõhkraile raudrüütlitele. Alles pärast seda, kui pikkade võitlusaastate kestel oli korduvalt hävitatud eesti mehi, vangi viidud naisi ja lapsi ning rõõvitud isegi ahneid rüütleid hämmastama paneval hulgal eesti talupoegade varandusi, alles siis alistati ja orjastati maa.

Kuid mahasurutud ja vägistatud rahva südames põles edasi tung vabadusele. Kibestatud väljakannatamatust võõrast survest alustasid eesti talupojad ülemaalist mässu Jüriöö 1343. a.

Hukati maal asuvaid sakslasi, põletati mõisu ja taastati õigus oma maale. Hoolimata julgusest ja vaprustest ning metsikust vihast saksa rüütlite vastu suruti eestlaste ülestõus orduvägede poolt maha. Eestlased jäid vägevama vaenlase vastu üksinda, loodetud välisabi jäi tulemata. Kangelaslik rahvas alistati teiskordselt, nende saadikud rahuläbirääkimistel ordumeistriga tapeti saksa rüütlite poolt viimastele omase jõhkruisega.

Kaotatud mässule järgnes sajandite-pikkune pime orjaöö. Eesti rahva loomulik areng oli takistatud. Rahvuslik kultuur ei saanud idanemagi hakata. Harimata orjadena töötas oma loomult visa ja edasipüüdlik eesti rahvas mõisapõldudel. Mõisnike huvides saherdati korduvalt ajaloo vältel eestlaste maad võõraile kuningaile ja tsaaridele. Saksa mõisnikud takistasid Baltimaadel kõige elementaarsemategi reformide kehtimapanekut, mille osaliseks said teised rahvad.

Jüriöö mäss ei olnud ainuke eestlaste vastuhakk mõisnikele. Oma seaduslike õiguste saavutamist püüdis eesti talupoeg teostada nn. Mahtra sõja, 1905. a. revolutsiooni ja teiste ülestõusude abil. Need ülestõusud nurjusid ja alles vene töötava rahva Suur Oktoobrirevolutsioon ja eesti töötava rahva 21. juuni revolutsioon vabastasid eestlaste maa lõplikult saksa mõisnikest ja nende järglastest.

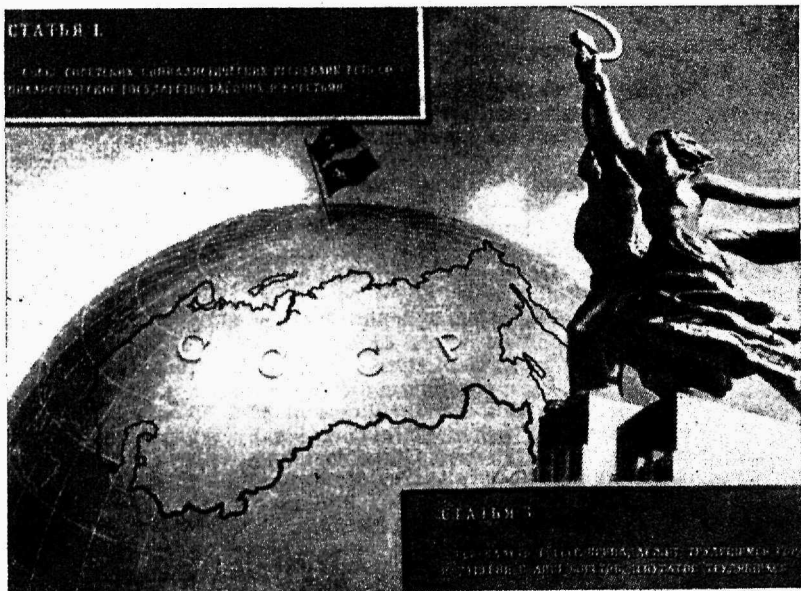
Nüüd püüab Saksa fašism uuesti haarata Baltimaid enda valdusse. Eesti rahvas aga teab, et sisult see tähendab Saksa fašistide, Saksa parunite tagasitulekut Eestisse. Saksa kapitalistide käsilaste tulek meie kodumaale 1941. aastal tooks meie rahvale veel suuremaid kannatusi, kui tõi seda 1918. a. Saksa okupatsioon, mis laostas maa majanduslikult ja asetas rahva saksa sõjaväelaste „käsen-keelan“ omavoli alla, mis hoolimatult hukkas aktiivsemaid eesti töötava rahva huvide eest võitlejaid.

On asjata loota, et möödunud 23 aasta jooksul oleks asjad muutunud paremuse suunas. Me kõik tunneme Saksa natsionaal-sotsialistide metsikut šovinismi, mis õpetab, et ainuke täisväärtuslik ja arenemisõiguslik rahvas on saksa rahvas, keda teised peavad orjama. Käimasoleva sõja kestel vallutatud maad ongi juba majanduslikult tühjaks imetud, võõrrahvaste kultuuri saavutused lammutatud. Kõik progressiivne on hävitatud ja eluõigus on jäetud ainult fašistlikele valeõpetustele, nagu Hitleri rassiteooria jne.

Eesti töölisel, talupojal ja intelligents on teadlikud, et maa vallutamine Saksa natsionaal-sotsialistide poolt tähendab lõppu eesti rahva olemasolule. Nõukogude Liidu rahvaste võit tähendab aga, et maal seisavad ees enneolemata võimalused majanduslikuks õitsenguks ja vormilt rahvusliku, sisult sotsialistliku kultuuri arendamiseks. Selles teadlik olles paneb eesti töötav rahvas välja kõik oma jõu, oskuse ja moraalse kindluse, et abistada töölis-talupoegade Punaarmee vaenlase võitmisel ja hävitamisel. Kui 13. sajandil eesti rahvas polnud küllalt organiseeritud ja tal puudus juhtiv keskus, siis nüüd tal on see UK(b)P näol; kui siis puudus võitluseks vajalik tehnika, siis nüüd on tal kasutada Nõukogude kõrgekvaliteedilised relvad; kui 1343. a. Jüriöö mässu korral jäi eesti rahvas üksinda võitlema Saksa ordu vastu, siis nüüd on ta liidus 193-miljonilise Nõukogude Liidu rahvaga. Kõik see loob rahvas võitluseks vajaliku kindlusetunde. Rahvas teab, et ei ole sündinud niisugust võimu, kes suudaks võita töölis-talupoegade võimu.

Eesti tööliste ja talupoegadega liitub ka eesti intelligents, eesti teadlased, kirjaniikud, kunstnikud ja õpetajad. Kui kõik jõud kõhklematult liituvad võitluseks rahva eest, siis ei suuda enam ükski jõud aheldada eesti rahvast, kes möödunud suve 21. juunil lõplikult vabanes orjastajate ahelaist. Eesti töötav rahvas saab Eestimaa Kommunistliku Partei juhtimisel võitlema oma sotsialistliku kodumaa eest koos 16 Nõukogude Sotsialistliku Vabariigi Liidu rahvaga. Selles võitluses tagab meile võidu meie vapper Punaarmee, meie Sõja-Merelaevastik ja meie lennuvägi.

A. Valsiner

Nõukogude Eesti riiklik rahvaraamatukogude võrk

1. Murranguline sündmus.

Ligi viiekuise põhjaliku töö ja kaalumise järel kohalikes täitevkomiteedes ja rahvahariduse osakondades on valminud ja Hariduse Rahvakomissariaadis sanktsioonitud Eesti NSV riiklik rahvaraamatukogude võrk, milline sündmus esineb tähtsa lülina sotsialismi ülesehitustöö ahelikus Nõukogude Eestis.

Nagu muudelgi aladel, on siingi loodud uus süsteem vana kodanliku süsteemi varemeile, vana lammutamisel hoolega säilitatud ja kogutud kultuuriväärtuslikest elementidest.

2. Vana pärand.

Kodanlikult korralt päritud avalike raamatukogude võrk sisaldab 747 raamatukogu paarisaja raamatulaenutuspunktiga.

Selle võrgu nõrkuseks oli asjaolu, et tervelt 70 protsenti raamatukogudest olid kodanlike organisatsioonide eraraamatukogud, mis määrasid ka võrgu ilme. Võrk koosnes hulgast väikesist iseseisvaist üksusist, millede vahel puudus koostöö, kusjuures need üksused, jäetud kodanliku riigivõimu poolt nende ülalpidajate hoolde, olid majanduslikult nõrgal alusel.

3. Uue võrgu aluseid.

Nõukogude Eesti esimene riiklik rahvaraamatukogude võrk kujunes kodanliku korra vabaharidussüsteemi likvideerimise käigu ajal.

Eesti NSV 1941. a. riiklik plaan näeb ette 1941. a. algul 747 ja aasta lõpul 844 riiklikku rahvaraamatukogu, neist linnades vastavalt 56 (aasta algul) ja 81 (aasta lõpul). Vastavalt plaanile määrati rahvaraamatukogude ülalpidamiseks 1941. a. tarvilik summa — 5.953.000 rubla!

Rahvaraamatukogude võrgu ülesehitamisel on aluseks leninlikud põhimõtted:

a) mitte luua paralleelseid organisatsioone, vaid rajada ühtne kavakindel organisatsioon;

b) luua säärane rahvaraamatukogude võrk, mis võimaldab rahvale kasutada iga olemasolevat raamatut;

c) raamat massidesse, rahvaraamatukogu — tee selle loomise teostamiseks!

Nende põhimõtete kohaselt püstitati rahvaraamatukogude võrgu kava koostamisel nõue, et igale töötavale kodanikule raamatu kergesti kättesaadavaks tegemiseks peab rahvaraamatukogude võrk sisaldama keskraamatukogusid, haruraamatukogusid ja raamatulaenutuspunkte säärasel arvul, et need asuksid oma ringkonna kaugemaist töötavast kodanikest mitte üle 3—5 klm kaugusel.

Kohtadel ilmnes kodanliku korra raamatukogudest tekkinud rahvaraamatukogude võrgus suur ebaühtlus maakondade vahel. Kui Järvamaal tuli näiteks üks raamatukogu keskmiselt 630 elanikule ja Harjumaal 760 elanikule, siis Läänemaal oli see arv 1260 ja Petserimaal koguni 2370!

Seepärast aluseks võttes elanike arvu jaotati 1941. a. plaanis valdadele ettenähtud 762 rahvaraamatukogu maakondade vahel õigluse põhimõttel, kusjuures linnadele plaanis ette nähtud 82 kogu arvel suudeti rahuldada kõik vajadused.

Planeeringu kohaselt suurenes rahvaraamatukogude arv valdades: Petserimaal 26-lt 67-le, s. o. 41 kogu võrra ehk 157%, Läänemaal 48-lt 65-le ehk 35%, Saaremaal 44-lt 50-le jne. Kuid samal ajal vähenes iseseisvate rahvaraamatukogude arv Harjumaal valdades 109-lt 87-le, s. o. 22 võrra, Järvamaal 72-lt 48-le, s. o. 24 võrra, Pärnumaal 69-lt 65-le, Viljandimaal 70-lt 61-le ja Valgamaal 31-lt 27-le. Oli ette nähtud muuta need raamatukogud raamatulaenutuspunktideks.

4. Uus riiklik võrk.

Uue riikliku rahvaraamatukogude võrgu kujundamine toimus kohtadel üksikute külade ja elamispunktide ning nende elanike arvu ja kauguste arvestamisega. Maakondades, kus raamatukogude arv suurenes, tervitati seda asjaolu rõõmuga ja asuti

uute kogude loomisele, mis toimus enamikus seniste raamatukoguosakondade ja raamatulaenutuspunktide muutmise teel iseseisvaks raamatukogudeks, mis rakedati üldiselt kõik kohe tegevusse, vormilisi toiminguid ootamata.

Samal ajal selgus kohtadel, et linnade rahvaraamatukogude võrgu kavatsatud ulatuses väljaarendamine ei ole tänavu hädavajalik. Eriti asuti seisukohale, et esialgu tuleb ära jätta maakonnalinnadesse linnade keskraamatukogude kõrvale iseseisvate maakonna keskraamatukogude asutamine. Viimaste ülesanded on otstarbekohane panna vastavate linnade keskraamatukogude peale. Ainult Tartumaa tegi siin erandi. Samuti piirduti mitmel pool (Rakveres, Tartus jne.) kavatsust vähema arvu iseseisvate haruraamatukogudega, asendades need raamatulaenutuspunktidega. Seejuures rahuldati linnade vajadused küllaltki rahuldavalt, kuna linnade raamatukogude arv kasvas 44-lt (1. I 41) 65-le, s. o. 47%!

Sel teel „säätetud“ iseseisvate linnaraamatukogude ja krediidi arvel jäeti neis maakondades, kus raamatukogude võrgu planeerimine ähvardas iseseisvuse võtta võrdlemisi hulgal seni iseseisvalt tegutsenud raamatukogudel, millele hulgas ei puudunud elujõulised ja oma asukoha poolest iseseisva koguna tegutsemiseks õigustatud üksused, vastav osa sääraseist kogudest iseseisvaina edasi tegutsema ja laiendati ning ühtlustati samal ajal ka rahvaraamatukogude võrku üksikuis valdades. Kokku suurendati „säätetud“ 17 linnaraamatukogu arvel valdade raamatukogude arvu ettenähtud 762-lt 882-le, s. o. 120 võrra. See oli võimalik seetõttu, et eelarves oli linnaraamatukogu keskmine maksumus arvatud 5 korda kõrgemaks 1 vallaraamatukogu maksumusest, kuna esimesed on üldiselt määratud märksa suuremale kasutajate arvule. Nii tuleb 1941. a. ühele iseseisvale raamatukogule keskmiselt: linnades 5960, valdades aga 850 elanikku.

Nende korrektiividega kujunes rahvaraamatukogude võrk 1941. a. lõplikult järgmiseks: 1. Linnades: Keskraamatukogusid 15, iseseisvaid lasteraamatukogusid 8, maakondlike alluvusega linnade keskraamatukogusid 19, harukogusid 23, iseseisvaid rahvaraamatukogusid 65 ja laenutuspunkte 5.

Nr. nr.	Vabariikl. alluvusega linnad ja maakonnad	Rahvaraamatukogu 1. IV 40:	Raamatulaenutuspunktid 1. IV 39:	1. I, 41:		1. jaanuariks 1942:			
				Rahvaraamatukogude arv:	Raamatulaenutuspunktide arv	Rahvaraamatukogud	Suurenemine võrreldes 1. IV 40:	Raamatulaenutuspunkt-id	Suurenemine võrreldes 1. IV 39:
1	Tallinn	10	—	6	2	14	4	—	—
2	Tartu	3	—	2	—	5	2	—	—
3	Narva	3	—	2	1	5	2	—	—
4	Pärnu	5	—	4	—	5	—	—	—
5	Paldiski	—	—	—	—	1	1	—	—
6	Harjumaa	111	34	110	25	117	6	67	33
7	Järvamaa	78	1	75	1	76	(—2)	35	34
8	Läänemaa	50	26	51	43	67	17	53	27
9	Petserimaa	28	—	28	9	70	42	23	23
10	Pärnumaa	72	3	72	9	80	8	55	52
11	Saaremaa	44	2	45	20	58	14	53	51
12	Tartumaa	104	5	114	16	123	19	88	83
13	Valgamaa	27	—	33	—	36	9	14	14
14	Viljandimaa	65	1	74	4	83	18	38	37
15	Virumaa	79	84	80	88	117	38	105	21
16	Võrumaa	68	14	74	19	90	22	55	41
Kokku		747	170	770	237	947	200 26,8% ^o	586	416 244,7% ^o

2. Valdades: keskraamatukogusid 244, harukogusid 638, iseseisvaid rahvaraamatukogusid 882, laenutuspunkte 581.

Kokku: iseseisvaid rahvaraamatukogusid 947 ja laenutuspunkte 586.

5. Nõukogude ja kodanliku Eesti rahvaraamatukoguvõrkude võrdlus.

Rahvaraamatukogude arvu kasvu ning võrgu tihenemist Nõukogude Eestis 1941. a., võrreldes kodanliku korraga, näitab tabel lk. 375.

6. Raamatukogu kättesaadavus uue riikliku võrgu järgi.

Raamatukogu kättesaadavuse üle otsustamiseks tuleb arvesse võtta mitte ainult iseseisvaid (s. o. omaette raamatufondiga) raamatukogusid, vaid ka raamatulaenutuspunktid. Viimased õieti ongi need tegurid, mis viivad Nõukogude raamatu kaugemasegi metsakolkasse, eriti sinna, kuhu ei ole võimalik ega otstarbekohanegi asutada iseseisvat raamatukogu.

Raamatulaenutuspunktide suurt osatähtsust raamatukogude kättesaadavaks tegemises töötajale näitab asjaolu, et nende arv on kasvanud 170-lt 1939. a. ja 237-lt 1. I 1941 586-le uues riiklikus rahvaraamatukogude võrgus.

Kuna raamatukogu kättesaadavus moodustab probleemi maal, valdades, siis vastav analüüs näitab, et raamatukogu kättesaadavus on uues riiklikus rahvaraamatukogude võrgus järgmine:

Nr.	Maakonnad	1 raamatulaenutusvõimalusele (raamatukogud + laenutuspunktid) tuleb keskmiselt elanikke		1 raamatulaenutusvõimalusele tuleb pindala km ²	
		1939	1940	1939	1941
1	Harjumaa	631	466	138	30,7
2	Järvamaa	777	476	74	29,9
3	Läänemaa	868	548	75	41,0
4	Petserimaa	2828	733	25	21,2
5	Pärnumaa	860	485	79	41,6
6	Saaremaa	1165	448	46	27,0
7	Tartumaa	1063	566	111	35,3
8	Valgamaa	1123	580	26	33,8
9	Viljandimaa	1113	568	59	37,0
10	Virumaa	673	500	162	34,9
11	Võrumaa	1032	531	78	29,0
Vabariigi keskmine		920	526	54 km ² R=4,2 km	33,19 m ² R=3,2 km

See tabel näitab meile ilmekalt, et Nõukogude Eestis on raamat muutunud märksa kättesaadavamaks kui kodanlikus Eestis, sest keskmine elanike arv ühele raamatusaamiskohale on vähenenud 920-lt 526-le ja raamatusaamiskoha ringkonna keskmine raadius on samal ajal lühenenud 4,2 km 3,2 km-le. Ent peamine ning tähtsaim uue võrgu voorus on: Nõukogude Eestis on rahvaraamatukogu raamat ühtlaselt kättesaadav kõigis maakondades, s. o. ka kodanlikus Eestis saatuse hooleks jäetud Petserimaal, kuna uue võrgu kättesaadavust näitavad keskmised arvud üksikuis maakondades esinevad ühtlase ning korrapärase reana ning kõnelevad rahvaraamatukogude võrgu planeerimisest.

7. Kokkuvõttes.

V. I. Lenini võitluskaaslane ja eluseltsiline, tema lesk N. K. Krupskaja kirjutab 1933. aasta „Pravdas“ nr. 276: „Sääraselt organiseerida raamatukogundust Nõukogude maal, et mitmetüüpi raamatukogude tihe võrk teeniks õigeaegselt vajaliku raamatuga kogu elanikkonda, rahuldaks masside üha kasvavat teadmistejanu, avardaks nende silmaringi, vastaks nende küsimustele — säärane on Lenini käsk“.

Tahaksime loota, et see käsk on leidnud täitmist ka Nõukogude Eesti esimese riikliku rahvaraamatukogude võrgu kujundamisel.

A. LEINJARV

Kehakultuurlased on asunud väljakuile

Kevadega saabus kehakultuuriharrastusisse rohkesti uudset elevust, algas uus tegevusküllane ajajärk. Sportlased pääsesid nelja seina vahelt, kus käis kogu kevadtalve pinev treening, loodusse hingama puhast, tolmuvaba õhku.

Hooaeg algas juba märtsis üle kogu maa toimuvate murdmaajooksudega. Murdmaajooks on jooks põldudel, niitudel, metsades, mägedes, kusjuures jooksu- ning marssruut ületab mitmeid loomulikke takistusi, on seega oma vahelduskülluses huvitav ning naudingurikas. Õigesti teostatud murdmaajooks on aluseks kehakultuuri suvehooaja kõigile suvisaavutustele.

Hooaja avamine toimus üleliiduliselt massiliste murdmaajooksu-crossidega, mida organiseerisid kommunistlikud noored koolides, käitistes, ametiasutuses, samuti ametiühingud ja spordiseltsid. Kommunistlike noorte suurocrossiks, mis toimus Eesti NS Vabariigis „Noorte Hääle“ nimelise murdmaa-crossina 1.—16. juunini, tehti ulatuslikke ettevalmistusi, korraldades näiteks crossi juhtide seminare, millest Tallinnas võttis osa üle 600 noore, kes omakorda läksid kohtadele andma õpitut edasi hulkadele.

Et murdmaajooks eriti hingamisorganite arendajana-kasvatajana tõhustab jooksjate edasist arenguteed, siis tohiks käesoleval kevadel nii massiliselt harrastatav teadlik murdmaajooks saada aluseks meie ENSV-s seni paigaltammuvate spordialade — jooksude — tagajärgedeküllasema ajastu algamiseks ja just masside keskel rekordmeeste kasvamisega. Nõukogude Liidu tippsaavutustega võrreldes oleme jooksudes kaugel taga.

ENSV murdmaajooksu esivõistlused toimusid 18. mail Elvas. Osavõtt oli harukordselt elav.

Üleliiduline kehakultuurlaste päev.

Üleliiduliseks kehakultuurlaste suurparaadiks kujuneb 20. juulil Moskvas toimuv Üleliiduline Kehakultuuripäev. Et see on kõigi liiduvabariikide kehakultuurlaste spurt rahvaste juhile seltsimees Stalinile, UK(b)Parteile ja valitsusele, siis teevad Eesti NS Vabariigi kehakultuurlased kõik, et esineda väärikalt ning anda võimalikult palju meile kehakultuurist ja võimekusest. Kui varem aastatel säärase kehakultuuripäevade kava oli koostatud peamiselt massisportlikest võimlemisettekandest, siis tänavust kehakultuuripäeva sisustatakse peamiselt võistlus- ja sõjastatud spordi demonstratsioonidega. Selleks on kutsutud Moskvasse 150 mees- ja 50 naiskehakultuurlast. Esindusmeeskonnale toimub muide ka enne ärasõitu kuuajaline laager.

Samaaegselt toimuvad aga ka üleliiduliselt kõigis linnades, asulais ja muudes keskustes kehakultuuri kõigi võimalike alade suuredemonstratsioonid.

Pärast kehakultuuripäeva avaneb laiadel hulkadel võimalus saada veel tiivustavat indu rohkeiks jõukatsumisteks, nagu seda on kollektiivide sisemised ja omavahelised võistlused, linnade ja maakondade sisemised ning omavahelised võistlused jne. Loomulikult avaneb edukamaile osavõtt vabariiklikest, liiduriikide-vahelisist ja üleliidulisist suurvõistlusist kõigil aladel. Samaulatuslikke võistlusi toimub ka eraldi noortele — koolidevahelisist võistlusist kuni üleliiduliste koolinoorte esivõistlusteni.

Eesti NSV sportlased treenivad.

Meie senised kõigi alade tippsportlased on asunud pärast talvist sisetreeningut väljakuile.

Kergejõustiklaskil pole veel olnud avalikke jõukatsumisi, ent seda intensiivsemalt käib treening väljakuil. Esimesiks ulatuslikumaiks võistlusiks kujunevad tõenäoliselt 21. juuni pidustuste sarjas 22. juunil Tallinnas toimuvad suurvõistlused koos võimlemisolümpiaadiga. Seks puhuks kogunevad Eesti NSV kõik parimad Tallinna.

Kui näiteks jooksudes puuduvad Eesti NSV sportlasi suurimad väljavaated üleliidulises konkurentsis, siis tohiks tõugetes-heidetes kujuneda pärast tõhusat treeningut Kreegi, Linnaste, Sule, Issaku jt. tagajärjed Nõukogude Liidu rekordeid purustavaiks. Ka hüpetest tohiks Armi kolmikhüppes pakkuda üleliidulist konkurentsi, ja lisaks veel mõni kaugushüppajaist.

Jalgpallurid alustasid koos teiste kehakultuurlastega murdmaajooksuga. Võistlustega alustati juba aprilli-mai vahetusel. Ametlik hooaja-avamine toimus aga 25. mail Tallinnas „Dünamo“ ja Pärnu „Spartaki“ kohtamisel „Dünamo“ staadionil, milline mats lõppes tallinlaste võiduga 5:2, olles ühtlasi Eesti NSV valikmeeskondadevahelise turniiri avamatšiks.

Ka jalgpallureil seisab ees rida Balti riikide vahelisi ning üleliidulisi jõukatsumisi nii kodus kui ka Nõukogude Liidu teistes liiduriikides.

Tennisistid on olnud kogu talve pidevas sisetreeningus, sest neil oli kaks võistlust Leningradiga — üks Tallinnas, teine Leningradis, milledest kumbki pool võitis ühe, nimelt koduhallis. Ühtlasi tõendasid need võistlused, et Eesti NSV parimail V. Nõmmikul ja K. Lasnal tohiks olla eesrindlikke väljavaateid 17.—24. augustini Moskvas peetavil üleliidulisel individuaal-esivõistlusil. Lisaks sellele peetakse 4.—6. juulini Riias Balti tennisturniiri ning rida jõukatsumisi Nõukogude Liidu teiste liiduriikide nimekamatega. Tennismängijad on asunud innukaks treeninguks väljakuile.

Et haarata töötavaid hulki tennise harrastamisele, mis seni on olnud ainult üksikuile kättesaadav, on Ametiühingute Kesknõukogu korrastanud kuurortides tenniseväljakud, kus avaneb massilistel tennisedemonstratsioonidel ja -võistlusil hulkadel osavõtt nii kaasavõistlejana kui pealtvaatajana, eelkõige aga muidugi võimalus sisustada puhkeaja veetmistki tennismänguga.

Nõukogude Liidu vanemate liiduriikide ujujatega võrreldes on Eesti NSV ujujate olukord olnud talvehooajal raske, sest meil puuduvad basseiniid talitreeninguks. Ainult Tallinna ainsas tillukeses basseinis on üksikuid olnud treeninguvõimalusi. Sellest tingituna on ka meie ujujate tipsaavutused kaugel taga Nõukogude Liidu tippsaavutustest, mis märgivad mitmel distantsil maailmarekordit.

ENSV kehakultuuri- ja spordikomitee ujumisinspektor sms Parre sooritas mai kestel mitu ringsõitu läbi kogu maa, et anda juhiseid ujulate ja basseiniid korrastamiseks. Kahtlemata on meil seni sel alal väga vähe tehtud, nii et linna ja maa täitevkomiteedel koos kohalike kehakultuuri- ja spordikomiteede ja spordikollektiividega jääb rohkemasti tööd ujulate-basseiniid võrgu arendamiseks ning täiendamiseks, et nii tervislik ja ühtlasi praktiline kehakultuuriharu, nagu seda on ujumine, võiks saada laiaade masside poolt harrastatavaks spordialaks.

Arvestades meie viletsais oludes ja lühikese hooaja suhteliselt kõrgetasemelisi Roolaidi jt. saavutusi, tohiks need olla küllaldasiks tiivustajaiks ulatuslikumalt silmapaistvamate ujumistagajärgede saavutamiseks.

Purje- ja sõudespordi alal on Purje- ja Sõudespordi Vabariiklik Klubi organiseerinud kohalikke klubisid ja spordikollektiivide vastavaid seksioone. Et eriti purjesport nõuab oskuslikke, ettevalmistatud sportlasi, siis on juba mitmes kollektiivis toimunud vastavad kursused, kus on valmistatud ette rohkelt purjesportlasi. Navigeerimiseks on lubatud mõningate eranditega Soome lahe rannast 3 miili laiune mereriba.

Erilist harrastust tohiks leida sõudmine, sest see on kergesti õpitav ning peaaegu kõik siseveed on sõudmiseks kõlblikud. Sõudevõistlustega tehti algust Tartus mai keskel.

Purje- ja sõudesportlasile avaneb mitmeid võistlusvõimalusi, nii Balti riikide vahelisi kui ka üleliidulisi. Veeurjetamisvõistlused Nõukogude Liidu Balti grupile toimuvad 13.—17. juulini Viiburis, varem seda 5.—6. juulini peetakse Tallinnas Balti riikide regatt. NSVL sõidu-esivõistlused peetakse Moskvas 7.—10. augustini, milledest osavõtt tohiks olla innustavaks teguriks sõudespordi harrastamisele laiades hulkades.

Auto-mootorspordi hooaeg avati 18. mail Tallinnas. 25. mail toimunud kiirusvõistlusil Raudalu maanteel saavutas sms Triik koguni uue ENSV rekordi, kattes 250-ccm turistmasinal tauniga 118 km.

Osavõtt üleliidulisest moto-spordivõistlusist on meie motosportlasi raskendatud, sest Nõukogude Liidu vastavate määruste kohaselt nõutakse sõitmist Nõukogude Liidu masinail, mida meil aga ei ole. Võimetelt tohiks aga ENSV motosportlased pakkuda Nõukogude Liidu tippmeestele tõhusat konkurentsi.

Motospordil, samuti jalgrattaspordil on Nõukogude Liidus sõjaline iseloom, millele vastavalt asuvad treeningule ka meie selle ala sportlased. Jalgratturite üleliidulised sõjalise iseloomuga esivõistlused toimuvad 27.—29. aug. Tuulas, kuhu lähevad vastava otsuse kohaselt Eesti NS Vabariigist kaks parimat.

Jalgrattasport tohiks kujuneda eriti matkamisel rohkesti kasutatavaks, sest meil on eriti maal paljudel jalgrattad.

Uldse kujuneb turism — matk jalgsi, jalgrattal või süstal läbi looduskaunite paikade, üksi, kahekesi, hulgakesi, kaheldamatult igale töötajale karastavaks ning naudingurohkeks kehakultuuriharrastuseks, eriti kui sellega on seoses tutvumine kodumaa, tema looduse, vaatamisväärsuste ja saavutustega. Paljud matkasportlased on juba ammugi asunud „väljakuile“.

Võrkpall, mille harrastamine ei nõua väljaku ega vahendite näol erilisi kulusi, peaks eeloleval suvehooajal kujunema tõeliseks massispordiks. Juba nüüd võib näha nii noori kui vanu mängimas võrkpalli kõikjal selleks sobivail muruplatsidel, metsalagendikel ja randades. Ka iga puhke- või peatuskodu omab õuel vähemalt võrkpalliväljakut.

Seni on peetud võrkpallis ainult sisevõistlusi, käesoleval aastal aga toimuvad maakondade ja linnade võrkpalliesivõistlused juba juunis ning 15.—22. juulini peetakse Harkovis NSVL linnadevahelised võrkpalli-esivõistlused.

Samuti korvpall peaks kujunema massidele armastatud spordiharrastuseks vabas õhus.

18.—24. juulini Rostovis Doni ääres peetavad Nõukogude Liidu 12 linna parima koolikollektiivi meeskondadevahelised korvpallivõistlused, 4.—10. aug. Dnepropetrovskis peetavad üleliidulised algkollektiividevahelised esivõistlused ja 1.—30. aug. mitmes Nõukogude Liidu linnas peetavad NSVL linnadevahelised korvpalliesivõistlused tohiksid anda tiivustust nii noortele kui võistlejateklassile.

Arvestades tartlaste suurvõitu Nõukogude Liidu 8 tugevaima korvpalllinna kõrge ning viimisteldud mängutaseme ees, asuvad ENSV korvpallurid ka suvehooajal vabaõhutreeningule, et säilitada edasiseltki võiduloorbereid.

★

Kodanlikus Eestis oli 175 spordiseltsi. Praegu on Nõukogude Eestis ellu kutsutud ligi poolteist tuhat kehakultuurikollektiivi üle 40.000 liikmega. Käesoleva aasta lõpuks loodetakse viia kehakultuurikollektiivide arv ENSV-s vähemalt 2000-le, see on üle 10 korra rohkem kui varem.

O. R.

„KALEVIPOJA” JUUBEL

24. juunil s. a. täitub 80 aastat eesti rahvuseepose „Kalevipoja” esimese trüki viimase vihu ilmumisest. Selle tähtpäeva tähistamise silmapaistvamaks sündmuseks on Võrus Fr. R. Kreutzwaldi muuseumi avamine. Sel puhul teostub lõppeks suur kultuuriline ülesanne, mis seni pikkade aastate jooksul ei ole leidnud lahendamist. Maja, kus kuulus „Lauluisa” ja „Võru tohter” Kreutzwald kirjutas peale „Kalevipoja” mitmeid teisi rahvakultuuri seisukohalt tähelepandavaid teoseid, oli aastate jooksul

muudetud väikekodanlikuks kõrtsiks. Nüüd on selles teostatud põhjalik remont ja maja rekonstrueeritud nõnda, nagu ta oli Kreutzwaldi enda elu ajal. Muuseumina korrastatud Kreutzwaldi majja on eksponaatidena koondatud suurem osa esemeist, käsikirjadest, piltidest jm., mis aitavad selgitada Kreutzwaldi tööd ja tema aega.

Pildil — maja Kuopios, kus trükiti „Kalevipoja” esimene täielikult eestikeelne trükk 1862. aastal.

TOO KIRJAOSKAMATUTEGA

NSVL teistes vabariikides on korraldatud laiaulatuslikult kirjaoskamatute õpetamine, kusjuures õpetuse alla kuuluvad vastavad kodanikud 18.—50. eluaastani. Ka Eesti NSV-s on asutud kirjaoskamatuse lõplikule likvideerimisele. 1934. a. rahvaloenduse andmeil oli Eestis kirjaoskamatuid kokku 56 982, mis teeb umbes 4% elanike arvust. Arvestades vahepealset loomulikku rahva iivet, arvestatakse praegu kirjaoskamatute arvu Eesti NSV-s umbes 13 000-le, kusjuures nende arv on suurem Petserimaal ja mõnedes Viru-, Tartu- ja Võrumaa valdades.

Hariduse Rahvakomissariaadi korraldusel töötab k. a. esimesel veerandil Petserimaal — 66, Tartumaal — 30 ja Viirumaal — 20, kokku 116 õppepunkti kirjaoskamatute õpetamiseks, kusjuures õppejõududena on rakendunud peamiselt algkoolide õpetajad. Neis õppepunktides õppis kõnesoleval ajal 1860 kirja-

oskamatut ja vähe-kirjaoskajat, kellest omandas kirjaoskuse 48 kirjaoskamatut ja 52 vähe-kirjaoskajat. Õppetunde anti nimet. õppetundides aruandeperioodis kokku 4606.

Kuna kohati on esinenud asjaosaliste kodanike loidust endaarendamise küsimuses, siis on tarvilik igal pool, kus see küsimus on akuutne, teha mõjuvat selgitustööd ja rakendada ühistöö korras kõigil kultuuraktiividel ja kohalikul intelligentsil kirjaoskamatutele ja vähese kirjaoskusega kodanikele nende edasiõppimisel kaasaaitamiseks.

Selleks tuleb teostada kõigis maakondades, peamiselt eespoolnimetatuis, kirjaoskamatute arvelevõtmist vastavate juhendite kohaselt ja nende õpetamist. Kuna kirjaoskamatuse ja vähese kirjaoskuse likvideerimisega antakse kodanikele kuni 4-kl. algkooli haridus, siis avab see neile tee oma üldhariduse jätkamiseks täiskasvanute koolides.

RIIKLIKE KIRJASTUSTE TOODANGUST 1941. AASTAL

Eesti NSV riiklikel kirjastustel on seljataga enam kui pooleaastane tööpätkatika, nende ülesannetest, tegevusest ja kujunemiskäigust on seetõttu juba võimalik teha mõningaid kokkuvõtteid. Me teame, et nõukogude kirjastused pühendavad oma toodangule määratult rohkem hoolt, kui teeb seda ärimehest-erakirjastaja kuskil kodanlikus riigis. Nõukogude raamatute sisulise ja kunstilise täiuslikkuse taotlemisel on tegevuses tunduvalt laiem kvalifitseeritud tööjõudude hulk parima ettevalmistusega autorite ja tõlkijate kaadrite, toimetuste ja tehniliste toimetuste näol. Millist mõju on siis märgitud asjaolud avaldanud meie trükisöna praegusele seisundile, kas oleme suutnud kirjastustegevuses vabaneda kodanliku ajajärgu kommetest ja viisidest? Kas oleme suutnud luua midagi hoopis uut, tõsta nõudse kirjandusliku teose sisuliselt ja trükitehniliselt kõrgemale endisest?

Ühelegi neist küsimusist ei tarvitse riiklikud kirjastused vastata eitavalt. Nad ei ole küll saavutanud igakülget täiuslikkust, kuid on mõneski osas jõudnud sellele üsna lähedale. Seda tõestab möödunud kvartaali toodang vaieldamatult. Kirjastused on kiiresti vabanemas sellest juhuslikkuse ja plaanituse vaimust, mis iseloomustas nende tööd möödunud aastal, rajamis- ja organiseerimiskuudel.

RK „Poliitiline Kirjandus“ on seni, kui teha erand läinud aastal valminud „UK(b)P Ajaloo lühikursusele“, asetanud pearõhu väikesemahuliste, kuid väga mitmesuguseid eriküsimusi käsitlevate brošüüride väljaandmisele. Marksismi-leninismi klassikuist esineb esimeses kvartaalis Vladimir Iljitš Lenin kahe lühema teosega: „verise pühapäeva“ sündmusi käsitlev „9. jaanuar 1905“ ja „Kommuuni mälestuseks“. Seltsimees Stalini teostest on ilmunud memuaarilis-biograafilise artiklite valimik „Lenin“, tema kiri sms Ivanovile ja kõne „Punaarmee kolmest iseärasusest“. Sõjaväeline kirjandus on esindatud üldse õige arvukalt, sellest on jõutud avaldada eriteostena marssal Vorošilovi biograafilise artikkel „Stalin ja Punaarmee“, tema kaks kõnet, marssal Budjonnovi kirjutis „Sõdur-kodanik“ ja rida teisi selgitava või rakendus-

liku iseloomuga brošüüre. Eluloolisest kirjandusest on ilmunud veel E. Jaroslavski poolt koostatud Lenini biograafia, Marx-Engels-Lenini Instituudi toimetatud seltsimees Stalini biograafia ning marsal Timošenko lühielulugu. Poliitilisest kirjandusest on ilmunud seltsimeeste Malenkovi ja Voznessenski aruanded UK(b)P XVIII konverentsil ning sama konverentsi resolutsioonid. Kaks raamatut on määratud otseselt propagandistidele. Ateistlikku kirjandust esindab N. V. Rumjantsevi „Kas Jesus-Kristus elas“. Komsomoli väljaannetest on tähelepandavaim sms Andrejevi kõnede valimik „Noorsoo kommunistlikust kasvatuses“.

Nagu siit selgub, on RK „Poliitilise Kirjanduse“ väljaannete sisuline valik suuresti rahuldav. Kuidas on lugu nende tehnilise kvaliteediga?

Kirjastuse läinudaastaste toodetega võrreldes on kaante, tiitellehtede ja tekstipildi kujundamises märgatavaid edusamme. Ka tekstikirjade ja paberi valikus on näha tehniliste toimetustööde teadlikku suhtumist kujundatava teose laadi ja nõuetesse.

Sellest seisukohast tuleb pidada RK „Poliitilise Kirjanduse“ parimaks ja viimisteldumaks väljaandeks seltsimees Stalini lühibiograafiat. Siin on näidatud õnnelikku leidlikkust kaane ja tiitellehe kunstilises väljatöötuses, ka kaane katteleht on meeldiv ja otstarbekohane. Raamatu paber on hea, kiri sisule vastav, laopind puhas ja murdmisvigadeta.

Samataolisi häid tunnuseid on, kuigi juba väiksemas ulatuses, seltsimees Stalini teosel Leninist, tema kõnel Punaarmees, marssal Timošenko elulool, marsal Vorošilovi teosel „Stalin ja Punaarmee“ ning mõningail komsomolile määratud väljaandel. Õige meeldiva üldmulje saame ka propagandistide brošüüridest, „Naine võitluses kommunismi eest“ ja „Pariisi Kommuuni 70. aastapäev“, kuigi nad on trükitud madalama kvaliteediga paberile.

Üldiselt tuleb siiski märkida, et RK „Poliitilise Kirjanduse“ väljaannete tehniline tase on veel märgatavalt ebaühtlasem kui teistel riiklikel kirjastustel.

V. I. Lenini ja J. V. Stalini teoste ühise kaanekompositsiooni kujundamisel on

mindud vähima vastupanu suunas, igatahes ei vasta selle kunstitu väljatöötuste sisulisele tähtsusele. Rumjantsevi teoses „Kas Jesus-Kristus elas“ esineb silmapaistvalt rohkesti ebapuhast trükki, laopinna libisemist, kulunud kirja. Järelevalve puudulikkust raamatu valmimiskäigus näitab aga kõige kujukamalt süsteemitus kirjastuse seniste väljaannete formaatides. Teosed on antud lõigatud servadega, kuid seejuures ei ole isegi seerialise iseloomuga väljaannete juures silmas peetud ühtlust. Nii on Lenini teosed brošeeritud kumbki erinevasse formaati, kuigi tekstipinna suurus seda ei nõua. Sõjaväelise seeria juures esineb sama nähtus. UK(b)P XVIII konventsiooni aruanded ja resolutsioonid on välja antud kolmes brošüüris, mis on ühtaolise kaanekompositsiooniga, trükitud ühetaolise laopinna samaformaadilisele paberile, tehniliselt kujundatud ühe ja sama toimetaja poolt. Välja on nad aga antud sootuks erinevais formaatides — kuni sentimeetrilise kõikumisega kõrguses ja laiuses.

RK „Ilukirjanduse ja Kunsti“ esimese kvartaali töötulemustes ilmneb kaks põhipuudust — osa plaanis ettenähtud teosteist on jäänud ilmumata, algupärane ilukirjanduslik toodang aga ei ole üldse esindatud. Sisuliselt on ilmunud tõlke- teosed õnnestunud valitud. Romaanidest väärivad eeskätt väljatõstmist A. Serafimovitši „Raudne vool“ ja A. Fadejevi „Kaotus“, mis käsitlevad Nõukogude Liidu kodusõja-sündmusi. Tugevaid kunstilisi väärtusi aga suudavad pakkuda ka N. Ostrovski populaarne teos „Kuidas karastus teras“ ning A. Novikov-Priboi usuvastasest võitlustahtest kantud maailmasõja- ja mereromaan „Soolaveerist-sed“. Novelli alalt on antud G. Gori omapärane, Kaug-Ida loodust ja pärisrahva elu kujutav lühipalade kogu „Suured siberi kuuse metsad“. Draamateoseid esindab A. Arbuzovi „Tanja“.

Raamatute välisilmele on kirjastus pühendanud hindamisväärset hoolt. Tekstipildi kujundamisel, paberi ja kirjade valikul on peetud silmas nii otstarbekust kui ka nägusust. Kaanekompositsioonide autorid — A. Laigo, E. Kits, E. Kõks, S. Trei jt. on andnud parimat. Kirjastuse tehniliselt küpsemaks väljaandeks osutub „Raudne vool“, mille kujundamise üldist meeldivust süvendavad kunstnik Korolkovi kunstitäiuslikud teksti-illustatsioonid. Illustreerituna on ilmunud ka „Kuidas karastus teras“ (kunstnik A. Pah-

homov) ja „Suured siberi kuuse metsad“ (Salome Trei).

Viljakamalt kui raamatutoodangus on kirjastus teotsenud muusikakirjanduse osas. Kvartaali kestes on ilmunud rida soololaule ja klaveripalu nagu Mart Saare „Üle vee“, Tuudur Vettiku „Krüsan-teem“, Artur Kapi „Pala kahest eesti rahvaviisist“ jt. Peale selle on hulgaliselt toodetud rakenduslikku noodi-literatuuri töötava rahva sega-, mees- ja naiskooridele. Tehniliselt on RK „Ilukirjanduse ja Kunsti“ muusikateosed kujundatud korrektselt.

Tugevaid ja väärtuslikke tulemusi on kvartaali kestes saavutanud RK „Teaduslik Kirjandus“. Sisuliselt esineb toodangus kolm suuremat rühma: keele- ja kirjandusteaduslikud teosed, juriidiline kirjandus ja loodusteaduslik kirjandus. Esimese rühma ulatuslikumaks väljaandeks osutub N. Liidu kirjandusteadlase F. Schilneri „Lääne-Euroopa uue-aja kirjanduslugu“, mille nüüd ilmunud esimesele köitele lähemates kvartaalides peab järgnema veel kolm. Rohket rahvaluulelist sõnavara pakuvad ENSV Riikliku Kirjandusmuuseumi folkloristliku osakonna mahukad toimetused: „Eesti rahvanaljandid I“, „Vana Kannel IV“, „Endis-Eesti elu-olu II“. Lisaks eelmistele on ilmunud veel teoreetilist ja praktilist laadi keeleteaduslikud teosed: Mihkel Toomse „Eesti ta-tä-verbide konsonantsest liitumisest“ ning prof. Ariste „Vene keele hääl-damine“.

Tehniliselt on enamik selles rühmas esinevaid raamatuid kujundatud oskuslikult ja valvsa silmaga: suur formaat, tugev paber, puhas trükk. „Endis-Eesti elu-olu“, mis sisaldab metsandust ning jahindust käsitlevaid rahvapärismi, on illustreeritud rohkete foto-reproduktioonide ning joonistega, „Vana Kannel IV“ annab rea pilditahvleid kriitpaberil. Illustratiivselt esikohale tõuseb aga „Eesti rahvanaljandite“ köide, mis asjaolus olemine tänu võlgu Endel Kõksile. Tema poolt teostatud kaanekompositsioon ning arvukas hulk siseillustratsioone on teose laadiga heas kooskõlas.

Kirjastuse juriidilistest teostest on märkimisväärsed Golunski ja Karevi mahuka „Kohtukorralduse õpperaamatu“ tõlge ning Grünthali ja Langi „Tsviilprotsessi-õiguse lühikursus“. Omaviisi täiesti uudse ja vajaliku algatusena tuleb hinnata väikesemahuliste populaar-juriidiliste teoste sarja „Rahvakohtuniku ja rahvakaasistuja biblioteegi“ väljaandmist.

Loodusteaduse alalt on ilmunud kaks teost eesti teadlastelt — prof. L. Puusepa „Peaaju, tema töö ja tervishoid“ ning röntgenoloog dr. J. Haldre „Raadium ja radioaktiivsus“. Vastavasisulisist tõlke-teostest on ilmunud šveitsi teadlase S. Tšuloki „Evolutsiooniteooria“, B. M. Zavadovski populaarne „Elu tekkimine maakeral“ ja V. V. Lunkevitsi „Kohutavad loodusnähtused“. Ka kõigi nüüd nimetatud teoste tehniline kujundamine on läbi viidud hästi.

Mis tähelepanavat on esimeses kvartaalis tootnud RK „Pedagoogiline Kirjandus“?

Möödunud aastal oli kirjastuse peamiseks mureks forsseerida koolide varustamist uute õpikutega. Nüüd, mil esimene vajadus õpikute järele on üsna rahuldavalt kaetud, on saanud võimalikuks töökavasse võtta ka üldisemat liiki pedagoogilist kirjandust, mille kasutamisel ei piirdu ainult kooliealistega. Olgu siin nimetatud sellekohastest teostest „NSVL Konstitutsiooni metoodiline käsiraamat“, prof. J. Kairovi toimetatud „Pedagoogika“, millest ilmus esimene köide, A. S. Makarenko „Loengud lastevanemaile“, vene keele õpperaamatuid täiskasvanuile, A. Talviste teoseid automootoritest jt.

Agaga puht õpikutestki on kvartaalis välja antud selliseid, mis võivad abiks olla ka täiskasvanuile. „NSVL majandusgeograafia“ (toimetanud N. N. Baranski), „NSVL ajalugu“ (toim. A. M. Pankratova), „Keskaeg“ (toimet. J. A. Kozminski) jt. on heaks allikmaterjaliks kõigile, kes tahavad lähemalt tundma õppida meie suurt kodumaad ja ümber hinnata ajalooliste sündmuste tähendust, vastavalt marksistliku ajaloo teaduse seisukohtadele.

Välisilme poolest on RK „Pedagoogiline Kirjandus“ õppe- ja kooliraamatud kõrgel tasemel. See otse üllatab tehnilise kujundamise hoolsuselt, mis avaldub eeskätt heas paberis, otstarbekohases trükikirjas, rohketes ning väärtuslikes illustratsioonides, joonistes, skeemides ja kaartides.

Eelöeldu on veel suuremal määral rakendatav noorsoo- ja lastekirjandusele; mis moodustab kirjastuse 1. kvartaali toodangus üsna arvuka rühma ja sisuliselt jaguneb mitmesse eri seeriasse. Elu-

lugude sarjas on ilmunud A. Kononovi „Jutustusi Leninist“, N. Tihonovi „Rahva sõber“, Ilja Gruzdevi „Maksim Gorki noorus“, koguteosed „Frunze“ ja „Nõukogude Liidu koduõja kangelasi“. Eesti kirjanduslikku klassikat sisaldavad „Põimusarjast“ on antud kaks numbrit: F. Tuglase „Hingemaa“ Paul Liivaku puugravüüridega ja Ed. Bornhöhe „Kuulsuse narrid“ illustratsioonidega Natalie Meilt. Sõjalugude sarja kuuluvad V. Katajevi teosed „Mina, töörahva poeg“ ning „Uni“. Lennulugude sarjas ilmunud Sõtini „Kõrguste vallutajad“, G. Baidukovi „Üle Põhjanaba Ameerikasse“, ning L. Uspenski „Kass lennukis“, samuti ka B. Ivanteri sarjanimetusega „Raudsed rändurid“ esindavad õnnestunud sünteesi lastepärasest populaarteaduslikust tekstist ja meisterlikest illustratsioonidest.

Tehnilise küpsuse kõrgtipuks „Pedagoogiline Kirjandus“ noorsooraamatute toodangus osutub Jack Londoni kuulsale „Valgekihva“ tõlge. Teos on kaunistatud Günther Reindorffi viimistluse ja oskusega läbiviidud originaalillustratsioonidega eritahvlitel, mistõttu väljaanne oma välisilme poolest ületab kõik, mis meil nüüd ja varem on noorsookirjanduse tähe all ilmunud.

Milliseid konkreetseid järeldusi võime teha eeltoodust:

Esiteks: RK „Poliitiline Kirjandus“ ei ole täiesti vabanenud organisatsiooniraskusist. Toimetuste ja tehniliste toimetuste tööprintsipides on veel märgata väikesi häireid, millest vabaneda aga ei tohiks olla eriti raske.

Teiseks: RK „Ilukirjandus ja Kunsti“ tootmisvõimes ilmneb lünki. Tuleks leida teid algupärase teoste kontingendi suurendamiseks üldises produktsioonis.

Kolmandaks: RK „Teaduslik Kirjandus“ on võrdlemisi õnnelikult lahendanud oma kaadrite- ja tööküsimused ja asub tootmisvõime poolest pideval tõusujoonel.

Neljandaks: RK „Pedagoogiline Kirjandus“ omab juba üsna kindlaimelise seisundi ja õige suhtumise võetud ülesannetesse. Uued õpperaamatud ületavad oma väärtuselt kodanliku ajajärgu õpikud. Uue noorsookirjanduse tase ületab tunduvalt kodanliku ajajärgu noorsookirjanduse taseme.

A. TULIK

ULELIIDULINE PÖLLUMAJANDUSNAITUS 1941

1941. aasta NSVL-u põllumajandusnäitus kujuneb veel suurejoonelisemaks ja sisukamaks kui eelmisel aastail.

Näituse toimikond on töötanud pidevalt probleemi juures, kuidas otstarbekohasemalt ja paremini, kasutades sealjuures kõiki kunstilisi võimalusi ja võtteid, tuua näituse külastaja teadvusse üksikute eksponaatide oluline sisu ja viimaste kaudu ühtlasi sotsialistliku põllumajanduse saavutused. Kuid käesoleva aasta näituse olulisem erinevus ei seisne ainult selles.

1939.—1940. aastal võtsid partei ja valitsus põllumajanduse alal vastu rea tähtsaid otsuseid. Need ajaloolised otsused ja määrused põllumajandustoodete sisseostu ja tootmise kohta kutsusid esile uue seniolematu tõusu kolhoosiküla poliitilises ja toodangulises aktiiviseerumises. Neid otsuseid täites arendavad kolhoosid kiirelt ühiskondliku majapidamise kõiki harusid. Käesoleva aasta põllumajandusnäitus tahab teha seda piltlikuks tuhandete eksponaatidega. Vastavais paviljonides esitatakse ligi 400 majapidamist, kes saavutasid õiguse esineda näitusel mitte ühe, vaid kolme, nelja, viie ning enama arvu tootmisalaga: teraviljaga, loomakasvatusega, tehniliste kultuuridega, aiaviljaga jm.

Sügav ja laialthaarav ülevaade kolhooside võitluskogemust majapidamise kõigekülgse arengu eest — selles seisneb eeloleva näituse karaktersemaid iseärasusi.

1941. a. põllumajandusnäitusel esinevad esmakordselt kahes eri paviljonis liidu uued vabariigid, kes astusid võimasse liidu rahvaste perre — Moldaavia, Leedu, Läti ja Eesti.

Näituse peapaviljon täiendub nende rahvaste nelja dioraamiga.

Nagu teada, on teraviljaprobleem NSVL-u põhiliselt lahendatud. 1940. a. koguti 7,3 miljardit puuda teravilja. Sealjuures on huvitav see asjaolu, et luuakse järjesti uudismaid NSVL-u idaja lõuna-idaosades.

Näitus demonstreerib paviljonis „Tera“ neid suuri kolhooside ja sovhooside saavutusi Stalini näpunäidetel, mille järgi peab iga-aastane teraviljasaak andma 8 miljardit puuda leiba.

Koos tuhandete eesrindlastega näidatakse näitusel laialdaselt tuntud laboratooriumi juhataja J. A. Karpovi (kolhoos „Tee sotsialismile“ Hakassi autonoomsest oblastist) töökogemusi, kes saavutas 1940. a. rekordilise nisusaagi — 84,6 tsentnerit* hektaarilt.

Näituse üheks iseärasuseks on veel see, et ta selgelt demonstreerib võimsat arengujoont võitluses suurte saakide saavutamisel mitte üksi väiksemis majapidamistes, vaid just suurtes, määratu suurtes, mis haaravad terveid rajooni, oblasteid, maid ja rahvusi.

Näitus tutvustab ühtlasi eesrindlikumate majapidamiste katsetusi nihutada edasi väärtuslikumate teraviljakultuuride viljeldamist põhja-itta ja põhja ja uute maa-alade võitmist riisiistanduste alla. Paviljonis „Kaug-Ida“ näidatakse Jakutski katsejaama tööd teraviljakultuuride sordiaretuse alal igavese külma kliimatingimuste kohaseks.

Molotovi-nimeline kolhoos Apostolovski rajoonis Dnepropetrovski oblastis näitab, kuidas tema esmajärgulist agrotehnikat rakendades saavutas 1940. a. 100-hektaarilisel maa-alal, mis asub Dnepri käärus, kõrge riisilõikuse — 35 tsentnerit hektaarilt.

Tuhandete eesrindlikumate majapidamiste, brigaadide ja kolhooside kogemust veenduvad näitusekülastajad, et võttes tarvitusele agrotehnilisi abinõusid võib hääl tingimusi saada 300 ja enam tsentnerit suhkrupeeti hektaarilt.

Valgustamist leiab Kirgiisi NSV suhkrupeedisaa, mis 17 000-hektaariliselt maa-alalt saavutas keskmiselt 425 tsentnerit hektaari kohta.

Näitus esitatakse ka sotsialistliku puuvillaistanduse võite, kus näidatakse, kui kiiresti on teostatud partei ja valitsuse otsused puuvillakasvatuse viljakuse määra tõstmises Uzbeki, Tadžiki, Turkmeeni nõukogude vabariigis, kuhu on tunginud suurepärase puuvillakasvatuse kultuur ja kus on asendatud vanu sorte kõrgelt produktiivsete puuvilla-sortidega.

Kuulus linakasvataja E. A. Saueh püstitas maailmarekordi linakasvatuse saagis, saades 39,06 tsentnerit hektaarilt. Eesrindlike tööliste kõrval näidatakse

* 1 tsentner = 100 kg.

näitusel tervete rajoonide saavutusi kartuli, juurvilja, puuvilja, piimasaaduste, tehniliste, subtroopiliste ja teiste põllumajanduskultuuride alal.

Määratu suurt tähtsust omavad võitluses suure saagi saavutamisel õiged külvimasinad. Seepärast leiab see tema täpse käsitluse paljudes paviljonides. Erilist tähelepanu pühendatakse sellele küsimusele paviljonis „Tera“, mille saalides ja lahtises osas näidatakse mitukümmend masinaskeemi vastavalt pinnase iseloomule ja kliimaatilistele oludele.

Näitusel avatakse veel kord miljonite külastajate populaarsuse saavutanud Mitsurini aed, demonstreeritakse seda väärtuslikku pärandit, mille jättis meile I. V. Mitsurini, suur looduse ümberkujundaja.

Suuri tagajärgi on andnud sotsialistlik loomakasvatus. 1940. a. suurenes kolhoosides sarvloomade hulk 12%, sigade — 15%, lammaste — 25% ja kitsede — 34%. Eriti suured on saavutused linnukasvatuse alal. Kui 1. jaanuariks 1940. a. Nõukogude Liidu kolhoosides oli 29 700 linnufarmi, siis nüüd on neid juba üksi VNSV-is üle 100 000.

Kõiki neid saavutusi peegeldab selgelt eelolev põllumajandusnäitus oma väljapanekuis.

Ukraina NSV paviljonis näidatakse maa kuulsamate loomakasvatavate lüpsimeetodeid.

Üleliidulisel põllumajandusnäitusel näidatakse, kuidas nõukogude põllumajandus on läbi immutatud esmaklassilisest tehnikast, näidatakse traktorite, isesõitjate ja põllutöömasinate tootmist,

levikut, siis masinate eest hoolitsemist ja õiget käsitlemist. Paviljonis „Mehhanisatsioon“ ja tema juurde kuuluvatel lahtistel väljakutel näidatakse üle 350 põllutöömasina.

Käesoleval aastal on saavutused põllumajanduslikul alal tulemusrikkamad, sest tahetakse võtta laialt tarvitusele keemilisi kunstväetisi, mida demonstreeritakse paviljonis „Kemifikatsioon“ ja „Tera“.

Näidatakse ka võitlust igasuguste põllumajanduslike kahjurite ja taimehaigustega. Näidatakse püreetri tarvitamist, mis on võimas ja universaalne vahend kahjulike putukate ja parasitide vastu.

Nõukogude põllumajandusteadus, mille ees on avatud määratud võimalused, demonstreerib eeloleval näitusel veel kord oma saavutusi. Näitus tutvustab vaatajat üksikasjalikult akadeemik T. D. Lõssenko teaduslikke töid suvise kartulipanemise alalt, samuti instituutide ja katsejaamade saavutusi hinnaliste põllumajanduslike kultuuride aretamise alalt ning uurimusi viljakuse tõstmise alalt.

Üleliiduline põllumajandusnäitus tahab ka sel aastal olla praktiliseks teejuhi-seks kõigile põllutöölistele, kus propageeritakse uusi põllumajanduslikke töömeetodeid, töövahendeid ja üldse kõike uut, mida tuleks hakata rakendama põllumajandusse. Näitus annab ühtlasi suurepärase ülevaate senisest saavutustest põllumajanduse alal võimsa Lenini-Stalini partei juhtimisel.

r.

TÖLKIJAJA VÄÄRATUSED

Nõukogude akadeemik I. Orbeli võttis hiljuti „Izvestijas“ (nr. 117—1941) sõna tõlkimise alal esinevate puuduste kohta, üteldes:

„Nõukogude rahval on tarvis tunda oma üleliidulist kirjandust. Tutvumine NSVL rahvaste kultuuriga toimub tõlkimise kaudu rahvusvahelisse — vene keelde. Mittetõsine suhtumine kultuuri tähtsaimale tegurile viib „haltuurani“. Tõlgitakse: „elevandid mõirgasid pimeduses“, kuid originaalis pole ei pimedust, ei mõirgeid ega ka elevante endidki... See tuleb originaali keele mittetundmisest tõlkijate poolt, hoolimatust suhtumisest selle rahva kultuurisse, kelle teoseid tõlgitakse. ... Enne kui asuda tõlkimisele, tuleb vastava rahva keelt ja kultuuri tõsiselt tundma õppida...“

Eesti NSV-s on olukord tõlgete alal muidugi tunduvalt raskem kui vanemates liiduvabariikides. Riikliku Kirjastuskeskuse erialalised kirjastused ei suuda täita plaani kvalifitseeritud tõlkijate kaadri väikesearvulise tõttu. Seejuures on jutt muidugi ainult venekeelse teoste tõlkimisest, kõnelemata teiste liidurahvaste kirjandusevarade tõlkimisest nende algkeelest. Kust pididki meil signema head vene keelestki tõlkijad, kui me kaks aastakümnet olime Nõukogude Liidust eraldatud väga tiheda okasraataiaga, venekeelse kirjandusega oli vähe kokkupuuteid ja vene keelgi tõrjuti koolides tagaplaanile, nii et intelligentsi noorem generatsioon ei valitsegi peaaegu vene keelt. Teiseks on tõlketöö tasu kapitalistlikus maailmas nii näruna, et tõlkimisega tegelevad poolharitlased, mahakäinud „ekstsellentsid“ ja muu selline odav tööjõud.

Enne teist imperialistlikku sõda tõstis Genfis peetud Pen-klubide kongressil prantsuse kirjanik Paul Valéry protesti madalakvaliteetsete tõlgete vastu, üteldes: „Kirjanik ei tohi olla igavesti seotud oma teose laiba külge.“ Tema poolt esitatud ettepanek, et kirjanikul peaks olema õigus halva tõlke puhul nõuda uue tõlke tegemist, oli kapitalistlikele kirjastajaile muidugi vastuvõetamatu. Kodanlikus Eestis maksis mõni suur kirjastuslik ettevõtte perioodilistes väljaannetes ilmuvate romaanide ja jutustuste tõlkimise eest 0,9 senti reast(!). Sellise tasu juures polnud imestada, et mõnes

ajalehetoiimetuses meile kõigile hästitatud Saaremaa (vene keeles „ostrov Ezell“) tõlgiti „Eesti saar“ ja Glinka ooperist „Ruslan ja Ludmilla“ tehti „Venemaa ja Ludmilla“!

V. I. Lenin toob oma raamatus „Agraarküsimus ja Marxi kriitikud“ (lk. 46) näite tõlkija „saavutistest“. Kodanliku apoloogeedi Hertzi raamatut „Die agrarischen Fragen im Verhältniss zum Sozialismus“ vene keelde tõlkija tõlkis „Wer ißt zuletz das Schwein?“ (kes siis lõppude lõpuks sööb ära sea?) — „kes siis lõppude lõpuks on siga?“ Analooilise „pärlil“ poetas tõlkija ka M. Mitini artikli „Dialektiline materialism — marksistlik-leninliku partei maailmavaade“ tõlkesse. Saksa filosoofi Ludwig Feuerbachi aforismist „Der Mensch ist, was er ißt“ (inimene on see, mis ta sööb) oli tõlkija teinud „inimene on see, mis ta on“ — toimetaja seisukohalt väga ohtliku väärtõlgenduse, mille trükkipääsemise vältis ainult tõlke põhjalik kontroll.

Kui ilukirjanduslikele, kunstilistele ja teaduslikele teostele otsitakse ja leitaksegi enamalt jaolt rahuldavaid tõlkijaid, siis ajakirjade ja n. õ. päevakajalise kirjanduse, brošüüride jne. tõlkijate tase näib olevat üpris madal. Hea tõlke valmistamise eelduseks on peale põhjaliku keeleoskuse ka tõlgitava rahva kultuuri, ajaloo, geograafia tundmine. Tõlkijal peab olema nendelt aladelt nii rikkalik teadmiste pagas, et ta näiteks ei tõlgiks jutustuses endisest Venemaast „Penseni kubermang“ (nädalleht „Sirp ja Vasar“), vaid ütleks „Pensa kubermang“, kuigi venelane nagu endise Venemaa maateaduses nõrkade tõlkijate sissevedamiseks ütles „Penzenskaja gubernija“.

Näide tõlkija poliitilisest kirjaoskamatusest on ajakirjas „Pilt ja Sõna“ ühes lühijutus korduvalt esinev „Petljurovi jõuk“. Need „Petljurovi jõugud“ olevat lõunapiirkondade steppides sõdinud uljate punaarmeealaste vastu. Esimese hooga mõtled: kas oli siis ka veel keegi „Petljurovi“ nimeline „ataman“ peale ukraina rahva reetja ja vaenlase Simon Petljura, kelle jõugud tõepoolest sõdisid Nõukogude võimu vastu. Vene keeles öeldakse: „Petljurovskaja banda“ ja tõlkija, kes nähtavasti pole kunagi midagi lugenud ega kuulnud Petljurast, arvas, et

küllap „Petljurovskaja banda“ on siis eesti keeles „Petljurovi jõuk“!

Või võtame nii tõsise ja nõudliku ajakirja kui seda on „Viisnurk“, juhuslikult valides 1941. a. jaanuarinumbri. Jutustus „Poedi päev“ laseb tõlkija Sotal kõnelda kreeka ajaloolasest Fukididesest ja Falesest Mileetiast. Ajaloolane tuleb muidugi kirjutada Thukydidest ja „Fales“ on hoopis Thales ja pärit mitte „Mileetiast“, vaid Miletosest. Siin tõlkija pidi arvestama võõrnimede transkribeerimisviisi erinevalt hääldamisest.

Samas „Viisnurga“ numbris M. Gorki tsitaatide valikus „M. Gorki mõtteid kunstist ja kirjandusest“ on 89. leheküljel tõlkija asjatundmatuse ja hooletuse tõttu nõukogude kirjanduse suurmeistrile suhu pandud järgmised kodanliku Lääne kirjanike nimed: Trollon, Villkie, Collinet, Jérôme, Paul de Coq, Onet, Georg Samarov ja Julius Schtinde. Tõlge on tehtud vene keelest M. Gorki ettekande järgi nõukogude kirjanike esimesel kongressil. Kõik need nimed on moonutatud, üks enam, teine vähem. „Trollon“ on tegelikult Trollope. „Villkie“ ja „Collinet“, kellest tõlkija on teinud kaks omaette isikut, on mitte rohkem kui üksainus Willkie Collins. „Jérôme“ oli Napoleon I Bonaparte'i vend, kuid kirjanik, kellest M. Gorki kõneles, on Jerome K. Jerome, „Paul de Coq“ kirjutab oma nime Kock ja „Onet“ kui elsaslane Ohnet, tõlkija on temast omal algatusel aga teinud prantslase. „Georg Samarov“ on Juri Samarov ja sakslane „Julius Schtinde“ kirjutab oma nime lihtsalt Julius Stinde, sest saksa keeles pole sel juhtumil enam ch-d tarvis, et saada „Štinde“, nagu seda vene keeles hääldamise järgi ka transkribeeritakse. Nii leiame ka hel trükireal kaheksa viga, mida ei saa pidada väheseks.

Ajakirjas „Nõukogude kool“ nr. 5 — 1941 lk. 352 J. Pauli artiklis „Noorsoo ettevalmistusest“ on järgmine kärbe:

„... b) tutvustada õpilasi legendaarsete (meie sõrendus. Pen.) väejuhtide — Punaarmee kangelaste sms Vorošilovi, Frunze, Timošenko, Budjonnoi ja teiste tegevusega, esitades näiteid nende sõjategevusest.“ Nende ridade kirjutajal pole kahjuks käepärasat võrdlemiseks neid venekeelseid materjale, mida kirjutise autor kasutas, kuid ei saa uskuda, et kuskil mujal peale „Nõuk. kooli“ oleks kolm Nõuk. Liidu marssalit,

Vorošilov, Timošenko ja Budjonnoi, kes praegu täies tervises ja tööjõus juhivad Punaarmeed ja kellest kaks esimest kuuluvad Nõukogude Liidu valitsuse koosseisu, äkki kuulutatud „legendaarseteks“. Meie arusaamiste järgi võiks „legendaarseteks“ rahvasuus legendidega ümbritsemise mõttes nimetada küll nende kuulsusrikkaid sõjasõite, mitte aga kolme väejuhti ennast.

Eespooltoodud näidetele tõlkijate väärtusist võiks samalaadseid terve rea liiksaks tuua. Ja seejuures on tegemist peaaegu ainult tõlgetega vene keelest. Kuidas teha meie rahvale kättesaadavaks teiste liidurahvaste kirjanduse väärtteoseid? Meil pole niipea oodata sääraseid tõlkijaid, nagu näiteks inglise luuletaja Byron, kes õppis täielikult ära nii vana-armeenia kui ka uus-armeenia keele ainult selleks, et lugeda selle mitmetuhandaastase kultuuriga rahva vaimuvara algkeeles. Kuid meil tõlgitakse juba praegugi liidurahvaste keeltest, mille kohta on avalik saladus, et tõlkija algkeelt ei valitse. Kui mõnel tõlkijalt küsida, kas ta Lääne-Euroopa kirjanike teoseid tõlkides valitseb originaali keelt, siis tõlkija võtab seda solvamisena. Kuid näiteks gruusia luuletusi tõlkinud nimekaist luuletajaist on teada, et nad gruusia keelt ei valitse. Ja mitte ainult gruusia, armeenia jt. keeli, vaid mõnelgi meie luuletajal on vene keelegi tundmine vaevaline. Kuid püüdlik tõlkija laseb mõnel keeleteadjal luuletuse sõna-sõnalt ette lugeda ja nii saab ise ka kujutluse luuletuse sisust. Kuigi palju luuletuse rahvuslikust omapärasest seejuures ei säili, pole praegu teist valikut ja peab rahulduma säärase tõlgetega, et üldse saada mingit pilti vennasvabariikide luulest.

Kuid avaldatakse õigustatud nurinat selle üle, et liidurahvaste kirjanduse väärtteoseid on ka vene keeles raske saada, sest Moskva kirjastused annavad liidurahvaste kirjanduse tõlkeid vähe välja ja väga piiratud tiraažiga. Liidurahvaste kirjanike teoste väljaandmisega tõlkes tegeleb sisuliselt ainult veel „Hudožestvennaja Literatura“. NSVL Kirjanike Liidu kirjastus „Sovetski pissatel“ on tõlketeoste väljaandmisest eemaldunud, kuigi Liidus on rahvuslike komisjonide büroo, kes peaks tegelema liiduvabariikide kirjanike loominguliste küsimustega. Kõige selle tõttu on Eestist ja teistest uutest liiduvabariikidest saadatud nõudmised teiste liiduvabariikide kirjanike teoste rahvusvahelises, vene,

keeles jäänud rahuldamata vastava tõlkekirjanduse puudumisel. Liidulises ajakirjanduses nõutakse selle puuduse kõr-

valdamist, sest liiduvabariikide kirjanike teoste populariseerimine on NSVL riikliku tähtsusega ülesanne. **PEN.**

N. Kull

NÕMM

ETTEVALMISTUSED LERMONTOVI 100. SURMAPÄEVAKS

Hiljuti toimus Moskvas nõupidamine M. J. Lermontovi mälestuse jäädvustamise ja tema 100 aasta surmapäeva tähistamise asjus.

Nõupidamisest võtsid osa seltsimehed K. E. Vorosilov, A. S. Štšerbakov, A. A. Fadejev ja palju teisi.

Nõukogude uurijad on arhiivides avastanud rea huvitavaid dokumente suure poeedi elust ja eriti tema traagilisest surmast mõrtsukas Martõnovi, isevalitsusliku korra pimedas tööriista käe läbi kahevõitluse ettekäändel.

Nõukogude Liidu valitsus teeb omalt poolt kõik, et jäädvustada suure poeedi mälestust ja teha tema teoseid kättesaadavaks Liidu rahvaste kõige laiemale hulkadele. NSVL RKN otsustas püstitada Moskvas ja Leningradis Lermontovile mälestussambad. Punaste väravate väl-

jak Moskvas nimetatakse ümber M. J. Lermontovi väljakuks. Moskvas korraldatakse üleliiduline Lermontovi näitus ja statsionaar- ja rändnäitused reas liiduvabariikides. Pjatigorskis asutatakse Lermontovi maja-museum. Moskva riiklikus ülikoolis asutatakse 10 Lermontovi nimelist stipendiumi à 400 rubla. Siderahvakomissariaat laseb välja Lermontovi mälestusmargi.

NSVL Rahvakomissaride Nõukogu otsuse põhjal annab Goslitizdat käesoleva aasta jooksul Lermontovi teoseid välja 2.125.000 eksemplaris. Poeedi ühekõiteline teoste kogu ilmub 500 tuhandes eksemplaris, mis tulevad müügile juba juunikuus. Eriraamatutena antakse välja „Meie aja kangelane“, „Mtsõri“, „Deemon“ ja „Laul vene tsaarist Ivan Vassiljevitsist, noorest ihukaitsevaelasest ja vahvast kaupmees Kalašnikovist“. Raa-

matuist ilmub esimene 300 tuhandes, teised kolm 275 tuhandes eksemplaris. Peale selle ilmuvad need raamatud igauks veel 25.000-es tiraažis kunstnike Pavlinovi, Vrubeli, Konstantinovi ja Bilibini illustratsioonidega. Lermontovi teoste kogu 4-as köites ja 100-tuhandelises tiraažis on osalt juba ilmunud, kaks viimast köidet ilmuvad aasta lõpus. Peale selle laseb Goslitizdat välja veel kolm Lermontovi raamatut 100-tuhandelises tiraažis, kus on eraldi ära toodud Lermontovi teosed proosas, lüürika ja poeemid.

NSVL Teaduste Akadeemia annab välja kaks suurt köidet nime all „Kirjanduslik pärand“, kuhu koondatakse ka Lermontovi kaasaegsete kirjad suurest poeetist. Rikkalikult illustreeritud köidetes esitatakse uuemaid uurimisteandeid Lermontovist kui Puškini järglasest võitluses valitsevate ringkondadega, Lermontovi mõjust vene poeesiale, tema sidemest Lääne ja Ida kirjandusega jne.

Lermontovi surma 100. mälestuspäeva tähistamisest võtavad osa ka Liidu kõige kaugemad maanurgad ja kõik rahvad. Nii on enamik Lermontovi töödest juba tõlgitud ossetiini keelde. Novosibirski oblastis antakse välja rida Lermontovi teoseid kohalike rahvuste keeltes, kuna vene keeles pühendatakse ajakirja „Siberi tuled“ järgmine kaksiknumber eranditult Lermontovile, kõnelemata sellest, et enamikus Nõukogude Sotsialistlikes ja autonoomseis vabariikides antakse välja Lermontovi teoseid rahvuslikes keeltes.

Lermontovi näidendid „Maskeraad“ ja „Hispaanlased“ j. t. lähevad lavale VNF SV 100 teatris ja paljudes suuremais teatris liiduvabariikides.

Suurt tähelepanu osutab Lermontovi surma 100. mälestuspäevale ka Nõukogude filmitööstus. Lenfilmi stuudio valmistab filmi „Maskeraad“ Lermontovi samanimelise lavateose järgi. Nagu režissöör S. Gerassimov tähendab, on see esimene katse ekraniseerida riimitud kõnes kirjutatud teost, mis seetõttu pakub suurt huvi ka filmitehnilisest küljest, eriti filmi rütmilise montaaži küsimuses. Samaaegselt valmistatakse K. Paustovski käsikirja järgi film „Lermontov“ ja dokumentaalne Lermontovi-film.

Arhiividest leitud andmed tõendavad, kuivõrd olid Lermontovi luuletused poliitvõngadele tsaarivanglasis vaimseks toeks ja lohutuseks. Moskvas vanaaegsete aktide keskarhiivis leiti suure kirjaniku-revolutsionääri B. G. Tšernõševski märkmeid, mis ta teinud Petropavlovski

kindluses vangis olles. Tšernõševski on seal põhjalikult tutvunud Lermontovi 87 luuletusega, suurema osa nendest pähe õppides ja nende kohta märkmeid tehes.

Ajaloolise muuseumi saalides Moskvas organiseeritakse üleiliduline Lermontovi näitus. Kohalikke ja rändnäitusi korraldatakse reas paigus.

Komitee otsustas korraldada 26. juulil juubelliistungi, kus pannakse ühtlasi majanduslik alus Lermontovi mälestussamaste püstitamisele Moskvas ja Leningradis.

—r.

FILME GORKIST JA MAJAKOVSKIST

Gorki linnas viidi lõpule filmivõtted täismetraažilise filmi jaoks Maksim Gorkist. Selle dokumentaalse filmi jaoks võeti üles M. Gorki maja-muuseum (end. Kaširinite maja), kool Kanavinis, endised kaupmeeste laod, elamud jne., mis säilinud suure kirjaniku lapsepõlveaastaist. Film haarab Aleksei Maksimovitši kogu elu. Selles kasutatakse ära dokumentaalsed filmikaadrid, mis nõukogude filmimeeste poolt tehtud erinevail ajajärkudel. Filmi režissööriks on Bubrik, käsikirja kirjutas Lev Nikulin.

V. V. Majakovski raamatukogu-muuseum täienes väärtuslike ja haruldaste filmikaadritega suurest nõukogude poeetist Majakovskist. Erakordne tähtsus on 30 meetri pikkusel filmilindil, mis näitab Vladimir Majakovskit esinemisel avalikul kirjandusõhtul ametiühingute majas, oma luuletusi ette lugemas „Investija“ toimetuses j. m. Punaarmee komandör Semjonov andis raamatukogu-muuseumile edasi tema poolt 1929. a. tehtud päevapiltliku ülesvõtte, mis kujutab Vladimir Majakovskit oma luuletusi ette lugemas ühes Punaarmee laagris.

EKSAMIL P. TŠAIKOVSKI JUURES

Bahrušini-nimeline teatri keskmuuseum Moskvas omandas Moskva konservatooriumi kolm „eksamilehte“, mis näitab kuulsal komponisti osa konservatooriumi lõpetajate eksamineerijana 65 aastat tagasi. Tema juures paistavad eksamiõien-dajaist silma Anatoli Brandukov, paras-tine kuulus tšellist, kes kontserteerinud ka Lääne-Euroopa maailmalinnades. Suur komponist pühendas hiljem temale oma

„Pezzo capriccioso“ tšellole. Heinrich Arends, viiulikunstnik ja komponist, oli hiljem Moskva Väikese teatri muusikajuht ja Suure teatri balleti kapellmeister. Eksamikomisjon on seitsmele lõpetajale pannud hinnangunumbri „3“, kahele „3 plussiga“, kuigi kõik on loetud lõpetajaiks. See näitab, et P. Tšaikovski oli õpilaste suhtes võrdlemisi nõudlik.

42.000 NÄIDENDIETTEKANNET

Üleliidulise näitekunstilise isetegevuse ülevaatuse jooksul, mis äsja lõppes, korraldati üldse 42.000 näidendiettekannet, mida vaatas 15 miljonit inimest. Näitekunstilise isetegevuse ülevaatusest võttis osa 30 tuhat näitekunstiringi, nende hulgas ligi 22 tuhat ringi maalt. Tegelasena esines näidendites 417.500 isikut: töölised, kolhoosnikud, õpetajad, agronoomid, arstid, insenerid, üliõpilased, kodused perenaised jne.

LEKTOORIUMI TEGEVUSEST

Lektorite Keskbüroo kaudu on seni tellitud üle 300 lektori. Loenguid on korraldatud enamikus Eesti NSV linnades ja ka maal üle 400, sellest Tallinna Lektoriumis maikuu lõpuni 54. Keskmiselt on igal Tallinna Lektoriumi loengul viibinud 250—300 inimest.

Rida Tallinna ametiühingulisi komiteesid ja klubisid kutsusid sotsialistliku võistluse läbiviimiseks välja teisi ametiühingulisi komiteesid Lektoriumi loengute kuulamiseks maikuu, et enese vaimse pagasi täiendamiseks sotsialistliku töövõistluse kõrval tähistada 21. juuni pööret. Olulisemaks võistlustingimuseks oli, et maikuu võtab kuu jooksul korraldatavaist loenguist osa ametiühingulise komiteesse kuuluvate tööliste ja teenistujate üldarvust kokku 50%. See norm ületati mitmete käitiste ja asutuste ametiühinguliste komiteede poolt enam kui 20-ne kordselt.

Sotsialistlikus võistluses saavutas kõigi ametiühinguliste komiteede hulgas esikoha Kaubandustööliste Ametiühingusse kuuluv Kulttorgi kaubastu ametiühinguline komitee, kelle 40 liiget viibisid kogu maikuu vältel peaaegu igal loengul sajaprotsendiliselt. Teisele kohale tuli samasse ametiühingusse kuuluv Tuletõrje kaubastu ametiühinguline komitee, kuna kolmanda koha omandas Kommunaaltööliste Ametiühingusse kuuluv Tallinna Linna Prügiveo ametiühinguline komitee, täites ülesseatud normi ligi 15-ne kordselt.

Võistluse kestes oli Tallinna Lektoriumis välja pandud graafikud võistluse arenemise kohta. Loengutel käijad jälgisid neid suure huviga, kusjuures enamik ametiühinguliste komiteede tee-

Sõjalise väljaõppe kirjalik eksam Tallinna II keskkooli II klassis

Suur usuvastane kõnekoosolek Tartu Keskrahvamajas 31. III 41

nistujaid püüdis maksimaalselt vältida üksikloenguist osavõttu kujutava graafiku kõikumist.

Tallinna Lektorium korraldab suve jooksul ka rea kirjanduslik-muusikalise kavaga õhtut täitvaid üritusi vastavate tähtpäevade märkimiseks ja NSV Liidu kirjanike, kunstnike ja heliloojate tutvustamiseks. Juunis on ette nähtud kaks kirjanduslik-muusikalise kavaga õhtut: 17. juunil teemal „M. Gorki elu ja looming“, kus kõneleb dramaturg A. Särev, kuna „Estonia“ teatri näitlejate poolt esitatakse katkeid kirjaniku

teoseist ning lavastatakse üksikuid stseene dramatiseeringust „Ema“.

27. juunil toimub kirjanduslik-muusikaline õhtu teemal „M. J. Lermontovi elu ja looming“, kus kõneleb kirjandusteadlane K. Taev. Katkendeid kirjaniku proosateoseist, poemidest ning lüürilisi luuletusi esitavad „Estonia“ näitlejad. „Estonia“ teatri muusikakunstnike poolt esitatakse üritusele vastavat vene klassikaliste heliloojate muusikat.

Rööbiti vabas looduses toimuvate üritustega jätkuvad loengud käitiste, asutuste ja organisatsioonide ametiühingutes ja kultuuriklubides.

USUVASTASE SELGITUSTÖÖ PLAAN

9. mail s. a. peeti VUL Eesti vabariikliku org. toimkonna nõupidamine, kus arutati usuvastase töö edaspidise tegevuse aruandeid.

Tartumaal on loodud märtsi- ja aprillikuu jooksul 15 VUL rakukest ligi 300 liikmega, kes on arendanud pidevat selgitustööd töötava rahva hulgas. Usuvastaseid selgituskoosolekuid on peetud 13, milledest oli üle 2500 osavõtja.

Harjumaal on asutatud märtsi- ja aprillikuu jooksul 13 VUL rakukest ligi 100 liikmega ja usuvastaseid selgituskoosolekuid peetud 18, milledest osavõtt oli eriti elav.

Usuvastaseil koosolekuil on esinetud mitmesuguseil populaarteaduslikel teemadel, nagu maailma tekkimine, elu tekkimine jne., mis on tarvilikud usuvastase selgitustöö tegemisel, samuti ka

puht usulistel teemadel nagu „Jumala küsimus“, „Usu tekkimine“ jne.

Lektoritena on neil koosolekuil kasutatud seltsimehi, kes lõpetasid möödunud talvel Tallinnas usuvastase kursuse ja kes on täitnud edukalt neile pandud ülesanded.

Koosolekul arutati ka edaspidise töö ülesandeid ja asuti seisukohale, et usuvastast tööd tuleb hakata tegema veel intensiivsemalt kui seni. Tuleb asutada VUL rakukesi kõigi käitiste ja ühiskondlike organisatsioonide juurde, tarvitades selleks partei, ametiühingute ja teiste ühiskondlike organisatsioonide kaasabi.

Et usuvastane propagandistide kaader ei ole veel küllaldane, siis korraldatakse eeloleval suvel usuvastaste pro-

pagandistide kursused Tallinnas, Tartus, Pärnus ja Narvas ja sügisel igas maakonnas.

Usuvastase eduka tegevuse arendamise otstarbel asutatakse iga maakonnalinnas kultuurimajade juurde usuvastased toad, kus on alaline valve VUL liikmete poolt, kes annavad soovijaile vajaduse korral selgitust usuvastastest tööst ja tegevusest. Usuvastases toas on saadaval usuvastane kirjandus, nagu usuvastased ajalehed, brošüürid ja raamatud.

Et veelgi tõhustada usuvastast selgitustööd ja viia see plaanikindlale alusele, selleks antakse välja eesoleval suvel „Usuvastane õpik“, mille alusel koostatakse vastavad õppeprogrammid edaspidiseks süstematiseeritud tööks.

MIS TAHENDAVALD NEED SÕNAD?

Rubla. Meie rahaüksuse (vene keeles „rubl“) nimetuse arvavad mõned olevat tulnud India rahaüksuse „rupia“ nimetusest. Õigem on tõenäoliselt see versioon, et „rubla-rubl“ on tulnud venekeelsest sõnast „rublenõi“ — raiutud. Vanasti olid rahadena käibel väärismetalli raiutud tükid. Selle „raha“ väärtuse kindlakstegemiseks tuli neid kaaluda, sest metallitükid polnud ühesuurused. Veel nüüdki öeldakse: nii mitu „kuldtükki“ või „hõbetükki“. Hiljem hakati metallitükke varustama kujutuste ja kirjaga.

Kalkulatsioon. Tuleneb ladinakeelsest sõnast calculus — kivike. Vanasti tarvitati arvutamise juures abivahendina kivikesi, milledega nagu meie arvelaua

nuppudega märgiti kümneid, sadasid jne. Hiljem hakati arvestusi nimetama „kalkulatsiooniks“.

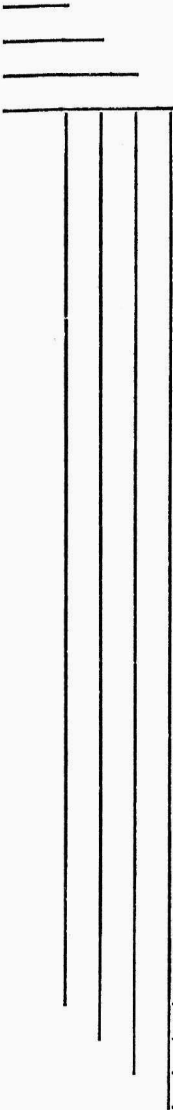
Tantaal. Haruldane metall, mida kasutatakse kirjutussulgedes, arstiriistades, kunstsiidis, raadiolampide jne. tööstuses. Läänud sajandi algul ei suutnud keemikud seda metalli kuidagi saavutada puhtal kujul, kuigi tema olemasolu oli teada juba mitme inimpõlve kestel. Nimetus „tantaal“ pandi temale kreeka mütoloogias tuntud kuninga Tantalose järgi. Tantalos eksis jumalate vastu ja karistuseks pidi ta olema igaveses janus ja näljas, sest vesi ja toit põgenes tema eest. Sealt mõiste „Tantalose piin“. Metall „tantaal“ sai sellise nime seepärast, et tema saamiseks pidid keemikud nägema palju vaeva.

Väljaandjad: ENSV Hariduse Rahvakomissariaat ja ENSV Ametiühingute Kesknõukogu.
Kirjastus: RK „Pedagoogiline Kirjandus“ Tallinnas.
Ilmub 12 korda aastas.

Vastutav peatoimetaja HANS PIILMANN. Tegevtoimetaja H. TARAND. Tehniline toimetaja V. ELLER. Toimetuse kolleegium: A. JAANUS, A. PIHT ja N. TIMSON. Korrektor M. KÜRES. Toimetuse Pärnu maantee 10-1, Tallinn, Telefon 421-13. Tallitus: Pärnu maantee 10-2, Tallinn, Telefon 412-13. TELLIMISID: aastakäik rubl. 17.—, poolaastakäik rubl. 8.50. Tellimisi võtavad vastu RKK Müügiosakond, Tallinn, Pärnu 10-24, kõik raamatukauplused, ajalehede kontorid, postiasutised-sidekontorid ja RKK kollektiivmüügi usaldusmehed.

Ladumisele antud 22. V 1941. Trükkki antud 13. VI 1941. Trükipoognate arv: 5,5. Trükiarv 7.000. Kaust B5. Paber 73:103 cm 1/2. Trükikoja tellimise nr. 1553. MB-6232. Trükikoda „Ühiselu“, Tallinn, Pikk 42.

Печатано на эстонском языке. Журнал «Советская Культура». Издат. «Педагогическая Литература», Таллин. Типография «Юхисэлу» Таллин, улица Пикк 42.

Ulevaateid ENSV ja NSVL lava- ja muusikakunsti arengust, kokkuvõtteid näite- ja helikunstnike elust ning tööst, lava- ja muusikakunsti teooriat ning praktikat sisaldab ENSV Kunstidevalitsuse väljaandel ilmuv illustreeritud kuukiri

TEATER JA MUUSIKA

Tellimishind aastas rbl. 17.—, poolaastas rbl. 8.50, veerandaastas rbl. 4.50. Uksiknumber rbl. 1.50. Tellimisi võtavad vastu: RKK MUUGIOSAKOND — Tallinn, Pärnu 10; RKK raamatukauplused, ajalehtede kontorid, postiasutused-sidekontorid ja RKK usaldusmehed.